

T.C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ÖZEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI

ZİHİN ENGELLİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

**OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU OLAN BİREYLERE YABANCI KİŞİLERDEN
KORUNMA BECERİSİNİN KAZANDIRILMASINDA UZAKTAN EĞİTİM
YOLUYLA SUNULAN VIDEO MODELLE ÖĞRETİMİN ETKİLİLİĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gülcan KAYA

BURSA

2021

T.C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ÖZEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI

ZİHİN ENGELLİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

**OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU OLAN BİREYLERE YABANCI KİŞİLERDEN
KORUNMA BECERİSİNİN KAZANDIRILMASINDA UZAKTAN EĞİTİM
YOLUYLA SUNULAN VIDEO MODELLE ÖĞRETİMİN ETKİLİLİĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gülcan KAYA

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Ceyda TURHAN

BURSA

2021

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim.

Gülcan KAYA

03/05/2021

YÖNERGEYE UYGUNLUK ONAYI

“Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylere Yabancı Kişilerden Korunma Becerisinin Kazandırılmasında Uzaktan Eğitim Yoluyla Sunulan Video Modelle Öğretimin Etkililiği” adlı Yüksek Lisans tezi, Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Gülcan KAYA

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Ceyda TURHAN

Özel Eğitim ABD Başkanı

Prof. Dr. Mehmet Reşat PEKER

T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Özel Eğitim Anabilim Dalı, Zihin Engelliler Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı'nda 801860001 numara ile kayıtlı Gülcan KAYA'nın hazırladığı “Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylere Yabancı Kişilerden Korunma Becerisinin Öğretiminde Uzaktan Eğitim Yoluyla Sunulan Video Model Uygulamasının Etkililiği” konulu Yüksek Lisans çalışması ile ilgili tez savunma sınavı 13/07/2021 günü 13.30-15.45 arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının BAŞARILI (başarılı/başarısız) olduğuna OYBİRLİĞİ (oybirliği/oyçokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı)

Dr. Öğr. Üyesi Ceyda TURHAN

Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Özlem TOPER

Uludağ Üniversitesi

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Metehan KUTLU

Hakkâri Üniversitesi

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS / DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 28.06.2021

Tez Başlığı / Konusu: Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylere Yabancı Kişilerden Korunma Becerisinin Kazandırılmasında Uzaktan Eğitim Yoluyla Sunulan Video Modelle Öğretimin Etkililiği
Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 88 sayfalık kısmına ilişkin 18/06/2021 tarihinde şahsım tarafından *Turnitin* adlı intihal tespit programından (Turnitin)* aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 8'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dâhil
- 3- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

GÜLCAN KAYA
28/06/2021

Adı Soyadı:	Gülcan KAYA
Öğrenci No:	801860001
Anabilim Dalı:	Özel Eğitim
Programı:	Zihin Engelliler Eğitimi
	Yüksek Lisans Programı
Statüsü:	Yüksek Lisans

Dr. Öğr. Üyesi Ceyda TURHAN

Önsöz

Uludağ Üniversitesi'nde öğrenim görmeye başladığım andan itibaren ilgisini üzerimden hiç eksik etmediği, beni her konuda ilgiyle dinlediği, cesaretlendirmek adına gece-gündüz uzun görüşmeler yaptığı, araştırmam sırasında danışmanım olmayı kabul ederek tüm soru ve sorunlarımı sabırla dinlediği ve her daim çözüm odaklı olup içten yapısıyla beni cesaretlendirdiği için Dr. Öğr. Üyesi Ceyda Turhan'a çok teşekkür ederim. Sizin öğrenciniz olmak ve sizinle çalışıyor olmak benim için önemli bir ayrıcalıktı.

Lisans hayatım boyunca bana çok büyük destekte bulunan, her daim en iyisini başarmam için uğraşan ve hayatını buna adanmış olan saygıdeğer öğretmenlerim Prof. Dr. Mehmet Özyürek ve Prof. Dr. Nihal Varol Özyürek'e sonsuz teşekkürler. Ayrıca gerek lisans ve yüksek lisans öğrenimim boyunca, gerek mesleki yaşantımda bilgi ve tecrübelerinden faydalandığım, benden ilgi ve desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen öğretmenlerim; Dr. Öğr. Üyesi Ceyda Turhan, Dr. Öğr. Üyesi Özlem Toper, Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Kurt, Doç. Dr. Bilgehan Eren ve Dr. Öğr. Üyesi Özge Boşnak'a çok teşekkür ederim. Hayatım boyunca her zaman üzerimde desteklerini hissettiğim, attığım her adımda yanımda olan amcam Dr. Öğr. Üyesi İsmet Öztürk ve yengem Dr. Öğr. Üyesi Meral Öztürk'e sonsuz teşekkürler.

Tüm yaşamım boyunca benden maddi ve manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen, hayatımı şekillendirmemde en büyük destekçilerim ve her zaman yanımda olan canım babam Necdet Öztürk ve canım annem Şaziye Öztürk iyi ki varsınız. Sizin çocuğunuz olmak benim için çok büyük bir şans. Hayatınızı bize adadığınız ve fedakârlıklarınız için çok teşekkür ederim. Çoğu konuda kendisinden taviz verip, her konuda bana güç vermeyi başaran canım ablam Gülay Yaşar, ablalık görevini bu kadar güzel başarıp benim her zaman yanımda olduğun için minnettarım.

Yaşamımın her alanını benim için kolaylaştıran, her zaman bir eşten öte bir arkadaş, sırdaş ve daha fazlası olmayı başaran varlığıyla bana güç veren ve her zorlukta yanımda olan hayat arkadaşım Baran Kaya'ya çok teşekkür ederim, yollarımız iyi ki keşişmiş.

Ve son olarak kendilerinden her gün farklı bir şeyler öğrendiğim, hayatımda önemli yeri olan özel çocuklarıma yaşamımda var oldukları için minnettarım. Ayrıca beni ben yapan, yola başladığım, yolda maceraya kattığım, bilgime, anılarıma, duygularıma katkıda bulunan herkese teşekkür eder, isimlerini tek tek buraya yazamadığım için aflarına sığınırım.

Gülcan Kaya

Özet

Yazar : Gülcan KAYA
Üniversite : Uludağ Üniversitesi
Ana Bilim Dalı : Özel Eğitim Ana Bilim Dalı
Bilim Dalı : Zihin Engelliler Eğitimi Bilim Dalı
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : XVII + 98
Mezuniyet Tarihi : 13.07.2021
Tez : Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylere Yabancı Kişilerden
Korunma Becerisinin Kazandırılmasında Uzaktan Eğitim Yoluyla Sunulan Video Modelle
Öğretimin Etkililiği
Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Ceyda TURHAN

OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU TANILI BİREYLERE YABANCI KİŞİLERDEN KORUNMA BECERİSİNİN ÖĞRETİMİNDE UZAKTAN EĞİTİM YOLUYLA SUNULAN VIDEO MODEL UYGULAMALARININ ETKİLİLİĞİ

2019 yılı itibariyle hayatımıza giren korona virüs, artan ölüm oranları nedeniyle Dünya Sağlık Örgütü tarafından küresel salgın olarak tanımlanmıştır. Küresel salgın sürecinde okulların kapanması ile yüz yüze eğitime ara verilerek alternatif yöntem olan uzaktan eğitime geçiş yapılmıştır. Tüm okul türü ve kademelerinde uzaktan eğitim uygulamalarına geçiş yapılması, öğrencilerin eğitim hayatını doğrudan veya dolaylı olarak etkilemiştir. Bu durum eğitim sektörünün içinde yer alan tüm paydaşların uzaktan eğitim süreçlerine ilişkin olumlu veya olumsuz tutum edinmelerine sebep olmuştur. Belirtilen tutumlar uzaktan eğitim yoluyla yapılan uygulamaya yönelik araştırmaların gerçekleştirilmesi ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Bu araştırmanın amacı, Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) tanılı bireylere

uzaktan eğitim yoluyla video model uygulamalarıyla, yabancılardan korunma becerisinin öğretiminin etkililiğini ortaya koymaktır. Araştırmaya 2020-2021 eğitim öğretim yılında Bursa ilinde yer alan bir Özel Eğitim Uygulama Okulu'nun ikinci ve üçüncü kademesinde öğrenim gören üç öğrenci katılmıştır. Araştırma, tek denekli araştırma yöntemlerinden katılımcılar arası yoklama denemeli çoklu yoklama modelinde tasarlanmıştır. Veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen veri toplama formları kullanılmıştır. Araştırmada yabancı kişilerden korunma becerisinin öğretimi için dört farklı tuzak türüne yönelik video model uygulamaları kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre OSB tanıılı bireylere hedef davranışın öğretiminde uzaktan eğitim yoluyla video model uygulanması sonucunda öğrencilerin hedef davranışlarında istendik yönde değişim gözlenmiştir. Araştırma sonucunda yabancı kişilerden korunma becerisinin öğretiminde uzaktan eğitim yoluyla uygulanan video model uygulamalarının, hedef davranışın edinimi, kalıcılığı ve genellenmesinde etkili olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar sözcükler: Güvenlik becerileri, yabancı kişilerden korunma becerileri, otizm spektrum bozukluğu, uzaktan eğitim, video model uygulamaları

Abstract

Author : Gülcan KAYA
University : Bursa Uludag University
Field : Special Education
Branch : Education of Mentally Disabled
Degree Awarded : Master
Sayfa Sayısı : XVII + 98
Mezuniyet Tarihi : 13.07.2021
Thesis : The Effectiveness of Video Modeling Presented Through Distance Education in Teaching the Skill of Protection from Strangers to Individuals with Autism Spectrum Disorder
Supervisor : Dr. Öğr. Üyesi Ceyda TURHAN

THE EFFECTIVENESS OF VIDEO MODELING PRESENTED THROUGH DISTANCE EDUCATION IN TEACHING THE SKILL OF PROTECTION FROM STRANGERS TO INDIVIDUALS WITH AUTISM SPECTRUM DISORDER

The Covid-19 virus which entered our lives in 2019 defined as a global epidemic by the World Health Organization due to the increasing death rates. In the pandemic process with the closure of schools face to face education was interrupted and an alternative method distance education was started. Transition to distance education to all schools types and levels affected the educational life of students directly or indirectly. This situation caused stakeholders in the sector of education to have positive or negative attitudes to distance education process. Stated attitudes through distance education has brought the need of practical research. The aim of this research is to demonstrate the effectiveness of teaching the skill of dealing with offers and threats coming from the foreigners by using video modeling to the individuals with moderate-severe Autism Spectrum Disorders (ASD). Three students who were from

secondary and high school degree in Bursa Special Education Practice School attended to the research in 2020-2021 education year. The research was designed by using multiple probe across students design. Data collection tools which were developed by the research were used in the research. Video modeling was used to teach the skill of coping with three different proposals coming from foreigners. As a result the desired change was observed in the behaviors of moderate-severe students with ASD by using video modeling in distance teaching according to the research data. The result of the research showed that teaching the skills of coping with the proposals by foreigners using video modeling in distance teaching was effective. The maintenance and generalization data were also provided in the research.

Keywords: *Security skills, protection skills from the strangers, autism spectrum disorder, distance education, video modeling.*

İçindekiler

Sayfa No

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK.....	i
YÖNERGEYE UYGUNLUK ONAYI.....	ii
TEZ ONAY SAYFASI.....	iii
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
ÖZET.....	vii
ABSTRACT.....	ix
İÇİNDEKİLER.....	xi
TABLolar LİSTESİ.....	xv
ŞEKİLLER/GRAFİKLER LİSTESİ.....	xvi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xvii
I.BÖLÜM: GİRİŞ.....	1
1.1 Otizm Spektrum Bozukluğu.....	1
1.2 Güvenlik Becerileri.....	6
1.3 Güvenlik Becerilerinin Sınıflandırılması.....	7
1.4 Yabancı Kişilerden Korunma Becerileri.....	9
1.5 Yabancı Kişiler Tarafından Gerçekleştirilen Teklif ve Tuzak Türleri.....	10
1.6 Güvenlik Becerilerine Yönelik Gerçekleştirilen Okul Programları.....	11
1.6.1 Özel Eğitim Uygulama Merkezi (Okulu) I. Ve II. Kademe Eğitim Programının (2018 Yılı Öncesi) Güvenlik Becerileri Açısından İncelenmesi.....	12
1.6.2 Özel Eğitim Uygulama Merkezi (Okulu) Programının 2018 Revizyonu Sonrası Güvenlik Becerileri Açısından İncelenmesi.....	13

1.7 Problem Durumu.....	14
1.8 Araştırmanın Amacı.....	14
1.9 Araştırmanın Önemi.....	15
1.10 Varsayımlar.....	16
1.11 Sınırlılıklar.....	16
1.12 Tanımlar.....	18
II. BÖLÜM: LİTERATÜR (ALAN YAZIN).....	19
2.1 Yabancı Kişilerden Korunma Becerisine Yönelik Olarak Gerçekleştirilen Araştırmalar.....	19
2.2 Diğer Güvenlik Becerilerine Yönelik Olarak Gerçekleştirilen Araştırmalar.....	26
III. BÖLÜM: YÖNTEM.....	33
3.1 Katılımcılar.....	33
3.1.1 OSB Tanılı Bireyler.....	33
3.1.1.1 Katılımcıların Belirlenmesi ve Özellikleri.....	33
3.1.2 Araştırmacı.....	37
3.1.3 Araştırma Oturumlarında Destek Sağlayan Öğretmen.....	37
3.1.4 Tanımadığı (Yabancı) Kişiler.....	38
3.1.5 Video Model Sürecindeki Seslendiren Kişi.....	38
3.1.6 Gözlemciler.....	39
3.2 Ortam.....	39
3.3 Araştırma Sürecinde Kullanılan Araç-Gereçler.....	40
3.4 Araştırma Modeli.....	41
3.4.1 Geçerliliği Etkileyen Etmenlerin Kontrol Edilmesi.....	42
3.5 Bağımlı Değişken.....	42
3.6 Bağımsız Değişken.....	43

3.7 Katılımcılara Yönelik Olası Tepki Tanımları.....	43
3.7.1 Araştırmanın Başlama Düzeyi, Günlük Yoklama ve İzleme Evrelerinde Olası Katılımcı Tepkileri.....	43
3.7.2 Günlük Yoklama Oturumları Sırasında Olası Katılımcı Tepkileri.....	44
3.7.3 Araştırmanın Genelleme Evresinde Olası Katılımcı Tepkileri.....	45
3.8 Uygulama Süreci.....	45
3.8.1 Pilot Uygulama Evresi.....	46
3.8.2 Başlama Düzeyi Evresi.....	46
3.8.3 Öğretim Evresi.....	47
3.8.4 Günlük Yoklama Evresi	48
3.8.5 Genelleme Evresi.....	49
3.8.6 İzleme Evresi.....	49
3.9 Verilerin Toplanması.....	50
3.9.1 Etkililik Verilerinin Toplanması ve Analiz Edilmesi.....	50
3.9.2 Güvenirlik Verilerinin Toplanması ve Analiz Edilmesi.....	50
3.9.1.1 Uygulama Güvenirliği Verileri ve Analiz Edilmesi.....	51
3.9.1.2 Gözlemciler Arası Güvenirlik Verileri ve Analiz Edilmesi.....	51
3.9.3 Sosyal Geçerlik Verilerinin Toplanması ve Analiz Edilmesi.....	52
IV. BÖLÜM: BULGULAR.....	53
4.1 Araştırmanın Etkililik Bulguları.....	53
4.2 Araştırmanın Genelleme Oturumlarında Elde Edilen Bulgular.....	56
4.3 Araştırmanın İzleme Oturumlarında Elde Edilen Bulgular.....	56
4.4 Araştırmanın Sosyal Geçerlik Bulguları.....	57
4.5 Araştırmanın Güvenirlik Bulguları.....	59
4.5.1 Uygulama Güvenirliği Bulguları.....	59

4.5.2 Gözlemciler Arası Güvenirlik Bulguları.....	60
V. BÖLÜM: TARTIŞMA.....	61
5.1 Öneriler.....	64
5.1.1 Uygulamaya Yönelik Öneriler.....	64
5.1.2 İleri Araştırmalara Yönelik Öneriler.....	65
KAYNAKÇA.....	67
EKLER.....	84
ÖZGEÇMİŞ.....	97

Tablolar Listesi

Tablo	Sayfa
1. Bilimsel Dayanaklı Uygulamalar.....	2
2. Yabancı Kişilerden Korunma Becerisine Yönelik Olarak Gerçekleştirilen Araştırmalar.....	19
3. Diğer Güvenlik Becerilerine Yönelik Olarak Gerçekleştirilen Araştırmalar.....	26
4. Katılımcılar ve Özellikleri.....	36
5. Yabancı Kişi Rolünü Üstlenen Katılımcılara Ait Özellikler.....	38
6. Yetişkin Modeli Seslendiren Kişinin Özellikleri.....	39
7. Yabancı Kişilerden Korunma Becerisine İlişkin Başlama Düzeyi, Uygulama, İzleme ve Genelleme Oturumları Uygulama Güvenirliği Bulguları.....	60
8. Yabancı Kişilerden Korunma Becerisine İlişkin Başlama Düzeyi, Uygulama, İzleme ve Genelleme Oturumları Gözlemciler Arası Güvenirlik Bulguları.....	60

Şekiller/Grafikler Listesi

Şekil/Grafik	Sayfa
1. Güvenlik Becerilerinin Sınıflandırılması.....	8
2. Ali, Berk ve Emir'in Yabancı Kişilerden Korunma Becerisine Yönelik Doğru Tepki Yüzdeleri.....	55
3. Ali, Berk ve Emir'in Yabancı Kişilerden Korunma Becerisine Yönelik Genelleme Oturumlarına İlişkin Doğru Tepki Yüzdeleri.....	56

Kısaltmalar Listesi

BST: Davranışsal Beceri Öğretimi

ÇY: Çoklu Yetersizlik

DE: Dikkat Eksikliği

DKG: Dil ve Konuşma Güçlüğü

DS: Down Sendromu

FAS: Fetal Alkol Sendromu

GY: Gelişimsel Yetersizlik

IST: Yerinde Öğretim

KLAS: Güvenliği Öğrenen Çocuklar Programı

NAC: National Autism Center (Amerikan Ulusal Otizm Merkezi)

NPDC: National Professional Development Center (Amerikan Ulusal Mesleki Gelişim Merkezi)

OSB: Otizm Spektrum Bozukluğu

ÖG: Öğrenme Güçlüğü

WHO: World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)

VR: Sanal Gerçeklik

ZY: Zihinsel Yetersizlik

1. Bölüm Giriş

1.1 Otizm Spektrum Bozukluğu

İlk kez Leo Kanner tarafından 1943 yılında tanımlanan Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB), belirtileri üç yaş öncesinde ortaya çıkan nörogelişimsel bir bozukluktur (Kırcaali-İftar,2012; O'Malley, Lewis & Donehower, 2013). OSB; sosyal, iletişim ve davranış alanlarında beceri eksiklikleri ile kendini göstermektedir (O'Malley ve diğerleri, 2013). American Psikiyatri Birliği'nin (APA) yayımladığı DSM-5 tanı ölçütlerine göre OSB tanılı olan bireylerin özellikleri; (a) süreklilik gösteren sosyal iletişim ve sosyal etkileşimde yetersizlik, (b) sınırlı ve yineleyici davranış ve ilgi örüntüleri, (c) belirtilerin erken çocukluk döneminde ortaya çıkması, (d) bireyin günlük yaşam aktivitelerinde aksamaya neden olma biçiminde belirtilmektedir (APA, 2013).

OSB tanılı bireylerin erken dönemde gösterdikleri ayırt edici davranış özellikleri arasında göz kontağı kurmada güçlük çekme, duygu durumunu uygun ifade etmekte sorun yaşama, nesnelere veya etkinliklere karşı takıntı sergileme ve yinelenen davranışlar yer almaktadır. Belirtilen bu davranışların yanı sıra; dil ve iletişim becerilerinde yetersizlikler, kendiliğinden sohbet başlatma veya başlatılan sohbeti sürdürme, nesneleri amaçları dışında kullanma, ekolali, rutinlere ve düzene karşı aşırı ısrarcı olma, jest ve mimikleri anlama ve kullanmada güçlükler (Attwood, 2000; Boyd & Shaw, 2010; Fecteau, Mottron, Berthiaume & Burack, 2003; Lord ve diğerleri, 2000) görülmektedir.

Tüm bu yetersizliklere ek olarak OSB tanılı olan bireylerin çoğunda zihinsel yetersizlik olduğu da varsayımlar arasındadır (Fombonne, 2003). Belirtilen tüm yetersizlik durumları OSB'nin ağırlık derecesinin belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır (Penn, 2006). Milli Eğitim Bakanlığı (2020), OSB tanılı bireyleri üç şekilde gruplamıştır. Bu gruplama: (a) ağır düzeyde otizmi olan birey, (b) orta düzeyde otizmi olan birey, (c) hafif düzeyde otizmi olan birey şeklindedir. Üç sınıflamanın da ortak olduğu konu sözel ve sözel olmayan iletişim,

etkileşim ve etkinliklerdeki sınırlılıklardır. Yapılan sınıflamaların amacı bireylerin özel eğitime ve destek hizmetlere ihtiyaç durumunu ve hangi sınıflamada yer alacaklarını belirlemektedir.

OSB tanılı bireylerin uygun olmayan davranışları, yetersiz iletişim ve etkileşim becerileri, öğrenme süreçlerini doğrudan etkilemektedir (Şahin, 2019). Bu nedenle, OSB tanılı bireyler sistematik öğretim yöntemleri ile öğrenmeye gereksinim duymaktadırlar (Kırcaali-İftar, 2012). Belirtilen sistematik öğretimler bilimsel-dayanaklı uygulamalar eşliğinde gerçekleştirildiğinde, eğitimde yüksek nitelik oluşturulmuş olmaktadır. Bilimsel dayanaklı uygulamalar; etkililiği kanıtlanmış araştırma modelleriyle çok sayıda ortamda ve çok sayıda kişiye uygulanmış ve belirlenen değişkenler üzerinde istendik yönde değişiklik oluşturan uygulamalardır (Tekin-İftar, 2018). 2009 yılında yayımlanmış olan NAC Raporu'nun (National Autism Center) 2015 yılındaki revizesinde uygulamalar üç ayrı grup olarak sınıflandırılmıştır. Belirlenen ölçütleri karşılayamayan uygulamalar için “Bilimsel Dayanağı Olmayan”, belirlenen ölçütleri karşılayan fakat az sayıda çalışmanın yapıldığı uygulamalar için “Umut Vadeden Uygulamalar”, belirlenen ölçütleri karşılayan uygulamalara ise “Bilimsel Dayanaklı Uygulamalar” ifadeleri kullanılmıştır. Aşağıda NPDC (The National Professional Development Center on Autism Spectrum Disorder) ve NAC raporlarına göre bilimsel dayanaklı uygulamalar listelenmiştir.

Tablo 1.

Bilimsel Dayanaklı Uygulamalar

NPDC (2014) Bilimsel Dayanaklı Uygulamalar	NAC (2015) Bilimsel Dayanaklı Uygulamalar
Aile Eğitimi	Akran Aracılı Uygulamalar
Akran Eğitim Paketi	Ayrık Denemelerle Öğretim
Bilimsel Davranışçı Müdahale Paketi	Ayrımlı Pekiştirme

Davranışsal Müdahaleler	Bekleme Süreli Öğretim
Dil Eğitimi	Bilişsel Davranışçı Müdahale
Doğal Öğretim Stratejileri	Ebeveyn Kontrollü Müdahaleler
Etkinlik Çizelgeleri	Fonksiyonel Davranış Analizi
Küçük Çocuklar İçin Kapsamlı Davranışsal Müdahaleler	Fonksiyonel İletişim Eğitimi
Model Olma	Görev Analizi
Öykü Temelli Uygulamalar	Görsel Destekli Öğretim
Öz Yönetim	İpucu ile Öğretim
Replikli Öğretim	Model Olma
Sosyal Beceri Paketi	Natüralist Müdahaleler
Temel Tepki Öğretimi	Öncül-temelli Uygulamalar
	Öz Yönetim
	Pekiştirme
	Replikli Öğretim
	Resim Değiş-Tokuşuna Dayalı İletişim Sistemi (PECS)
	Sosyal Beceri Eğitimi
	Sosyal Öyküler
	Sönme
	Teknoloji Temelli Müdahale Yöntemleri
	Temel Tepki Öğretimi
	Tepkiyi Yarıda Kesme/Yönlendirme
	Video ile Model Olma

Yapılandırılmış Oyun Grupları

Not: (National Autism Center [NAC], 2015, s. 11) ve (The National Professional Development Center on Autism Spectrum Disorder [NPDC], 2014)'den alınmıştır.

Bu araştırmada bilimsel dayanaklı uygulamalardan video uygulamaları kullanılmıştır. Video model uygulamalarıyla gerçekleştirilen öğretim süreçlerinin temelinde gözleyerek öğrenme yer almaktadır, bu nedenle video model uygulamalarının özel gereksinim tanısı olan bireylerin öğretiminde de etkili olduğu düşünülmektedir (Halisküçük, 2007). Video model uygulamalarında hedef davranış, video aracılığıyla bireye izlettirilmektedir (Bellini & Akullian, 2007). Videoyu izleyen birey ardından izlediği davranışı taklit etmektedir (Karasu, 2011).

Video model uygulamalarıyla öğretim altı farklı şekilde gerçekleştirilmektedir. Bunlar; a) video ile model olma, b) video ile geri bildirimde bulunma, c) videoyla ipucu sunma, d) video öz model, e) video ile hazırlama ve e) bilgisayar destekli video öğretimidir. Video ile model olma uygulamalarında; yetişkin, akran veya kendisi tarafından gerçekleştirilen hedef davranış video kaydı aracılığıyla izlenmekte ve izleme sürecinin ardından davranış taklit edilmektedir (Turhan & Vuran, 2015). Video ile geri bildirimde bulunma uygulamaları; bireyin hedef davranışı gerçekleştirirken video kaydına alınmasını ve kaydın uygulamacı ile birlikte izlenerek, öğretim yapılması amaçlanan bireyin kendini değerlendirmesini içermektedir (Maione & Miranda, 2006). Video ile ipucu sunma uygulamaları hedef becerinin her bir basamağının sırasıyla izletilip bireyin taklit etmesinin beklendiği yöntemdir (Le Grice & Blampied, 1994). Hedef davranışın doğal ortamında kaydedilerek ve uygun biçime getirilerek izletilmesini temel alan uygulama ise video öz modeldir (Buggey, 1995). Alanyazında özellikle OSB tanılı bireylerin problem davranışlarının sağaltımı için video ile hazırlama uygulamaları da kullanılmaktadır. Bu uygulama geçişlere ve değişimlere aşırı tepkide bulunan

bireyleri gelecekteki durumlara hazırlamak için kullanılmaktadır (Schreibman, Whalen & Stahmer, 2000).

Videolarda kullanılan model türleri ise; a) yetişkin model, b) akran model, c) videoyla kendi kendine model olma, d) kişisel görüş noktası/odaklanan bakışla video model olma ve e) karma model uygulamalarıdır (Şafak & Yavuz, 2016). Videoyla model olma uygulamalarının ilk türü olan yetişkin modelde, hedef davranış yetişkin tarafından gerçekleştirilirken; akran modelde çocukla aynı yaş ve cinsiyetteki akranı tarafından hedef davranış gerçekleştirilerek kayıt altına alınmaktadır. Kendi kendine model türünde ise, öğretim gerçekleştirilecek bireyin, öğretilmek istenen beceri ya da hedef davranışa ait her basamağı yönergelerle doğru şekilde yerine getirmesi sağlanarak videoyla kayıt altına alınır. Daha sonra, her bir beceri basamağına ilişkin parça parça çekilmiş olan video kayıtları birleştirilerek yeni bir video kaydı elde edilir. Bir diğer model türü olan görüş açısına göre modelde, becerinin yapılışını izleyen kişinin bakış açısını yansıtan becerilerin (örneğin; el yıkama becerisinde sadece ellerin gösterilmesi) öğretildiği video model türüdür. Beşinci model türü olan karma modelde ise, çocuğun veya öğrencinin belli bir beceriyi taklit etmesi için geri bildirimde bulunmak amacıyla yetişkinin model olduğu video modellerinin, kendi kendine model olma ile birleştirildiği model türüdür (McCoy & Hermansen, 2007). Video model uygulamaları maliyet ve zaman açısından verimli bir modeldir (Eriş, 2021; Olcay Gül & Vuran, 2010).

Video model uygulamaları, eğitimciler ve araştırmacılar tarafından özel gereksinim tanısı olan ve olmayan bireyler için sosyal beceriler, iletişim becerileri, akademik beceriler, mesleki ve günlük yaşam becerilerinin öğretiminde etkili şekilde kullanılmaktadır (Laarhoven ve diğerleri, 2015)

OSB, zihinsel yetersizlik ve diğer yetersizlik alanlarından en az birine sahip olan bireylere, daha az hata ile daha kısa sürede hedeflenen davranışları kazandırabilecek, en etkili uygulamalarla öğretim gerçekleştirilirse planlanan öğretimin niteliği artmaktadır (Deniz,

2019). Bu bireylerle sistematik olarak çalışılması gereken alanlar arasında sosyal beceriler, iletişim becerileri, motor beceriler, günlük yaşam becerileri, toplumsal uyum becerileri, güvenlik becerileri ve akademik beceriler yer almaktadır. İlerleyen bölümde güvenlik becerilerine ilişkin bilgilere yer verilmektedir.

1.2 Güvenlik Becerileri

Güvenlik becerileri, bireylerin yaşamlarını güvenli biçimde sürdürebilmeleri, toplumsal etkinliklere tam katılım sağlayabilmeleri, istihdam edilebilmeleri ve toplumda bağımsız bireyler olarak yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan becerilerdir (Taber, Alberto, Seltzer ve Hughes, 2003; Timko ve Sainato, 1999). Güvenlik becerileri; yaya olarak trafikte gerçekleştirilen beceriler, ilk yardım becerileri, acil durumlarla ilgili telefon numaralarını arama becerisi, fiziksel-sözlü şiddete maruz kalma, devam eden saldırıya karşı kişinin kendisini koruması, yabancı kişilerden korunma gibi becerileri içinde barındıran geniş bir şemsiye terimdir. Birçok alt beceriden oluşan güvenlik becerilerinin erken yaşta öğretilmesi, kişinin toplumsal yaşama daha kolay uyum sağlamasına ve toplumun refah düzeyini arttırmasına katkıda bulunmaktadır (Wiseman, McArdell, Bottini & Gillis, 2016).

Güvenlik becerilerinin öğretimi hem tipik gelişim gösteren hem de yetersizlikten etkilenmiş bireyler için çok önemlidir. Bu becerilerin öğretimi gerçekleştirilmediğinde bireyin hayatî riski artmaktadır (Dixon, Miyake, Nohelty, Novack & Granpeesheh, 2020). Anne babalar çocuklarının güvenliğini tehdit eden durumlardan, onları uzak tutmak için; ilaç, kibrit, bıçak, silah vb. zarar verebilecek madde ve aletleri çocuklarının ulaşamayacağı yere saklama, pencerelere kilit veya korkuluk taktırma, kapıları kilitli tutma, çocukları merdivenlerden uzak tutma, toplumsal ortamlarda çocuklarını yanından ayırmama, karşıdan karşıya geçerken çocuklarının elini tutma gibi önlemler almaktadırlar. Alınan bu önlemler çocukların başına gelebilecek birçok kazayı önlemektedir. Fakat bütün önlemlerin alınmış olmasına rağmen bireylerin hayatlarını tehlikeye sokacak durumlar meydana gelebilmektedir. Bu nedenle

güvenlik becerilerinin öğretimlerinin, yapılandırılmış ortamlarda gerçekleştirilerek, doğal çevreye genellemesinin sağlanması gerekmektedir (Dixon ve diğerleri, 2020; Summers ve diğerleri, 2011).

1.3 Güvenlik Becerilerinin Sınıflandırılması

Güvenlik becerilerine ilişkin alanyazında farklı sınıflamalar bulunmaktadır. Clees ve Gast'a (1994) göre, güvenlik becerileri üç ayrı grupta sınıflandırılmaktadır. Bunlar (a) kişisel güvenlik becerileri, (b) tepkisel güvenlik becerileri, (c) önleyici güvenlik becerileridir. Kişisel güvenlik becerilerinin kapsamını sözel ve sözel olmayan güvenlik tehlikelerinden korunmak amaçlı gerçekleştirilen beceriler; tepkisel güvenlik becerilerini, oluşan ve oluşması muhtemel olan bir saldırıya karşı bireyin kendisini korumasına yönelik beceriler, önleyici güvenlik becerilerinin kapsamını ise yaşanması muhtemel bir saldırıdan korunma becerileri oluşturmaktadır (Yıldız, 2019).

Zager ve Shamow (2005) ise güvenlik becerileri için (a) evde-okulda, (b) toplumsal ortamlarda tehlikeli olan ve muhtemelen hayati tehlike oluşturan durumları fark etme ve bu durumlara uygun şekilde yanıt verme şeklinde bir sınıflamaya yer vermişlerdir. Evde oluşan durumlara yönelik güvenlik becerilerini; tehlikeleri fark etme ve olası tehlikelerden kaçınma, basit güvenlik önlemleri alma, acil durumlarda uygun acil durum hattını arama ve basit ilk yardım becerilerini uygun şekilde kullanma oluşturmaktadır. Toplumsal ortamlarda oluşan durumlara yönelik güvenlik becerilerini ise tehlike oluşturan durumları fark etme ve bu durumlardan kaçınma, kaybolduğunda yardım isteme veya telefon kullanma gibi beceriler oluşturmaktadır (Şirin, 2015). Kendini korumaya yönelik gerçekleştirilen güvenlik becerilerini: (a) Öğrenci yabancı cisimleri göz, burun, kulak ve ağzından uzak tutma, (b) soba ile arasında güvenli mesafeyi koruma, (c) elektrik prizlerine veya tellerine dokunmaktan kaçınma, (d) polis ve acil durum numarasını çevirme, (e) yangın tatbikatı sırasında kurallara uyma, (f) keskin nesneleri dikkatli kullanma, (g) güvenlik sinyallerini (ör. Kırmızı ışık) takip

etme, (h) karşıdan karşıya kurallara uyarak geçme, (ı) arabada ve otobüste oturarak seyahat etme, (i) arabada ve otobüste emniyet kemerini takılı tutma olarak listelemiştir (Zager & Shamow, 2005).

Dixon, Bergstrom, Smith ve Tarbox (2010); güvenlik becerilerinin yer aldığı 27 makaleyi incelemişlerdir. Araştırmalarında güvenlik becerilerini; (a) acil durum becerileri, (b) kaza önleme becerileri, (c) yaya becerileri şeklinde sınıflandırmışlardır. Acil durum becerileri kapsamında 14 araştırmaya ulaşmışlardır. Bu araştırmalar; yangın ve kasırğa gibi acil durumlara müdahalede bulunma, kesik ve yanıklara doğru müdahale etme, acil durumları telefon ile bildirme ve kaybolduğunda yardım isteme becerilerinden oluşmaktadır. Kaza önleme becerileri kapsamında dört araştırma incelenmiştir. Bu araştırmalar; ev güvenliğini sağlama, çocuk sağlığı, güvenli beslenme (ilaç ve zehirli maddelerden korunma), kırılmış veya kesici maddelerden uzak durarak onları uygun şekilde imha etme becerilerini kapsamaktadır. Yaya becerilerine yönelik olarak 10 araştırmayı incelemişlerdir. İnceledikleri araştırma bulgularına göre yaya becerilerini; trafik işaretlerini ve sinyallerini tanıma ve işlevlerini belirtme, bağımsız olarak karşıdan karşıya geçme davranışları oluşturmuştur.

Bu araştırmada Mechling (2008)'in yaptığı sınıflandırma esas alınmıştır.

Şekil 1: Güvenlik Becerilerinin Sınıflandırılması

Mechling (2008); 1976-2006 yılları arasında zihinsel yetersizlik tanılı bireylere güvenlik becerilerini öğretmeyi amaçlayan çalışmaları derlemiştir. Bu çalışma kapsamında güvenlik becerileri altı başlıkta sınıflandırmıştır. Bunlar; (a) yaya / yaya geçidi güvenliği, (b) ev kazalarının önlenmesine yönelik beceriler, (c) ilk yardım uygulamalarına yönelik beceriler (durumun belirlenmesi ve bildirilmesi de dâhil edilmiştir), (d) yabancı kişilerden korunmaya yönelik beceriler, (e) yangın güvenliği becerileri, (f) acil durumlarda telefon ile bildirmeye yönelik beceriler olarak belirtilmiştir.

1.4 Yabancı Kişilerden Korunma Becerisi

Okul çağında yer alan çocuklar, yabancı kişiler tarafından kaçırılma açısından risk altında olan bir gruptur (Dalley, 2004; Gunby & diğerleri, 2010). Bu grup incelendiğinde, grubun içerisinde kaçırılma açısından daha büyük risk taşıyan özel gereksinimli bireyler yer almaktadır. Özel gereksinimli bireyler, tipik gelişim gösteren bireylere göre kaçma-kaçırılma ve cinsel saldırı açısından daha büyük risk altındadır (Bergstrom, Najdowski & Tarbox, 2012; Wilson & Brewer, 1992).

Alanyazında, çocuk kaçırma vakaları ve çocuk istismarlarının aile üyeleri tarafından gerçekleştirilebileceği vurgulansa da yabancı kişiler tarafından gerçekleştirilen teklif ve tehditlerin çocukların güvenliği açısından daha olumsuz sonuçlara neden olabileceği belirtilmektedir (Holcombe, Wolery & Katzenmeyer, 1995; Johnson & diğerleri, 2005; Kutlu, 2016). Finkelhor, Hammer ve Sedlak'a (2002) göre; yabancı kişiler tarafından kaçırılmaların %75'i erkek kaçırılanlar tarafından gerçekleştirilmektedir. Kaçırımlar genellikle, kaçırılan kişinin çekici bir nedeni olduğunda ve kaçırılan kişinin yalnız olduğu zamanlarda gerçekleşmektedir (Godish, Miltenberger & Sanchez, 2017).

OSB tanılı olan çocuklar; dil ve iletişim, toplumsal uyum becerileri, günlük yaşam becerileri ve sosyal beceriler gelişim alanlarında yaşadıkları sorunlar nedeniyle yabancı kişilerden gelebilecek olan teklif ve tehditleri ayırt edemeyebilirler (Gunby & diğerleri, 2010).

Yapılan araştırmalar vakaların %75’inde yabancı kişilerden gelen tekliflere olumlu yanıt vermenin kaırılma olasılığını arttırdığını belirtmektedir (Godish & diğeri, 2017; Marchand-Martella, Huber, Martella & Wood, 1996; Poche, Brouwer & Swearingen, 1981; Poche, Yoder & Miltenberger, 1988). Bu durumda; çocukların kaırılmaya yönelik gerçekleştirilen teklif ve tehditlerle karşı karşıya kaldıklarında uygun olan önlemleri alma becerisine sahip olmaları, onların zarar görme olasılıklarını önemli ölçüde azaltacak, (Godish ve diğeri, 2017) yaralanmasını veya kaırılmasını önleyecektir. Belirtilen tüm sonuçlar, güvenlik becerilerinin öğretimini gerçekleştirilmesini zorunlu kılmaktadır (Summers ve diğeri, 2011).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK, 2016) verilerine göre; 2010 yılında 8 bin 81, 2011 yılında 10 bin 67, 2012 yılında 12 bin 474, 2013 yılında 16 bin, 2014 yılında 18 bin 696, 2015 yılında 17 bin 706, 2016 yılında 11 bin 691 çocuk kayıp olarak bildirilmiştir (Türkiye İstatistik Kurumu, 2016). 2008-2016 yıllarını kapsayan istatistiklere göre Dünya genelinde ise çocuk kaybolma ve kaırılmalarına ilişkin net bir veri olmamasına rağmen Uluslararası Kayıp ve Sömürülen Çocuklar Merkezi tarafından yayımlanan verilere göre her yıl en az sekiz milyon çocuğun kaybolduğu veya kaırıldığı belirtilmektedir [www.icmec.org]. TÜİK, (2020) verileri ise 9 yılda kaybolan çocuk sayısının üç kat artarak 104 bin 531’e ulaştığını ifade etmektedir. Yılda ortalama 10 bin, günde ise 32 çocuk kaybolmaktadır.

Çocuk kaırma ve kaybolmalarıyla ilgili ulusal ve uluslararası tüm istatistiki veriler özel gereksinimli bireylere ve tipik gelişim gösteren çocuklara güvenlik becerilerinin öğretilmesinin gerekliliğini göstermektedir. İzleyen bölümde kaırılma sırasında yabancı kişiler tarafından gerçekleştirilen teklif ve tuzak türleri ile güvenlik becerilerinin eğitim programlarındaki yerinden bahsedilecektir.

1.5 Yabancı Kişiler Tarafından Gerçekleştirilen Teklif ve Tuzak Türleri

Yabancı kişiler tarafından gerçekleştirilen tuzak türleri; (a) Basit tuzaklar (simple), (b) Emredici tuzaklar (authority), (c) Özendirici tuzaklar (incentive) (Marchand-Martella ve diğerleri, 1996; Poche ve diğerleri, 1981) ve d) Yardım isteme (assistance)(Holcombe ve diğerleri, 1995; Johnson ve diğerleri, 2005; Kutlu, 2017) şeklindedir.

Basit teklifler; yabancı kişinin çocuğa teşvik edici bir sebep sunmadan çocuğun kendisiyle birlikte gelmesini talep etmesidir. Örneğin; “Benimle gelmek ister misin?” sorusunda çocuğu teşvik eden bir neden olmamasına rağmen yabancı kişi talepte bulunmaktadır.

Kişinin otorite figürü tarafından çağırıldığını belirten (emredici) teklifler; yabancı kişinin, çocuk üzerinde otoritesi olan; anne, baba, abla, aile büyüğü, öğretmen vb. kişileri belirterek, çocuğa kendisiyle gelmesi gerektiğini söylemesidir. Örneğin; “Baban seni dışarıda bekliyormuş, benimle gelmeni istedi.” ifadesinde çocuk için otorite olan babası kullanılarak çocuğa emredici teklifte bulunmaktadır.

Özendirici teklifler; yabancı kişinin çocuğu cezbeden bir ödülü, kendisi ile geldiğinde ona vereceğini belirtmesidir. Örneğin; “Benimle gelirsen sana bu çikolatayı vereceğim.” ifadesinde yabancı kişi, çocuk için etkili olan çikolatayı kullanarak çocuğu kendisi ile gelmesi için özendirmeye çalışmaktadır.

Yardım isteme tuzak türü; çocuktan herhangi bir konuda yardım istenerek kaçırılma girişiminde bulunulmasıdır. Örneğin; “Evimin bahçesi çok kirlenmiş. Temizlememe yardım eder misin?” sorusunda yabancı kişi, çocuktan yardım isteyerek onu kaçırma girişiminde bulunmaya çalışmaktadır (Johnson ve diğerleri, 2005; Kutlu, 2016).

1.6 Güvenlik Becerilerine Yönelik Geliştirilen Okul Programları

Türkiye’de 2013-2014 yılına kadar MEB’e bağlı Özel Eğitim Kurumları’nda Otistik Çocuklar Eğitim Programı uygulanmıştır. Otistik Çocuklar Okul Öncesi Eğitim Programı incelendiğinde güvenlik becerilerine sadece bir kazanımda yer verildiği görülmektedir. Bu kazanım ile ulaşılmaması beklenen amaç ise güvenlik çalışanlarını söyleme düzeyinde ifade etme

becerisidir (MEB, 1999). MEB, 28 Kasım 2012 tarihinde almış olduğu kararla 2013-2014 eğitim yılından itibaren Otistik Çocuklar Eğitim Programını uygulamadan kaldırılarak Özel Eğitim Uygulama Merkezi (Okulu) I. ve II. Kademe Eğitim Programını (Otistik Çocuklar İçin) uygulamaya başlamıştır.

Özel Eğitim Uygulama Merkezi I. Kademe birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıflardan, II. Kademe ise beşinci, altıncı, yedinci ve sekizinci sınıflardan oluşmaktadır. OSB tanısı olan çocukların bireysel farklılıkları ile gelişim alanlarındaki farklı özellikleri nedeniyle eğitim programında yer alan kazanımlarda yaş ve sınıf açısından gruplama yapılmamıştır (MEB, 2013).

1.6.1. Özel eğitim uygulama merkezi (okulu) I. ve II. kademe eğitim programının (2018 yılı öncesi) güvenlik becerileri açısından incelenmesi. Özel Eğitim Uygulama Merkezi (Okulu) I. ve II. kademe eğitim programında yer alan trafik ve ilk yardım eğitimi dersi ikinci ve altıncı sınıflar arasında işlenecek şekilde düzenlenmiştir (MEB, 2013). Trafik ve ilk yardım eğitimi dersi ile OSB tanısı olan çocukların yaşadıkları çevrede, yaya ve yolcu olarak trafikte uymaları gereken kuralların kazandırılması, kendi güvenliklerini sağlayabilecek düzeyde olmaları, ilk yardım gerektiren durumlarda gereken ilk yardımı uygulamaları veya büyüklerine/ilgili kuruluşlara haber vermeleri amaçlanmıştır (MEB, 2013). Dersin trafik eğitimi bölümünde; yaya yolunu tanıma, karşıdan karşıya güvenli geçiş yapma, toplu taşıma araçlarında uyulması gereken kuralları söyleme, trafik polisini ve başlıca trafik işaret levhalarını tanıma, trafik kazalarından korunma yollarını açıklama yer almaktadır. İlk yardım eğitimi bölümü ise; kaza durumunda yapılması gerekenleri söyleme, ilk yardım malzemelerini tanıma ve basit ilk yardım becerilerini uygulama hedef davranışlarını kapsamaktadır.

Hayat bilgisi dersi ilköğretim ve ortaokul kademelerinde tüm sınıflarda işlenecek şekilde planlanmıştır (MEB, 2013). Hayat bilgisi dersi ile çocukların günlük yaşama uyum sağlama

ve toplumsal kurallara uygun hareket etmeleri amaçlanmıştır (MEB, 2013). Hayat bilgisi dersinde güvenlik becerileri kapsamında; telefon numarasını ve acil durum telefon numaralarını söyleme, evde kullanılan eşyaların nasıl güvenli kullanılacağını söyleme, bulaşıcı hastalıklardan kaçınma ve hastalandığında iyileşmek için gerekli olan tedbirleri alma yer almaktadır.

Toplumsal uyum becerileri dersi ilkököl ve ortaoköl kademelerinde uygulanacak şekilde planlanmıştır (MEB, 2013). Dersin amacı bireyin çevreye bağımlılığını en aza indirerek sahip oldukları bağımsız yaşam becerilerini en üst düzeye çıkarmaktır (MEB, 2013). Bu ders kapsamında ise güvenlik becerilerinden; kapıyı anahtarla açma ve kilitleme ile mevsime uygun olarak giyinme becerilerinin öğretimi amaçlanmıştır.

1.6.2 Özel eğitim uygulama merkezi (okulu) programının 2018 revizyonu sonrası güvenlik becerileri açısından incelenmesi. MEB'in 2018 yılında öğretim programlarında yaptığı yenilenme ile güvenlik becerileri beslenme, sağlık ve güvenlik dersi kapsamında yer almıştır.

I., II. ve III. kademe öğretim programı beslenme, sağlık ve güvenlik becerileri dersi öğretim programı incelendiğinde güvenlik becerilerinin; tehlikeleri fark etme ve güvenliğı sağlama öğrenme alanlarında ele alındığı gözlenmiştir. Tehlikeleri fark etme öğrenme alanında alt amaçları ile birlikte sekiz güvenlik kazanımı yer almaktadır. Bu kazanımlar genel olarak; yaralanmalara sebep olabilecek durumları fark ederek gerekli önlemleri alma, tehlikeli nesneleri ayırt ederek onlarla güvenli davranışlar sergileme, acil ve doğal afet durumlarını ayırt etme ve su güvenliğini sağlama şeklindedir. Güvenliğı sağlama öğrenme alanında ise beş adet güvenlik kazanımı bulunmaktadır. Bu kazanımlar genel şekliyle; acil ve doğal afet durumlarında güvenliğı sağlamak için iş birliğı yapma, trafik bilgi ve kurallarına uyarak güvenli davranışlar sergileme, ilk yardım hakkında temel kavramları ayırt etme, ilk yardım gerektiren hafif yaralanmalarda ilk yardım uygulama becerileri yer almaktadır. Öğretim

programı güvenlik becerileri açısından, kademeler arası geçişlerde kazanımlarda farklılık olmamakla birlikte, hedef davranışlar her kademede farklılık göstermektedir.

1.7 Problem Durumu

Aile dışından (yabancı) kişiler tarafından tehdit ve teklifler kullanılarak çocuk kaçırma, yaşamı tehdit eden bir sorundur (Carroll-Rowan & Miltenberger, 1994; Marchand-Martella ve diğerleri, 1996). OSB tanılı olan çocuklar bireysel farklılıklar ve öğrenme özelliklerinin farklılaşması nedeniyle tipik gelişim gösteren akranlarına göre daha fazla tehdit altındadır (Dixon, Bergstrom, Smith & Tarbox, 2010; Lee, Harrington, Chang & Connors, 2008; Şirin, 2015; Strickland, McAllister, Coles & Osborne, 2007). Bu nedenle OSB tanılı olan çocuklara eğitim programları düzenlenerek güvenlik becerilerinin öğretiminin yapılması gerekmektedir. Ancak günümüze kadar öğretmenler ve ailelerden görüş alınarak gerçekleştirilen araştırmalar, güvenlik becerilerinin öğretiminin ihmal edildiğini göstermektedir (Agran & Krupp, 2010; Agran, Krupp, Spooner & Zakas, 2012; Şirin, 2015; Şirin & Tekin-İftar, 2016). Ayrıca yapılan araştırmalarda ailelerin güvenlik becerilerini önemli bulduğu (Ivey, 2004) fakat güvenlik becerilerinin öğretimi hakkında yeterli bilgi düzeyine sahip olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Miller, Pavlik, Kim & Rogers, 2016).

OSB tanılı bireylere güvenlik becerilerinin sistematik şekilde öğretilmesi gerekliliği araştırmanın ilk gereksinimini oluşturmaktadır.

OSB tanılı bireylere güvenlik becerilerinin öğretime yönelik sınırlı sayıda da olsa çalışmalar vardır. Ancak bu bireylerle gerçekleştirilen çalışmalar yüz yüze eğitim şeklinde gerçekleştirilmiştir. Uzaktan eğitim yoluyla güvenlik becerilerinin öğretimini gerçekleştiren uygulama çalışmasına alanyazında rastlanmamıştır. Bu durum araştırmanın oluşturulmasını sağlayan gerekçelerden bir diğeridir.

1.8 Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, OSB tanılı bireylere uzaktan eğitim yoluyla video model uygulamaları kullanılarak, yabancı kişilerden korunma becerisinin öğretiminin etkililiğini ortaya koymaktır. Bu amaçla, araştırmada aşağıda sıralanan sorulara yanıt aranmaktadır.

a) OSB tanılı bireylere yabancı kişilerden korunma becerisinin öğretiminde uzaktan eğitim yoluyla gerçekleştirilen video model uygulamaları davranışın edinim aşamasında etkili midir?

b) OSB tanılı bireylere yabancı kişilerden korunma becerisinin öğretiminde uzaktan eğitim yoluyla gerçekleştirilen video model uygulamaları becerilerin ikinci, dördüncü ve altıncı haftalarda kalıcılığın sürdürülmesinde etkili midir?

c) OSB tanılı bireylere yabancı kişilerden korunma becerisinin öğretiminde uzaktan eğitim yoluyla sunulan video model uygulamaları becerilerin başka kişi ve ortamlara genellenmesinde etkili midir?

d) Araştırmaya öğrencisi ile katılan öğretmenlerin çalışma hakkındaki görüşleri nelerdir?

1.9 Araştırmanın Önemi

Aralık 2019’da ortaya çıkan korona virüs (COVID-19) salgını; artan ölüm oranları sonucunda 30 Ocak 2020 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından küresel salgın olarak tanımlanmıştır (Avrupa Hastalık Önleme ve Kontrol Merkezi [ECDC], 2020). Temasta bulunan kişiler arasında COVID-19’un daha hızlı yayılmasından dolayı küresel çapta birçok önlem alınmıştır. Önlemler kapsamında sokağa çıkma yasakları uygulanmış, karantina uygulamalarına gidilmiş, bazı işletmeler ve eğitim kurumları kapatılmıştır. 02 Mart 2021 tarihi kayıtlarına göre 26 ülkede eğitim kurumları kapatılmış 144 milyon öğrenci yüz yüze eğitime ara vermek zorunda kalmıştır (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü [UNESCO], 2020). Süreç boyunca dünya çapında 190’dan fazla ülkede 1.57 milyar öğrenci okulların kapanışından etkilenmiştir (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu [UNICEF], 2020).

Okulların kapanışı ile birlikte MEB, Mart 2020’de yüzyüze eğitime alternatif bir eğitim uygulaması olan uzaktan eğitime geçiş yapmıştır. Uzaktan eğitim, öğretmen ve öğrencilerin aynı ortamda bulunmak zorunda olmadan eğitim-öğretimi teknolojik imkânlar ile yürüttüğü bir öğretim modelidir (İşman, 2011). Özel eğitim öğretmenleri, uzaktan eğitim sürecinin özel gereksinimli öğrenciler için çok zor olduğu, özel eğitimde kullanılan materyal ve yardımcı teknolojilerin uzaktan eğitim yoluyla amacına hizmet etmediğini ifade etmişlerdir (Mengi & Alpdoğan, 2020). Uzaktan eğitim yoluyla OSB tanımlı bireylere güvenlik becerilerinin öğretiminin gerçekleştirilmesi, teknolojik imkânlar ile verilen eğitimin etkililik düzeyini ortaya koyacaktır. Sonuçların etkili olması durumunda aileler, öğretmenler ve diğer paydaşların uzaktan eğitime yönelik bakış açılarının olumlu yönde gelişmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Son olarak alanyazında OSB grubu ile gerçekleştirilen, uzaktan eğitim yoluyla güvenlik becerilerinin öğretime yönelik çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle bu araştırmanın alanyazına katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

1.10 Varsayımlar

Bu araştırma aşağıdaki varsayımlar kabul edilerek gerçekleştirilmiştir.

1. Araştırmanın örnekleminin evreni temsil ettiği varsayılmaktadır.
2. Araştırma süresince öğrencinin güvenlik becerileri konusunda başka bir girdi almadığı varsayılmaktadır.
3. Araştırmada performans alımı sırasında kullanılan dijital materyal, güvenlik becerilerinin performansını doğru olarak ölçebilecek niteliktedir.
4. Araştırma sırasında öğrencinin uygulamaya giriş yapmasını sağlayan kişi katılımcıya cevaplar konusunda ipucu vermemiştir.

1.11 Sınırlılıklar

Araştırma, 2020-2021 Eğitim-Öğretim yılında Özel Eğitim Okulu, ortaokul kademesinde öğrenim gören OSB tanılı üç özel gereksinimli birey ve eğitim sırasında uygulanan dijital materyaller ile sınırlıdır.

Araştırmanın diğer sınırlılıkları aşağıda yer almaktadır:

1. Araştırmanın katılımcılarının sadece OSB tanılı bireylerden oluşması,
2. Araştırmanın gerçekleştiği ortamın, katılımcının okul ortamı olduğu için bazen sınıf dışından seslerin gelmesi ve bu durumun katılımcının dikkatini anlık olarak dağıtıyor olması,
3. Araştırmanın bağımsız değişkeni yabancı kişilerden korunma becerisinin öğretimidir. Ancak alan yazın incelendiğinde kaçırma vakalarının büyük bir kısmının çocuğun yakın çevresi veya çocuğu tanıyan kişiler tarafından gerçekleştirildiği belirtilmektedir (Holcombe ve diğerleri, 1995; Miltenberger & Olsen, 1996). Bu araştırmanın çıktılarında kaçırılma girişimlerinden korunma davranışı da yer almaktadır. Bu nedenle sadece yabancı kişilere çalışmada yer verilmiş olması araştırmanın sınırlılığı olarak kabul edilebilmektedir.
4. Araştırma sürecinde katılımcılara yöneltilen sorularda iki seçenek yer almıştır. Seçenek sayısının üçten az olması araştırmanın sınırlılığı olarak kabul edilebilir.
5. Araştırma sürecinde farklı kişilerin ve durumların esas alınarak genelleme verilerinin toplanması, katılımcının yabancı kişilerden korunma becerisini kişiler ve durumlar arası genellemesine hizmet etmiştir. Fakat araştırma sürecinde uzaktan eğitim oturumları katılımcıların okulunda gerçekleştirilmiş ve genelleme verileri okulun farklı bölümlerinde toplanmıştır. Katılımcıların sadece okullarında çalışılmış olması, becerinin ortamlar arasında genellenmesi konusunda sınırlılık yaratması ihtimali bulunmaktadır.

6. Araştırmanın tüm evrelerinde öğrenci davranışları zoom programı üzerinden yönetilmiştir. Öğrenci sadece kamerada görünen açıdan gözlemlenebilmiştir. Bu durum araştırmanın sınırlılığı olarak kabul edilebilir.

1.12 Tanımlar

Otizm Spektrum Bozukluğu: Erken çocukluk döneminde ortaya çıkan, iletişim ve etkileşim becerilerindeki yetersizliğe ek olarak yineleyici ve sınırlı davranışsal özelliklerle kendini gösteren nörogelişimsel bir bozukluktur (APA, 2013).

Uzaktan Eğitim: Eğitim-öğretimin teknolojik imkânlar veya e-posta ile yürütüldüğü, öğrenci ve öğretmenin farklı ortamlarda bulunabildiği bir eğitim modelidir (İşman, 2011).

Video Model Uygulamaları: Öğrencinin hedef davranışı taklit etmesini ve değişen koşullar altında genellemesini sağlayabilmek amacıyla, hedef davranışın; video kayıt cihazlarıyla kaydedilerek öğretimin gerçekleştirildiği bir yöntemdir (Genç-Tosun & Kurt, 2014).

2. Bölüm Literatür (Alanyazın)

Bu bölümde özel gereksinimli bireylere güvenlik becerilerinin öğretilmesi ile ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

2.1 Yabancı Kişilerden Korunma Becerisine Yönelik Olarak Gerçekleştirilen Araştırmalar

Tablo 2’de yabancı kişilerden korunmaya yönelik araştırmalar yer almaktadır.

Tablo 2.

Yabancı Kişilerden Korunmaya Yönelik Araştırmalar

Kaynak	Katılımcıların Yaş ve Yetersizlik Türü	Araştırma Modeli	Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	Sonuç
(Watson, Bain & Houghton, 1992)	6-8 Yaş ZY	Çoklu Yoklama Modeli	Yabancılardan Gelen Tekliflere Uygun Yanıtlar Verme Becerisi	Davranışsal Beceri Öğretimi (BST)	Etkili
(N. Marchand-Martella ve diğerleri, 1996)	4 Yaş Yetersizlik Türü Belirtilmemiştir	Katılımcılar Arası Çoklu Başlama Modeli	Kaçırılma Fırsatlarını Engelleme Becerisi	Sosyal Pekiştirme Model Olma Replikli Öğretim	Etkili
(Gunby ve diğerleri,	6-8 Yaş	Katılımcılar Arası	Kaçırılmayı Önleme Becerisi	Davranışsal Beceri Öğretimi	Etkili

2010)	OSB	Çoklu Başlama Modeli			
(Akmanoğlu & Tekin- Iftar, 2011)	6-11 Yaş OSB	Çoklu Yoklama Modeli	Yabancıardan Gelen Tekliflere Uygun Yanıtlar Verme Becerisi	Video Model, Aşamalı Yardımla Öğretim, Toplum Temelli Öğretim	Etkili
(Fisher, Burke & Griffin, 2013)	19-58 Yaş ZY	Katılımcılar Arası Çoklu Başlama Modeli	Yabancıardan Gelen Tekliflere Uygun Yanıtlar Verme Becerisi	Yapılandırılmış Öğretim Doğal Öğretim	Etkili
(Bergstrom, Najdowski & Tarbox, 2014)	10-12 Yaş OSB	Katılımcılar Arası Çoklu Başlama Modeli	Yabancıardan Gelen Tekliflere Uygun Yanıtlar Verme Becerisi	Davranışsal Beceri Öğretimi (BST)	Etkili
(Gunby & Rapp, 2014)	5-6 Yaş OSB	Katılımcılar Arası Çoklu Başlama Modeli	Kaçırılmayı Önleme Becerisi	Davranışsal Beceri Öğretimi (BST)	Etkili
(Sanchez & Miltenberger, 2015)	18-24 Yaş ZY	Katılımcılar Arası Çoklu Başlama Modeli	Kaçırılmayı Önleme Becerisi	Davranışsal Beceri Öğretimi (BST) Yerinde Öğretim (IST)	Etkili
(Kutlu, 2016)	10-13 Yaş	Uyarlamalı Dönüşümlü	Yabancı Kişilerin Kaçırma	Sosyal Öyküler	Etkili

	OSB	Uygulamalar Modeli	Girişimlerinden ve Kapıyı Çalan	Video Modelle Öğretim	
			Yabancı Kişilerden Korunma		
(Ledbetter-Cho ve diğerleri, 2016)	9-12 Yaş	Çoklu Başlama Modeli	Kaçırılmayı Önleme Becerisi	Davranışsal Beceri Öğretimi	Etkili
	OSB				
(Godish ve diğerleri, 2017)	7-8 Yaş	Katılımcılar Arası	Kaçırılmayı Önleme Becerisi	Video Model	Etkili
	OSB	Çoklu Başlama Modeli			
(Ledbetter-Cho ve diğerleri, 2019)	6-12 Yaş	Katılımcılar Arası	Yabancılardan Gelen Tekliflere	Davranışsal Beceri Öğretimi	Etkili
	OSB	Çoklu Başlama Modeli	Uygun Yanıtlar Verme Becerisi		

Watson, Bain ve Houghton (1992), orta ve ağır zihinsel yetersizliği olan çocuklara kendini koruma becerilerini öğretmek için çoklu yoklama modelini kullanmışlardır. Çalışmada yedi katılımcı yer almıştır. İlgili beceri üç farklı doğal ortamda test edilmiştir ve davranış kontrol listesi kullanılarak kayıt tutulmuştur. Yedi öğrenciden altısı kendini koruma becerilerinde gelişme göstermiştir. 14 gün sonra izleme verileri toplanmış ve yedi öğrenciden altısının yabancı kişiler tarafından verilen tepkileri reddetme davranışını korudukları gözlenmiştir.

Marchand-Martella, Huber, Martella ve Wood (1996), okul öncesi çağındaki iki çocuğa kaçırılmayı önleme becerilerinin öğretimini yapmışlardır. Öğretimde sosyal pekiştirme, model olma ve replikli öğretim yöntemlerini kullanmışlardır.

Gunby ve diğerleri (2010), OSB tanılı üç çocuğa yerinde geribildirim kullanarak kaçırılmayı önleme becerilerinin öğretimini gerçekleştirmişlerdir. Yerinde geribildirim ve davranışsal müdahale programının, kaçırılmayı önleme becerileri üzerindeki etkililiğini değerlendirmek amacıyla yapılan çalışmada eş zamanlı olmayan katılımcılar arası çoklu başlama modeli kullanılmıştır. Haftada yaklaşık 27 saat süren yoğun davranışsal eğitim sonucunda katılımcılar 1 ayda beceriyi edinmişlerdir. Bir katılımcı beceriyi genellemiştir.

Akmanoğlu ve Tekin-İftar (2011), OSB tanılı çocuklara yabancı kişiler tarafından gelen teklifler karşısında kendilerini nasıl koruyacaklarını öğretmişlerdir. Video model, aşamalı yardım ve toplum temelli öğretimin birleşik etkilerini değerlendirmek için çoklu yoklama modelini kullanmışlardır. Araştırmaya 6-11 yaşları arasında üç OSB tanılı çocuk katılmıştır. Araştırma sonuçları video model, aşamalı yardım ve toplum temelli öğretimin OSB tanılı çocuklara yabancı kişiler tarafından gelen teklifler karşısında kendilerini koruma becerilerinin öğretiminde etkili olduğunu göstermektedir. Ayrıca katılımcılar bu beceriyi zaman içinde sürdürebilmiş ve yeni ortamlara da genelleyebilmiştir. Sosyal geçerlilik verilerinin de alındığı araştırmada ebeveynler araştırmaya yönelik olumlu görüşler bildirmişlerdir.

Fisher, Burke ve Griffin (2013), hafif zihinsel yetersizlik tanılı beş genç yetişkine yabancı kişilerden gelen tekliflere uygun şekilde yanıt vermeyi öğretmişlerdir. Davranışsal eğitim programı sınıfta gerçekleştirilmiştir, yerinde eğitim ise üç farklı topluluk ortamında gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar sınıfta ve yerinde eğitim sırasında uygun tepkileri göstermiş olsalar da performanslar arasında tutarsızlıklar gözlenmiştir. Katılımcılar arası çoklu başlama modelinin kullanıldığı araştırmada sosyal geçerlilik verileri ebeveynlerden toplanmıştır ve ebeveynler olumlu görüş bildirmişlerdir.

Bergstrom, Najdowski ve Tarbox (2014), OSB tanılı çocuklara yabancı kişilerle gitmekten kaçınmayı öğretmek amacıyla evde davranış becerileri öğretiminin uygulanmasının etkilerini araştırmışlardır. Çalışmaya 10-12 yaş aralığında OSB tanılı üç erkek çocuk katılmıştır. Haftada 8-12 saat davranışsal eğitim almışlardır. Katılımcılar arası çoklu başlama düzeyi modelinin kullanıldığı araştırmada tüm katılımcılar evlerinde gerçekleştirilen davranış öğretimi sonrasında yabancı kişilerle gitmekten kaçınmayı öğrenmişlerdir. Ayrıca tüm katılımcılar bu becerileri diğer ortamlara da genelleyebilmişlerdir.

Gunby ve Rapp (2014), OSB tanılı bireylere yerinde öğretim ile yabancı kişiler tarafından kaçırılma tekliflerine güvenli yanıt verme becerisinin öğretiminin etkililiğini incelemişlerdir. Araştırmaya 5-6 yaş aralığında bir kız, iki erkek çocuk katılmıştır. Araştırmada katılımcılar arası çoklu başlama modeli kullanılmıştır. Sonuç olarak tüm katılımcılar kaçırmaya yönelik gerçekleştirilen tekliflere güvenli yanıtlar vermişlerdir. 1 ay sonraki izleme sürecinde davranışı sürdürmeye devam etmişlerdir.

Sanchez ve Miltenberger (2015), yaşları 18-24 olan dört zihinsel yetersizlik tanılı gence kaçırılmayı önleme becerilerini öğretmeyi amaçlamıştır. Bu amaçla davranışsal beceri öğretimi (BST) ve yerinde öğretimi (IST) kullanmışlardır. Her katılımcı için düzenlenen beş BST oturumu sonrasında katılımcıların edinim düzeylerini değerlendirmek için katılımcıların okulunda yerinde değerlendirmeler yapılmıştır. Çalışmada katılımcılar arası çoklu başlama

modeli kullanılmıştır. Tüm katılımcılar uygun davranışları davranışsal öğretimleri gerçekleştirmelerine rağmen, yerinde değerlendirmeler sırasında tüm becerileri göstermemişlerdir. Yerinde eğitim tüm katılımcılar için güvenlik becerilerini arttırmış veya sürdürmüştür.

Kutlu (2016), OSB tanılı bireylere yabancı kişilerden korunma becerilerinin öğretiminde sosyal öykülerin yalnız sunulmasıyla, video model ile birlikte sunulmasını etkililik ve verimlilik açısından karşılaştırmıştır. Araştırmaya yaşları 10-15 arasında değişen dört erkek bir kız öğrenci katılmıştır. Öğretim oturumları katılımcıların evleri, okulları veya devam ettikleri rehabilitasyon merkezleridir. Araştırma ile birlikte yabancı kişilerden korunma becerilerinin öğretiminde sosyal öykünün yalnız sunumuyla, video model ile birlikte sunulmasının etkilerinin farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada uyarlamalı dönüşümlü uygulamalar modeli kullanılmıştır. Araştırmada katılımcıların kendilerinden ve annelerinden sosyal geçerlik verisi toplanmıştır.

Ledbetter-Cho ve diğerleri (2016), OSB tanılı bireylerin kaçırılmayı önleme becerilerinin geliştirilmesinde Davranışsal Beceri Öğretiminin etkililiğinin değerlendirmesi amaçlanmıştır. Katılımcıların yaşları 9-12 arasında değişmektedir. Öğretim sırasında katılımcıların reddetme, uzaklaşma ve bildirme davranışlarını göstermesi amaçlanmıştır. Araştırma katılımcılar arası çoklu başlama modeli ile desenlenmiştir. Davranışsal Beceri Öğretimi sonrasında katılımcılar davranışı edinmişlerdir. 4 hafta sonunda gerçekleştirilen izleme oturumlarında davranışın sürdürüldüğü gözlenmiştir. Katılımcılar davranışı genelleylebilmişlerdir.

Godish, Miltenberger ve Sanchez (2017), OSB tanılı çocuklara kaçırılmayı önleme becerilerini öğretiminde video model uygulamasının etkililiğini değerlendirmişler ve video model uygulamalarının başarılı olmaması veya sürdürülememesi durumunda yerinde öğretim uygulamasını değerlendirmeyi amaçlamışlardır. 7-8 yaşları arasında OSB tanılı dört erkek

çocuk araştırmaya katılmıştır. Araştırmada eş zamanlı olmayan, katılımcılar arası çoklu başlama modeli kullanılmıştır. Sonuç olarak video model dört katılımcıda kaçırılmayı önleme becerilerinin öğretiminde etkili olmuştur. Bir katılımcı da ise yerinde eğitim gerekli görülmüştür.

Ledbetter-Cho ve diğerleri (2019), yabancı kişilerden gelen tekliflerin ardından bir güvenlik tepkisi vermeyi öğretmek için Davranışsal Beceri Öğretimini kullanarak 2016 yılında gerçekleştirdikleri çalışmayı tekrarlamışlardır. Araştırmaya yaşları 8-12 arasında değişen dört çocuk katılmıştır. Katılımcılar arası çoklu başlama modelinin kullanıldığı araştırmada katılımcılar davranışı yeni ortamlara ve kişilere genellemişlerdir. Katılımcılar tarafından güvenlik tepkileri aşırı genellendiği için ayırt etme eğitimleri gerçekleştirilmiştir. Araştırma, uygulayıcıların OSB tanımlı çocuklara kaçırılmayı önleme becerilerini öğretirken ayırt etme ve sürdürme aşamalarını da programa dâhil etmeleri gerektiğini göstermektedir.

2.2 Diğer Güvenlik Becerilerine Yönelik Olarak Gerçekleştirilen Araştırmalar

Aşağıda bulunan Tablo 3'te güvenlik becerilerine ait diğer araştırmalara ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Tablo 3.

Kaynak	Güvenlik Becerisi Türü	Katılımcıların Yaş ve Yetersizlik Türü	Araştırma Modeli	Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	Sonuç
(Dixon ve diğerleri, 2020)	Yaya Becerileri	4-10 Yaş OSB Hiperaktivite	Katılımcılar Arası Çoklu Başlama Modeli	Yaya Becerileri	Sürükleyici Sanal Gerçeklik (VR)	Etkili
(Yıldırım Sarı, 2020)	Ev Kazalarının Önlenmesine Yönelik Beceriler	2-12 Yaş OSB ve ZY Tanılı Çocuğu Olan Anneler	Betimsel Yöntem	Yaralanma Riski Davranışlarının Sıklığı, Ev Güvenliği Önlemleri ve Demografik Değişkenler Arasındaki İlişki	Betimsel Yöntem	Etkili
(King & Miltenberger, 2020)	Ev Kazalarının	2-6 Yaş OSB	Çoklu Başlama Modeli	Zehirlenme Tehlikesinden Kaçınma Becerisi	Video Model	Etkili

2017)	Önlenmesine					
	Yönelik					
	Beceriler					
(Satır, 2018)	Ev	Zihin	Yarı Deneysel	Güvenlik Önlemleri Alma	Ev Kazalarını Önleme	Etkili
	Kazalarının	Yetersizlik	Model	Durumu	Eğitimi	Değil
	Önlenmesine	Tanlı Çocuğa				
	Yönelik	Sahip				
	Beceriler	Ebeveynler				
(Yücesoy Özkan,	İlk Yardım	9-14 Yaş	Dönüşümlü	Kanama ve Yanıklar için İlk	Akran Model ve Kendi	Etkili
2013)	Uygulamala-	ZY	Uygulamalar Modeli	Yardım Becerileri	Kendine Video Model	
	rına Yönelik				Olma	
	Beceriler					
(Kearney, Brady,	İlk Yardım	15-17 Yaş	Katılımcılar Arası	İlk Yardım Güvenliği	Akran Aracılı	Etkili
Hall & Honsberger,	Uygulamala-	GY	Çoklu Başlama	Becerileri	Okuryazarlık Temelli	
2017)	rına Yönelik		Modeli		Davranışsal Müdahale	
	Beceriler					

(A. L. Morgan, 2017)	Yangın Güvenliğine Yönelik Beceriler	3-5 yaş OSB	Tek Denekli Araştırma Modeli	Yangın Güvenlik Becerileri	Video Model	Etkili
(Yücesoy Özkan, Öncül & Kaya, 2013)	Acil Durumları Telefon ile Bildirme Becerileri	8-13 yaş ZY	Yoklama Evreli Çoklu Yoklama Modeli	Acil Telefon Numaralarının Öğretimi	Bilgisayar Destekli Öğretim	Etkili
(McDowell, Hardy & Smyth, 2017)	Acil Durumları Telefon ile Bildirme Becerileri	8-9 yaş OSB	Çoklu Yoklama Modeli	Toplumsal Ortamda Çalan Telefonuna Yanıt Verme	Davranışsal Beceri Öğretimi	Etkili

Yaya güvenliğine yönelik ulusal ve uluslararası gerçekleştirilen çalışmalarda genellikle yaya güvenliğı becerilerinden karşıdan karşıya geçme becerisinin çalışıldığı görülmektedir. Araştırmalar genellikle okul çağındaki çocuklar ile gerçekleştirilmiştir. Yaya becerileri çalışılırken canlandırma, simülasyon, sanal gerçeklik, video model, doğal ğretim, bekleme süreli ğretim, ipucunun giderek azaltılmasıyla ğretim uygulamaları kullanılmıştır. Uygulanan yöntemler becerilerin ğretiminde etkili olmuştur.

Dixon (2020); OSB tanılı olan çocuklara yaya güvenliğı becerilerini öğretmek amacıyla kullanılan sürükleyici sanal gerçeklik güvenliğı eğitiminin değerlendirilmesini amaçlamıştır. Araştırmada karşıdan karşıya geçme becerisinin ğretimi yapılmıştır. Araştırmaya 4-10 yaş aralığında  ocuk katılmıştır. Araştırma eş zamanlı olmayan çoklu başlama düzeyi ile desenlenmiştir. Araştırma sonucunda üç katılımcı da hem sanal gerçeklik ortamında hem de doğal ortamda beceriyi gerçekleştirmişlerdir.

Ev kazalarının nlenmesine yönelik gerçekleştirilen araştırmaların sayısı oldukça azdır. Bu konuda yapılan araştırmalarda; kapı zili çaldığında sergilenmesi gereken güvenlik becerileri, temizlik kimyasalları ve ilaçların varlığına uygun tepkiler verme konuları ağırlıklı olarak çalışılmıştır. Becerilerin ğretiminde davranışsal beceri eğitim paketleri, evde eğitim programları ve video model uygulamaları kullanılmıştır. Uygulamalarda kullanılan yöntemler becerilerin ğretiminde genel olarak etkili olmuştur.

Yıldırım Sarı ve diğerleri (2015); zihinsel yetersizliğe veya otizm tanılı çocukların yaralanma davranışlarını ve ebeveynlerinin ev güvenlik önlemlerini belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırmaya 2-12 yaş arasında çocuğu bulunan 100 anne katılmıştır. Araştırmada betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre ev güvenlik önlemleri ile anne baba yaşı arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Çocuğun yaşı ve tanısı ile yaralanma riskli davranışlar arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Yaralanma

riskli davranışlar ve ev güvenlik önlemleri arasında ise pozitif yönde korelasyon bulunduğu ifade edilmiştir.

King ve Miltenberger (2017); OSB tanılı çocuklara zehirlenme tehlikesinden kaçınma becerisinin öğrenilmesinde video model uygulamalarının etkililiğini incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırmaya 2-6 yaş aralığında, OSB tanılı üç çocuk katılmıştır. Araştırma çoklu başlama modeline göre desenlenmiştir. Araştırma sonucuna göre video model uygulamaları hiçbir katılımcı için etkili olmamış, yerinde eğitim iki katılımcı için etkili olmuş, bir katılımcı için ise ek bir desteğe ihtiyaç duyulmuştur. Beş haftalık izleme sürecinde katılımcılar edindikleri güvenlik becerilerini korumuşlardır.

Satır (2018); çocuğunda zihinsel yetersizlik bulunan ebeveynlere ev kazalarını önleme konusunda verilen eğitimin değerlendirilmesini amaçlamışlardır. Araştırma öntest-sontest tasarımlı yarı deneysel araştırma şeklinde tasarlanmıştır. Araştırmaya İstanbul ilinde, çocukları Özel Eğitim Merkezine devam eden 32 ebeveyn katılmıştır. Katılımcılara 45 dakikalık bir eğitim verilmiştir. Eğitim sonunda katılımcılara eğitimin özeti niteliğinde bir broşür verilmiştir. Araştırma sonucuna göre eğitim öncesi ve sonrasında ebeveynlerin güvenlik önlemleri almasında anlamlı bir fark görülmemiştir.

İlk yardım uygulamalarına yönelik ulusal ve uluslararası alanyazında gerçekleştirilen çalışmalar basit ilk yardım becerilerini uygulama konusuna odaklanmıştır. Araştırmalarda genellikle video model, grup eğitimi ve davranışsal müdahale programları kullanılmış, uygulanan yöntemler becerilerin öğretiminde etkili olmuştur.

Yücesoy Özkan (2013); zihinsel yetersizlik tanısı olan çocuklara ilk yardım becerilerini öğretirken akran model ve kendi kendine model olma uygulamalarını etkililik ve verimlilik açısından karşılaştırmıştır. Katılımcılar 9-14 yaşları arasındaki üç çocuktan oluşmuştur. Araştırma, dönüşümlü uygulamalar modeli ile desenlenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre

elde edilen verilere göre hem akran model hem de kendi kendine model olma eşit derecede etkili ve verimlidir. Araştırmada toplanan sosyal geçerlik verileri olumludur.

Kearney ve diğerleri (2017); gelişimsel yetersizliği olan öğrencilerin ilk yardım güvenliği becerilerini arttırmak amacıyla akran aracılı okuryazarlık temelli davranış eğitiminin etkililiğini araştırmışlardır. Araştırmaya 15-17 yaş aralığında üç gelişimsel yetersizliğe tanılı ergen katılmıştır. Çalışmada akran modele, katılımcılara bir ilk yardım hikâyesi sunması öğretildi ve katılımcılar bu şekilde yarayı temizleme ve pansuman yapma becerisini öğrenmişlerdir. Araştırma katılımcılar arası çoklu başlama modeli ile desenlenmiştir. Araştırma ile birlikte okuryazarlık temelli davranışsal eğitimin ilk yardım becerilerinin öğretiminde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca araştırmanın sosyal geçerlilik verileri olumlu yöndedir.

Güvenlik becerileri alanında araştırmalara en çok konu olan yangın güvenliği becerilerinde, genellikle yangın alarmını duyduktan sonra katılımcının gerçekleştirmesi gereken uygun davranışların öğretimi yapılmıştır. Araştırmalarda video model, sanal gerçeklik, bilgisayar oyunları, davranışsal müdahale programları ve rol oynama yöntemi kullanılmıştır. Araştırmalar kullanılan yöntemlerin, yetersizlik tanılı bireylere yangın güvenliği becerilerinin öğretiminde etkili olduğunu göstermektedir.

Morgan (2017); OSB tanılı çocuklara video model uygulamalarını kullanarak yangın güvenliği eğitimi vermeyi amaçlamıştır. Araştırmaya 3-5 yaş aralığında üç çocuk katılmıştır. Tüm öğrencilere yangın güvenliği becerilerini öğretmek için tahliye becerisini gösteren videodan oluşan eğitim uygulanmıştır. Araştırma bulguları video model uygulamalarının yangın güvenliği becerileri öğretiminde etkili olduğunu göstermektedir. Uygulanan eğitim iki hafta sonra değerlendirilmiştir ve katılımcıların beceriyi koruyabildikleri gözlenmiştir. Ayrıca okul çağında yapılan zorunlu bir yangın tatbikatında katılımcıların beceriyi yeni bir ortama genelleyebildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Acil durumlarda telefon ile bildirmeye yönelik olarak ulusal ve uluslararası alanyazında gerçekleştirilen araştırmalar genellikle kaybolduğunu telefon ile bildirme becerisi üzerinde odaklanmıştır. Becerinin öğretimi genellikle 8-21 yaş aralığındaki katılımcılarla gerçekleştirilmiştir. Öğretimde; genellikle ipucunun sistematik olarak azaltılması/arttırılması uygulamaları tercih edilmiştir. Ayrıca davranışsal müdahale programları, bilgisayar destekli öğretim, rol oynama, doğal öğretim yöntemleri de becerinin öğretiminde etkili sonuçlar vermiştir.

Yücesoy Özkan, Öncül ve Kaya (2013); zihinsel yetersizlik tanılı öğrencilere acil telefon numaralarının öğretiminde bilgisayar destekli öğretimin etkililiğini araştırmışlardır. Araştırmada belirli acil durumlarda hangi acil durum numaralarının aranacağını söyleme ve kendisine söylenen acil servisin telefon numarasını doğru söyleme becerileri üzerine çalışılmıştır. Araştırmaya 8-13 yaş aralığında, beş öğrenci katılmıştır. Araştırma davranışlar arası çoklu yoklama modeli ile desenlenmiştir. Araştırma sonuçları, bilgisayar destekli öğretimin zihinsel yetersizlik tanılı öğrencilere acil durumlarda hangi numaraların aranacağını söyleme ve söylenen acil servisin telefon numarasını doğru olarak söyleme becerilerini öğretmede etkili olduğunu göstermiştir. Ayrıca katılımcılar; 4, 8 ve 12 hafta sonrasında da becerileri sürdürmüş ve farklı yanıtlara genellemiştir.

McDowell, Hardy ve Smyth (2017); OSB tanılı çocuklara kaybolduğunda yardım istemek için cep telefonlarını kullanmayı öğretmeyi amaçlamışlardır. Araştırmaya OSB tanılı iki birey katılmıştır. Katılımcılara cep telefonuna yanıt verme ve kaybolduğunda yardım isteme becerileri öğretilmiştir. Beceri eğitimleri okul ortamında gerçekleştirilmiştir ve sonrasında topluluk ortamlarına geçiş sağlanmıştır. Araştırma çoklu yoklama modeli ile desenlenmiştir. Bu araştırma ile okul ortamında öğretilen güvenlik davranışlarının, topluluk ortamlarına da genellenmesinin mümkün olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

3. Bölüm Yöntem

Çalışmanın bu bölümünde katılımcılar, ortam, araç-gereçler, araştırma modeli, araştırmanın bağımlı-bağımsız değişkeni, katılımcılardan beklenen olası tepkiler, uygulama süreci, verilerin toplanması ve analizine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

3.1 Katılımcılar

Araştırmanın katılımcılarını özel eğitim uygulama okuluna devam eden OSB tanılı bireyler, bu bireylerin sınıf öğretmenleri, araştırmacı, videoları seslendiren yetişkin model, gözlemciler ve yabancı kişiler oluşturmuştur. Araştırma özel eğitim uygulama okuluna devam eden 12-18 yaşları arasında OSB tanılı üç erkek öğrenci ile yürütülmüştür. Araştırma öncesinde katılımcıların ailelerine bilgi verilerek araştırma izni alınmış, araştırma okulda gerçekleştirileceğinden dolayı okul müdürüne bilgi verilerek gerekli izinler alınmıştır.

3.1.1 OSB tanılı bireyler. Çalışmaya katılım sağlayacak olan bireylerde aranan önkoşul beceriler aşağıda belirtilmektedir. (a) kendisine yöneltilen en az üç sözcüklü yönergeleri anlama ve yerine getirme, (b) belirlenen beceri ile ilgili herhangi bir öğrenim geçmişine sahip olmama, (c) en az 2 dakika süreyle dikkatini görsel ve işitsel uyaranlara yöneltebilme, (d) ekran üzerinde işaretleme becerisine sahip olmadır.

Kendisine yöneltilen en az üç sözcüklü yönergeleri anlama ve yerine getirme becerisinin sınanması amacıyla öğrenci sınıftayken öğrenciye içeriğinde üç sözcükten daha fazla sözcük barındıran yönergeler (“Çantanı dolaba koy ve gel”, “Dolaptan kalemi al ve yerine otur.” vb.) sunulmuştur. Katılımcının kendisine yöneltilen bu yönergelere doğru tepkide bulunması durumunda önkoşul beceriye sahip olduğu kabul edilmiştir. Belirlenen beceri ile ilgili herhangi bir öğrenim geçmişine sahip olmama önkoşulunun varlığı; aileler ve öğretmenler ile yapılan görüşmeler sonucunda yabancı kişilerden gelen teklif ve tehditler karşısında uygun yanıtlar verme becerisinin daha önce çocuklarıyla/öğrencileriyle çalışmadığını teyit etmeleri ile kabul edilmiştir. En az 2 dakika süreyle dikkatini görsel ve işitsel uyaranlara yöneltebilme

önkoşulunun sınanması amacıyla katılımcıya; araştırmacının telefonundan Youtube platformunda bulunan 2 dakika 15 saniyeden oluşan karabiber deneyi eğitim videosu izletilmiştir. Katılımcının 2 dakika boyunca dikkatini yöneltmiş bir şekilde videoyu izlemesi durumunda bu önkoşul beceriye sahip olduğu kabul edilmiştir. Ekran üzerinde işaretleme becerisine sahip olma önkoşulunun sınanması amacıyla katılımcıya telefon üzerinden Paint programı açılmıştır. Ekranın belli yerleri araştırmacı tarafından gösterilerek katılımcıya “İşaretle” yönergesi verilmiştir. Katılımcı belirtilen bölümleri işaretlerse belirtilen önkoşul beceriye sahip olduğu kabul edilmiştir.

Belirlenen önkoşul becerilere sahip olan, OSB tanılı üç erkek öğrenci araştırmaya katılmıştır. Katılımcıların ikisi özel eğitim uygulama okulu ikinci kademedede, bir tanesi özel eğitim uygulama okulu üçüncü kademedede öğrenim görmektedir.

3.1.1.1 Katılımcıların belirlenmesi ve özellikleri. Katılımcıların belirlenmesi aşamasında araştırmacı tarafından çalışma yapılacak okulun panosuna araştırmanın afişi asılarak duyuru yapılmıştır. Sınıfında gereken önkoşullara sahip öğrencisi bulunan öğretmenler, araştırmacı ile iletişime geçerek araştırmaya katılmak istediklerini bildirmişlerdir. İletişime geçen ilk dört kişi ile araştırma yürütülmeye başlanmıştır.

Sınıf öğretmenleri; araştırmaya katılım sağlayacak öğrencilerin araştırmanın hedef becerisine sahip olmadıklarını, uzaktan eğitim sürecinden yeteri kadar verim alamadıklarını belirtmişler, aileler de bu konularda öğretmenler ile hemfikir olmuşlardır. Yapılan toplantı sonucunda yabancı kişilerden gelebilecek olan farklı tepkilere uygun yanıt verme becerisini öğrenmeye gereksinim duyan ve bu konuda herhangi bir öğrenme geçmişi bulunmayan üç katılımcı belirlenmiştir. Bir katılımcı ile pilot çalışma yapılması kararlaştırılmıştır. Pilot çalışma yapılacak olan katılımcı ile de hedef davranışın edinimi, kalıcılığı ve genelleme aşamalarına devam edileceği bildirilmiştir.

Katılımcı olacak öğrencilerin aileleri ve öğretmenleri ile toplantı yapılarak araştırma hakkında ayrıntılı bilgi verilmiş ve Aile İzin Formu (EK-1) anne/baba ve araştırmacı tarafından imzalanmıştır. Ayrıca araştırmacı tarafından hazırlanan Etik Kurul izin belgeleri ile Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'ne başvuru yapılmıştır.

İzin sürecinin gerçekleştirilmesinin ardından öğretmen ve ailelerle yeni bir toplantı düzenlenmiştir. Düzenlenen toplantıda yabancı kişilerden korunma becerisine yönelik olarak evde veya okulda konuşulmaması ve bu beceriyi öğrencilere öğretmemeleri gerektiği belirtilmiştir. Fakat katılımcı uzaktan eğitim uygulamalarıyla farklı beceriler üzerinde çalışabilecektir.

Katılımcıların gizliliğinin korunabilmesi için kod adları belirlenmiştir. Performans düzeyleri hakkında ayrıntılı bilgiler aşağıda verilmiştir.

Pilot çalışma sürecinde çalışmaya katkı sağlayan Efe 18 yaşındadır ve Bursa ilinde yer alan bir devlet hastanesinden alınan sağlık kurulu raporunda orta-ağır otizm tanısı almıştır. Efe, MEB'e bağlı bir özel eğitim uygulama okulunda ikinci kademedede öğrenim görmektedir. Efe ayrıca özel bir özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde haftada iki gün eğitim almaktadır. Efe'nin bedensel bir problemi bulunmamaktadır. Üç ve daha fazla kelimeden oluşan yönergeleri yerine getirebilmektedir. Kendisine sorulan sorulara basit cümlelerle yanıt verebilmektedir.

Ali, 12 yaşındadır. Bursa ilinde yer alan bir devlet hastanesinden alınan sağlık kurulu raporunda orta-ağır OSB tanısı olan Ali, MEB'e bağlı bir özel eğitim uygulama okulunda ikinci kademedede öğrenim görmektedir. Efe ayrıca özel bir özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde haftada bir gün eğitim almaktadır. Bedensel problemi bulunmayan Ali, kendisini tehlikede hissettiği durumlarda kollarını havaya kaldırarak yüzünü kapatmaya çalışmaktadır. Ayrıca aldığı eğitimler sırasında kendisinden tepkide bulunması istendiğinde gözlerini kısarak bakmaya devam etmektedir ve genel olarak yavaş hareket etmektedir. Ali, yukarıya bakarak

başını sağa sola sallama problem davranışına sahiptir. Ali, üç veya daha fazla kelimedenden oluşan yönergeleri yerine getirebilmektedir. İletişimini tek sözcükler kullanarak sağlamaktadır.

Berk, 12 yaşındadır. Bursa ilinde yer alan bir devlet hastanesinden alınan sağlık kurulu raporunda orta-ağır OSB tanısı almış, MEB’e bağlı özel eğitim uygulama okulu ikinci kademeye devam eden bir öğrencidir. Berk ayrıca özel bir özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde haftada iki gün eğitim almaktadır. Üç ve daha fazla kelimedenden oluşan yönergeleri yerine getirebilmektedir. İletişimini işaretler ile ya da ses çıkararak kurmaktadır. Öğrenci toplumsal ortamlarda yönlendirildiğinde uygun davranabilmektedir. Bedensel olarak problemi yoktur. Büyük ve küçük kas becerilerini gerektiren hareketleri yerine getirebilmektedir.

Emir, 18 yaşındadır. Bursa ilinde yer alan bir devlet hastanesinden alınan sağlık kurulu raporunda orta-ağır OSB tanısı almış, MEB’e bağlı özel eğitim uygulama okulu üçüncü kademe öğrenim görmektedir. Ayrıca özel bir özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde haftada iki gün eğitim almaktadır. Katılımcı küçük kas ve büyük kas becerilerini yerine getirebilmektedir. Üç ve daha fazla kelimedenden oluşan yönergeleri yerine getirmekte, kendisini üç ve daha fazla kelimedenden oluşan cümlelerle ifade edebilmektedir. Öz bakım becerilerini bağımsız olarak gerçekleştirebilmekte ve toplumsal ortamlarda yönlendirildiğinde uygun davranabilmektedir. Katılımcıların demografik bilgilerine Tablo 4’te yer verilmektedir.

Tablo 4.

Katılımcılar ve Özellikleri

Kod Ad	Katılımcının Yaşı	Katılımcının Tanısı	Eğitim Gördüğü Kademe
Ali	12 yaş	Orta-Ağır OSB	İkinci Kademe
Berk	12 yaş	Orta-Ağır OSB	İkinci Kademe
Efe	18 yaş	Orta-Ağır OSB	İkinci Kademe
Emir	18 yaş	Orta-Ağır OSB	Üçüncü Kademe

3.1.2 Araştırmacı. Senaryoların hazırlanarak videoların oluşturulması, videolardaki kadın modellerin seslendirilmesi, zoom üzerinden uygulamaların yapılması aşamaları; araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı özel eğitim ana bilim dalı zihin engelliler öğretmenliği alanında lisans derecesine (2011-2015) sahiptir. Aynı alanda yüksek lisans eğitimini sürdürmektedir.

Araştırmacı 2015 yılından itibaren Bursa İli, Osmangazi ilçesinde MEB'e bağlı Özel Eğitim Uygulama Okulu'nda özel eğitim öğretmeni olarak görev yapmaktadır. Araştırmacı yüksek lisans düzeyinde alınmış olan Akademik Olmayan Becerilerin Öğretimi dersi kapsamında video model uygulamalarını, Özel Eğitimde Teknoloji Destekli Öğretim ile de uzaktan eğitim sürecinde kullanabileceği dijital içerikleri üretmeyi ve uygulayabilmeyi öğrenmiş ve çocuklarla gerçekleştirdiği eğitim çalışmalarında bu uygulamaları kullanmıştır.

3.1.3 Araştırma Oturumlarında Destek Sağlayan Öğretmen. Çalışmaya katılım sağlayan öğretmen İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Çocuk Gelişimi bölümünden mezun olmuştur. 2014 yılından itibaren özel eğitim uygulama merkezinde öğretmen olarak görev yapmaktadır.

Çalışmaya katılım sağlayan diğer öğretmen Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Özel Eğitim Bölümü'nde lisans eğitimini tamamlamıştır. İki yıldır MEB'e bağlı bir özel eğitim uygulama okulunda özel eğitim öğretmeni olarak görev yapmaktadır.

Araştırma süresince destek sağlayan öğretmenler; uzaktan eğitim oturumlarında, katılımcıların yanlarında durmuş, zoom platformunun ve işaretleme için kalemin, oturumun başında açılması işlemlerini gerçekleştirmiştir. Bu işlemler dışında, destek sağlayan öğretmenin sürece başka bir müdahalesi bulunmamaktadır. Uygulama aşamasında katkı sağlayan öğretmene uygulama süreci hakkında kısa bir hatırlatma yapılmıştır.

3.1.4 Tanımadığı (Yabancı) Kişiler. Katılımcıların tanımadığı kişiler araştırmanın genelleme oturumlarında katılım sağlamıştır. Tanımadığı kişiler Bursa ilinde bir Özel Eğitim Uygulama Okulu'nda görev yapmakta olan özel eğitim öğretmenlerinden, rehber öğretmenden ve servis görevlisinden oluşmaktadır. Tanımadığı kişilerin öğrencilerin okulda daha önce karşılaşma ihtimalinin olmadığı kişilerden seçilmesine özen gösterilmiştir. Ayrıca tanımadığı kişilerin yaş, cinsiyet ve fiziksel özellikler açısından çeşitlilik göstermesine önem verilmiştir. Aşağıda Tablo 5'te yabancı kişi rolünü üstlenen katılımcıların demografik özelliklerine ait bilgilere yer verilmektedir.

Tablo 5.

Yabancı Kişi Rolünü Üstlenen Katılımcılara Ait Özellikler

Cinsiyet	Yaş	Kilo	Boy	Meslek
K1	43	55	1.62	Öğretmen
K2	28	45	1.65	Öğretmen
K3	50	60	1.70	Servis Görevlisi
E1	23	78	1.77	Öğretmen
E2	32	90	1.80	Öğretmen

Araştırmanın genelleme sürecinde katkı sağlayan, katılımcıların tanımadığı kişiler araştırmaya gönüllülük esasına göre katılım sağlamışlardır. Çalışmada uygulanan genelleme oturumlarından önce, katılımcının tanımadığı kişi rolünü üstlenen kişilere yönelik kendilerinden beklenen rollere ilişkin bilgilendirme toplantısı yapılmıştır.

3.1.5 Video Model Sürecindeki Seslendiren Kişi. Video model karakterinin seçimi sırasında, katılımcıların yaşlarına ve fiziksel özelliklerine en uygun karakter seçilmiştir. Karakterin seslendirme aşamasında öncelikle katılımcıların sesleri dinlenerek onların seslerine en yakın ses tonlarının kullanılmasına dikkat edilmiştir. Videodaki kadın karakterler

araştırmacı tarafından seslendirilmiştir. Video modeli ve diğer erkek karakterleri seslendiren kişiye ait özellikler Tablo 6’da yer almaktadır.

Tablo 6.

Yetişkin Modeli Seslendiren Kişinin Özellikleri

Cinsiyet	Yaş
Erkek	29

3.1.6 Gözlemciler. Araştırma sürecinde uygulama güvenilirliği verisi ve gözlemciler arası güvenilirlik verileri toplanmıştır. Araştırmanın uygulama güvenilirliği verileri zihin engellilerin eğitimi yüksek lisans eğitimine devam etmekte olan bir özel eğitim öğretmeni tarafından toplanmıştır. Araştırma sürecinde gözlemciler arası güvenilirlik verileri de zihin engellilerin eğitimi alanında yüksek lisans eğitimini tamamlamış bir özel eğitim öğretmeni tarafından toplanmıştır. Araştırmanın güvenilirlik verilerini toplayan gözlemcilere video model uygulamaları hakkında kısa bir bilgilendirme yapılmıştır.

3.2 Ortam

Araştırmanın başlama düzeyi, uygulama, genelleme ve izleme oturumları Bursa ilinde MEB’e bağlı bir Özel Eğitim Uygulama Okulu’nda gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı okulun bireysel eğitim odasında zoom programına katılmıştır. Katılımcılar ise kendi bulundukları sınıfta ve öğretmenleri eşliğinde programa dâhil olmuştur. Katılımcılar, sınıfta zoom programı başlatılarak tabletten/telefondan eğitime katılmışlardır. Çalışma ortamına ait fotoğraflar (EK-7)’de yer almaktadır.

Genelleme oturumları katılımcıların okullarının içinde veya okul bahçesinde gerçekleştirilmiştir. Genelleme oturumlarında; katılımcıların tanımadığı bir kişinin kendisini arabaya bindirmek istemesi, tanımadığı kişinin kendisini bir yere götürmek istemesi ve tanımadığı kişinin kendisine yiyecek teklif etmesi durumunda ne yapması gerektiğine yönelik

uygun davranış gösterme durumu gözlenmiştir. Bu durumlarda okulun bahçesi ve okul girişi kullanılmıştır. Genelleme oturumunun fotoğraflarına (EK-7)'de yer verilmiştir.

3.3 Araştırma Süresince Kullanılan Araç-Gereçler

Araştırma sürecinde sunumlarda kullanılan resimler “pngwing” adresinden indirilerek, Microsoft PowerPoint uygulamasına aktarılmıştır. Microsoft PowerPoint programında fotoğrafların arka planları kaldırılarak sunu haline getirilmiştir. Öğretim oturumlarında kullanılacak olan sunu için slaytlar arası köprü oluşturularak doğru yanıtlar için pekiştirme, yanlış yanıtlar için hata düzeltmesi slaytları eklenmiştir. Ayrıca pekiştirme sayfalarında alkış sesine yer verilmiştir. Katılımcıların; tanımadığı kişilerin kendisine yiyecek teklif etmesi, onu bir yere götürmek istemesi ve araba ile gezdirmek istemesi alt becerilerine yönelik olarak araştırmacı tarafından senaryolar oluşturulmuştur. Oluşturulan senaryolara uygun olan karakterler ve alt becerilerin gerçekleştirileceği ortamlar “Plotagon” uygulaması kullanılarak seçilmiştir. Oluşturulan senaryolara göre video kayıtları alınarak üç farklı alt beceri için üç ayrı animasyon filmi oluşturulmuştur. Seslendirme sırasında Boya BY-M1 yaka mikrofonu kullanılmıştır. Senaryolar ve “Plotagon” uygulaması ile oluşturulan videolar; lisansüstü düzeyde güvenlik becerileri üzerine araştırma yapan veya araştırmalarında video model uygulamalarını kullanan 15 uzmana gönderilmiştir. On üç uzmandan geri dönüt alınmıştır. Alınan dönütler ışığında çoğunluğun görüşüne göre videolar tekrar düzenlenmiştir. Uzman görüşlerinin alınması aşamasından sonra videolar PowerPoint sunularına eklenmiş ve her videodan sonra üç soru olacak şekilde sunum hazırlanmıştır. Sunum üç video ve toplam dokuz sorudan oluşmuştur.

Araştırmada başlama düzeyi, öğretim ve izleme oturumlarının gerçekleştirilmesi için zoom programı kullanılmıştır. Zoom programı dijital ortamda toplantı gerçekleştirmek isteyen bireylerin bir araya gelerek görüntülü sohbet gerçekleştirmelerini ve çeşitli dosyalar paylaşarak, ürünler elde edebilmelerini sağlayan uygulamadır. Araştırmacı zoom programı ile

gerçekleştirilen uzaktan eğitim oturumlarına, Casper Nirvana Notebook C350 ile katılımcılar ise General Mobile e-Tab5 ile katılım sağlamışlardır. Verilerin toplanması için zoom programı başlatıldıktan sonra “record” seçeneği tıklanarak kayıt alınmıştır. Katılımcıların performanslarına yönelik veri toplamak için yoklama, öğretim ve izleme veri toplama formları ile güvenilirliğe yönelik gözlemciler arası güvenilirlik ve uygulama güvenilirliği veri toplama formları kullanılmıştır (EK-4).

3.4 Araştırma Modeli

Araştırmada, OSB tanılı bireylere video model uygulamaları kullanılarak, uzaktan eğitim yoluyla yabancı kişilerden korunma becerisinin öğretiminin etkililiğini incelemek amacıyla tek denekli araştırma yöntemlerinden katılımcılar arası yoklama denemeli çoklu yoklama modeli kullanılmıştır. Araştırmada çoklu yoklama modelinin tercih edilmesinin nedeni; güvenlik becerilerinin çalışıldığı oturumlarda katılımcının çok fazla tuzak türüne maruz kalma durumunun onu, bu konuda duyarsızlığa sürükleyebileceğidir. Bu nedenle daha az olumsuz yaşantı sunularak uygulama yapmak amacıyla katılımcılar arası yoklama denemeli çoklu yoklama modeli tercih edilmiştir. Katılımcılar arası yoklama denemeli çoklu yoklama modelinde üç katılımcı ile eş zamanlı olarak başlama düzeyi verisi toplanmaktadır. İlk katılımcının başlama düzeyi evresinde kararlı veri elde edildikten sonra uygulama evresine geçilmektedir. Diğer katılımcılarla ise ara ara başlama düzeyi verisi toplanmaya devam edilmektedir. Birinci katılımcı ile bağımlı değişkende ölçütü karşılar düzeyde performans sergilendiğinde ikinci katılımcı ile başlama düzeyinde kararlı veri elde edilmişse ikinci katılımcı için uygulama aşamasına geçilmektedir. Üçüncü katılımcı için ara ara başlama düzeyi verisi toplanmaya devam edilmektedir. İkinci katılımcı ölçütü karşılar düzeyde performans sergilediğinde aynı süreç üçüncü katılımcı için de gerçekleştirilmektedir (Tekin-İftar, 2018). Deneyisel kontrol; birinci katılımcıdaki performans değişikliğinin sadece bağımsız değişken uygulandığında gerçekleşmesi, bağımsız değişkenin uygulanmadığı

katılımcıların davranışlarında önemli bir değişiklik olmaması ve bu etkinin ard-zamanlı olarak diğer katılımcılarda da yinelenmesiyle sağlanmıştır.

3.4.1 Geçerliliği etkileyen etmenlerin kontrol edilmesi. Çoklu yoklama modelleri; hem katılımcılar içinde hem de katılımcılar arasında fazla sayıda yinelemeye sahip olması dolayısıyla iç geçerliliğin ve dış geçerliliğin kontrol altına alınmasını sağlamaktadır. Ard-zamanlılık ilkesi ön planda tutularak uygulamalar gerçekleştirildiği için dış etmenler, olgunlaşma ve ölçme gibi etmenler kolaylıkla kontrol edilebilmektedir. Ayrıca çalışmanın birden fazla katılımcı ile gerçekleştirilmiş olması ve çok sayıda yinelemeye yer verilmiş olmasıyla da dış geçerlilik kontrol altına alınmaktadır (Tekin-İftar, 2018).

İç geçerliliği etkileyen etmenlerden olan katılımcı kaybını önlemek amacıyla, uygulama için üç katılımcının belirlenmesinin yanında çalışmaya bir de yedek katılımcı dâhil edilmiştir. Yedek katılımcı; Bursa ilinde yer alan bir özel eğitim uygulama okulunun ikinci kademesine devam eden, aynı ilde yer alan bir devlet hastanesinden alınan sağlık kurulu raporunda orta-ağır OSB tanısı almış, 18 yaşında erkek öğrencidir. Çalışma öncesinde ailelere çalışma süreci ile ilgili olarak bilgi verilmiştir. Çalışma boyunca ölçme etmenini kontrol edebilmek için araştırma sürecinde katılımcılara uygulanan tüm evrelerin en az %30'unda uygulama ve gözlemciler arası güvenirlik verileri toplanmıştır. Olgunlaşma etmenini kontrol altında tutmak amacıyla uygulama öncesinde planlanan çalışma takvimine uygun hareket edilmiş ve öğrencilerin özellikleri göz önünde bulundurularak çalışma hafta içi her gün, günde iki oturum düzenlenerek yoğun bir şekilde gerçekleştirilmiştir.

3.5 Bağımlı Değişken

Araştırmanın bağımlı değişkeni tipik gelişim gösteren bireyler için önemli olduğu kadar özel eğitime gereksinimi olan bireyler için de, davranışın kazanılmaması durumunda hayati risk oluşturabilecek veya günlük hayatlarında tehlikelere maruz kalmalarına neden olabilecek bir beceri olan, yabancı kişilerden korunma becerisinin kazandırılmasında doğru davranış

yüzdesidir. Katılımcılardan beklenen doğru tepki tanımları; başlama düzeyi, uygulama ve izleme oturumlarında zoom programı aracılığıyla Power Point sunumu üzerinden kendisine yöneltilen iki seçenekli sorularda, ayırt edici uyaran verildikten sonra, 5 saniye içinde, ekran üzerinde doğru seçeneği işaretliyor olmalarıdır. Doğru olmayan seçeneğin işaretlendiği veya 5 saniye sonra katılımcılar tarafından gerçekleştirilen gösterme tepkileri yanlış tepki olarak belirlenmiştir. Katılımcılar için bağımlı değişkenin belirlenmesi sürecinde alanyazında güvenlik becerileri ile ilgili olarak yapılmış olan çalışmalar incelenmiş, katılımcıların aileleri ve öğretmenleri ile görüşülerek hangi güvenlik becerilerinin öğretilmesi gerektiği üzerinde planlama yapılmış ve öğrencilerin performans düzeyleri göz önünde bulundurularak yabancı kişilerden korunma becerisinin öğretilmesine karar verilmiştir.

3.6 Bağımsız Değişken

Araştırmanın bağımsız değişkeni yabancı kişilerden korunma becerisini öğretirken kullanılan video model uygulamalarıdır. Uygulama süreci birebir öğretim oturumları şeklinde gerçekleştirilmiştir. Uygulama sürecine ilerleyen bölümlerde ayrıntılı olarak yer verilmiştir.

3.7 Katılımcılara Ait Olası Tepki Tanımları

3.7.1 Araştırmanın başlama düzeyi, günlük yoklama ve izleme evrelerinde olası katılımcı tepkileri. Araştırma sürecinde başlama düzeyi, izleme ve genelleme oturumlarında üç olası katılımcı tepkileri bulunmaktadır. Katılımcının gösterdiği tepkiler yabancı kişilerden korunma becerisi veri kayıt formuna (EK-3) işlenerek kaydedilmiştir. Evreler boyunca üç farklı tepki gözlenmesi beklenmektedir. Bu tepkiler doğru tepki, yanlış tepki ve tepkide bulunmama durumudur. Başlama düzeyi ve izleme evrelerinde katılımcılar tepkileri sonucunda pekiştirilmemiştir. Katılımların çalışmaya katılım davranışları pekiştirilmiştir.

- a) *Doğru Tepki:*** Ayırt edici uyaran sunulduktan sonra katılımcının beş saniye içerisinde, iki seçenek arasından doğru olan seçeneği işaretlemesidir.

- b) Yanlış Tepki:** Ayırt edici uyarı sunulduktan sonra katılımcının beş saniye içerisinde, iki seçenek arasından yanlış olan seçeneği veya sunumun herhangi başka bir yerini işaretlemesidir.
- c) Tepkide Bulunmama:** Ayırt edici uyarı sunulduktan sonra katılımcının hiçbir tepkide bulunmaması durumudur.

3.7.2 Günlük yoklama oturumları sırasında olası katılımcı tepkileri. Video model ile öğretim uygulamaları, etkililiği kanıtlanmış bilimsel dayanaklı uygulamalardan biridir (Sazak & Terzioğlu, 2018). Video model uygulamalarında öğretimin nasıl uygulanacağına dair birden çok yol bulunmakta, uygulama katılımcıların bireysel özelliklerine göre uyarlanabilmektedir. Alanyazın incelendiğinde ise öğretim uygulamalarının benzer şekilde gerçekleştirildiği görülmektedir (Acar, 2015; Öncül, 2015; Yücesoy Özkan ve Bozkuş Genç, 2018). NAC Raporuna (2015) göre video model uygulamaları model olma başlığı altında ele alınmıştır.

Araştırmada video model ile öğretim gerçekleştirildikten sonra günlük yoklama oturumlarına geçilerek resimli kartlar ile öğretim sürecine devam edilmiştir. Öğretim süreçlerinin gerçekleştirilmesi aşamasına ilerleyen bölümlerde ayrıntılı olarak yer verilecektir. Bu uygulamanın öğretim oturumu evresinde, diğer evrelerde olduğu gibi üç tür tepki bulunmaktadır. Araştırmanın öğretim oturumu evresinde, doğru tepki sergileyen katılımcıya pekiştirici nitelikte olan sunum sayfası açılarak alkış sesi dinletilmiş, sosyal pekiştirici kullanılmıştır; yanlış tepkilerde ve tepkisiz kalma durumlarında, doğru cevabın bulunduğu hata düzeltilmesi sayfası açılarak öğretime devam edilmiştir.

- a) Doğru Tepki:** Ayırt edici uyarı sunulduktan sonra katılımcının beş saniye içerisinde, iki seçenek arasından doğru olan seçeneği işaretlemesidir.

- b) Yanlış Tepki:** Ayırt edici uyaran sunulduktan sonra katılımcının beş saniye içerisinde, iki seçenek arasından yanlış olan seçeneği veya sunumun herhangi başka bir yerini işaretlemesidir.
- c) Tepkide Bulunmama:** Ayırt edici uyaran sunulduktan sonra kendisine verilen 5 saniyelik süre katılımcının hiçbir tepkide bulunmaması durumudur.

3.7.3 Araştırmanın genelleme evresinde olası katılımcı tepkileri. Araştırmanın genelleme evresinde katılımcının bulunduğu, okul doğal ortamından faydalanılmıştır. Yabancı kişilerden korunma becerisinin öğretiminde üç farklı teklif türünden yararlanılmıştır. Bunlar (a) yiyecek teklif edilmesi, (b) bir yere götürülmek istenilmesi, (c) arabayla gezmesinin teklif edilmesi durumlarıdır. Genelleme oturumlarında bu alt becerilere yönelik hazırlanan senaryolar canlandırılmıştır. Katılımcıların olası tepkileri aşağıdaki şekildedir:

- a) Doğru Tepki:** Ayırt edici uyaran sunulduktan sonra katılımcının iletişim kurma yöntemi dikkate alınarak hayır demesi veya ortamdan uzaklaşıyor olmasıdır.
- b) Yanlış Tepki:** Ayırt edici uyaran sunulduktan sonra katılımcının yabancı kişilerden gelen tehdidi kabul edici davranışlar sergilemesidir.
- c) Tepkide Bulunmama:** Ayırt edici uyaran sunulduktan sonra kendisine verilen 5 saniyelik süre içerisinde katılımcının hiçbir tepkide bulunmaması durumudur.

3.8 Uygulama Süreci

Araştırmanın uygulama süreci; pilot uygulama, başlama düzeyi, öğretim, genelleme ve izleme evrelerinden oluşmaktadır. Uygulama süreci hafta içi her gün, günde iki oturum gerçekleştirilerek yaklaşık olarak bir ay sürmüştür. Araştırmanın tüm evreleri kayıt altına alınmıştır. Tüm oturumlar birebir eğitim oturumu şeklinde gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın başlama düzeyi, uygulama ve izleme oturumları Bursa ilinde bir özel eğitim uygulama okulunda gerçekleştirilmiştir. Uzaktan eğitim süreci zoom programı üzerinden gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı oturumlara bireysel eğitim odasından, katılımcılar ise

performans düzeylerini en doğru şekilde ölçebilmek adına devam ettikleri sınıftan, sınıf öğretmenleri eşliğinde, birebir olarak kendileri için temin edilen tabletten katılım sağlamışlardır. Araştırmanın genelleme oturumları ise küresel salgın nedeniyle okullarının girişinde ve okullarının yer aldığı kampüsün bahçesinde gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler araştırmacı tarafından düzenlenen veri toplama formları aracılığıyla toplanarak analiz edilmiştir.

3.8.1 Pilot uygulama. Araştırmanın pilot uygulama oturumu Bursa ilinde bir özel eğitim uygulama okulu II. Kademeye devam eden OSB tanılı, 18 yaşında bir bireyle gerçekleştirilmiştir. Bireyle araştırmanın tüm aşamaları gerçekleştirilmiştir. Araştırma oturumları bireyin devam ettiği kurumda uygulanmıştır. Pilot uygulama ile bireyin beceriyi kalıcı düzeyde edindiği ve başka ortamlara genelledebildiği bulgularına ulaşılmıştır.

3.8.1 Başlama düzeyi evresi. Araştırmanın başlama düzeyi oturumları her üç katılımcı için birebir eğitim oturumu şeklinde gerçekleştirilmiştir. Başlama düzeyi evresinde katılımcıya; Power Point sunumları aracılığıyla zoom programı üzerinden toplam 9 soru sorulmuştur. Başlama düzeyi evresinde bireye üç adet emredici (“Annen benimle gelmeni istedi, hadi annene gidelim.”), üç adet özendirici (“benimle gelersen sana bu çikolatayı veririm”) ve üç adet yardım isteme (“Bahçem çok kirlendi bana temizlememde yardım eder misin?”) tuzak türüne ait sorulara yer verilmiştir. Sorulan sorular öğrencilerin yeterlilikleri doğrultusunda iki seçenek ile sınırlandırılmış, ikiden fazla seçeneğe yer verilmemiştir. Sunum sayfası örneği (Ek-2)’de yer almaktadır. Başlama düzeyi verileri art zamanlı olarak kararlı veri elde edilinceye kadar toplanmıştır.

Power Point uygulamasında ilk sunum sayfasının başlatılmasının ardından senaryo seslendirilerek “Tanımadığın birisi sana yiyecek vermek isterse; yiyeceği alır mısın yoksa ona hayır mı dersin?” şeklinde, soruya ait her iki seçeneğin resminin seslendirme ile eş zamanlı olarak ekrana geleceği şekilde yönerge verilmiştir. Ardından davranışın gerçekleştirilmesi için

katılımcıya ayırt edici uyarı sunulmuştur (“..... hangisini seçerdin işaretle”). Katılımcının performans alımı evresinde iki seçenek arasından doğru olan seçeneği işaretlediği basamaklar için veri kayıt çizelgesine (+), iki seçenek arasından yanlış olan seçeneği işaretlediği veya kendisine verilen 5 saniyelik süre içerisinde tepkisiz kaldığı basamaklar içinse (-) olarak işaretlenmiştir. Katılımcıya sorulara verdiği cevaplara yönelik hiçbir tepkide bulunulmamıştır. Başlama düzeyi evresi sırasında öğrencinin sadece çalışmaya yönelik olarak gerçekleştirdiği davranışları pekiştirilmiştir. Başlama düzeyine ait veriler Bursa ilinde bir özel eğitim uygulama okulunda katılımcıların sınıflarında gerçekleştirilmiştir. Çalışmadan önce çalışmaya katılım sağlayacak öğretmene gerekli bilgilendirme yapılmıştır. Uygulamaya başlanmadan önce ortam düzenlemeleri yapılmıştır. Başlama düzeyi evresinde beş oturum üst üste kararlı veri elde edildikten sonra ilk katılımcı ile uygulama evresine geçilmiştir. Diğer katılımcılar için ara ara başlama düzeyi denemelerine devam edilmiştir. Başlama düzeyinde elde edilen veriler veri kayıt formuna işaretlenmiştir (EK-3). Elde edilen verilere göre doğru davranış yüzdesi hesaplanarak grafiğe işaretlenmiştir.

3.8.2 Öğretim evresi. Başlama düzeyi evresinde kararlı veri elde edildikten sonra birinci katılımcı ile öğretim evresine geçilmiş, diğer katılımcılarla başlama düzeyi evresinde ara ara veri toplanmaya devam edilmiştir. Öğretim süreci, MEB’e bağlı bir özel eğitim uygulama okulunda gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı bireysel eğitim odasında zoom programına katılmıştır. Katılımcılar ise kendi bulundukları sınıfta ve öğretmenleri eşliğinde programa dâhil olmuştur. Katılımcılar, sınıfının köşesinde kendisi için ayrılan köşede zoom programı başlatılmış tabletten eğitime katılmışlardır. Çalışma ortamına ait fotoğraflar (EK-7)’de yer almaktadır. Öğretim oturumları, hafta içi her gün, günde iki oturum olacak şekilde gerçekleştirilmiştir.

Öğretim oturumlarına başlamadan önce katılımcının sınıfına gidilerek ortam düzenlemesi yapılmış, zoom programı başlatılmış ve araştırmaya katılım sağlayacak olan öğretmene

bilgilendirme yapılmıştır. Öğretim oturumlarına bir adet emredici (“Baban bizi orada bekliyor, hadi babana gidelim.”), bir adet özendirici (“benimle gelersen sana bu eti puf veririm”) ve bir adet yardım isteme (“Yürümekte zorlanıyorum, bana yardım eder misin?”) tuzak türü videosuna yer verilmiştir.

Çalışmaya başlarken katılımcıya “Merhaba, bugün seninle yabancı kişiler bize teklifte bulunduğunda ne yapmalıyız onu öğreneceğiz.” denilerek çalışmaya başlanmıştır. “Çalışmamız boyunca yerinde oturursan, ekrana/tablete bakarsan ... yapabiliriz.” (belirlenen pekiştireç sunulmuştur) denilerek kurallar belirtilerek pekiştireç sunulmuştur. Çalışmaya video izletilerek başlanmıştır. Video sırasında katılımcıdan ekrana bakma davranışı göstermesi beklenmiştir, davranışı sergilemediği anlarda video durdurularak öğrencinin dikkati videoya çekilmiş ve video devam ettirilmiştir. Katılımcı videoyu izledikten sonra video izleme davranışı pekiştirilerek günlük yoklama oturumlarına geçilmiştir.

3.8.3 Günlük yoklama oturumu.

Video model uygulamasının ardından, Power Point sunum sayfaları üzerinden resimli slaytlarla soru aşamasına geçilmiştir. PowerPoint uygulaması ile hazırlanmış olan ve her slaytın iki resimden oluştuğu sunum sayfası gösterilmiştir (Ek-2).

Ardından senaryo seslendirilerek “Tanımadığın birisi seni elinden tutup zorla bir yere götürmek isterse; onunla gider misin yoksa ona hayır mı dersin?” şeklinde, soruya ait her iki seçeneğin resminin seslendirme ile eş zamanlı olarak ekrana geleceği şekilde yönerge verilmiştir. Ardından davranışın gerçekleştirilmesi için katılımcıya ayırt edici uyarın sunulmuştur (“..... hangisini seçerdin işaretle”). Bu aşamada; katılımcıların tanımadığı bir kişinin kendisini arabaya bindirmek istemesi, tanımadığı kişinin kendisini bir yere götürmek istemesi ve tanımadığı kişinin kendisine yiyecek teklif etmesi durumunda ne yapması gerektiğine yönelik videolar izletilmiş, her tuzak türünün yer aldığı videoların izlenmesinden sonra üçer soru sorulmuştur. Katılımcı iki seçenek arasından doğru seçeneği işaretlediğinde

katılımcıya pekiştirici nitelikte olan sunum sayfası açılarak alkış sesi dinletilerek sosyal pekiştireç kullanılmıştır, iki seçenek arasından yanlış seçeneği işaretlediğinde ve kendisine verilen 5 saniyelik süre içerisinde tepkisiz kalma durumlarında, doğru cevabın bulunduğu hata düzeltilmesi sayfası açılarak öğretime devam edilmiştir. Öğretim oturumlarında elde edilen veriler veri kayıt formuna işaretlenmiştir (EK-3).

3.8.3 Genelleme evresi. Genelleme oturumları katılımcının edindiği yabancı kişilerden korunma becerisini bağımsız olarak gerçek ortama genelleyip genelleyemediğini belirleyebilmek amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Genelleme oturumları katılımcıların okullarının içinde veya okul bahçesinde gerçekleştirilmiştir. Genelleme oturumlarında; katılımcıların tanımadığı bir kişinin kendisini arabaya bindirmek istemesi, tanımadığı kişinin kendisini bir yere götürmek istemesi ve tanımadığı kişinin kendisine yiyecek teklif etmesi durumunda ne yapması gerektiğine yönelik uygun davranış gösterme durumu gözlenmiştir. Bu durumlarda okulun bahçesi ve okul girişi kullanılmıştır. Genelleme oturumları için yabancı kişi rolünü üstlenen katılımcılara uygulama süreci hakkında bilgi verilmiştir. Genelleme oturumunun fotoğraflarına (EK-8)'de yer verilmiştir. Genelleme oturumları süresince; “Hadi gel arabayla gezelim” vb. şeklinde ayırt edici uyaran sunulmuş ve süreçte pekiştirmelere yer verilmemiştir. Yabancı kişi rolünü üstlenen katılımcı, araştırmanın katılımcısına ısrar etmiştir. Eğer katılımcı yabancı kişiyi reddederse, yabancı kişi ısrar etmiştir. Katılımcı tepkisinde kararlıysa oturum sonlandırılmıştır. Bu aşamada katılımcıdan beklenen tepki; kendisine yöneltilen tuzak türlerine karşı; hayır cevabı vermek, ortamdan uzaklaşmak veya herhangi bir şekilde yabancı kişiyi reddetmektir. Elde edilen veriler veri kayıt formuna işaretlenmiştir (EK-3). Elde edilen veriler sonucunda doğru tepki yüzdesi hesaplanarak grafiğe işaretlenmiştir.

3.8.4 İzleme evresi. İzleme evresi, katılımcılar ile çalışma sona erdikten 2, 4 ve 6 hafta sonra toplanacak şekilde planlama yapılmıştır. İzleme oturumları uzaktan eğitim yoluyla

gerçekleştirilmiştir. İzleme oturumlarında, başlama düzeyi evresinde olduğu gibi ayırt edici uyarı sunulmuş ve hiçbir şekilde katılımcının sorulara yönelik verdiği tepkiler pekiştirilmemiştir. Çalışmanın sonunda katılımcının çalışma davranışları pekiştirilmiştir. Katılımcının izleme evresi sırasında gösterdiği tepkiler veri kayıt formuna işaretlenmiştir (EK-3). Doğru tepki yüzdesi hesaplanarak grafiğe işlenmiştir.

3.9 Verilerin Toplanması

Araştırma sürecinde etkililik, güvenirlik (gözlemciler arası güvenirlik ve uygulama güvenirliği) ve sosyal geçerlilik verileri olmak üzere üç tür veri toplanmıştır. Güvenirlik verileri dışında kalan veriler araştırmacı tarafından toplanmıştır.

3.9.1 Etkililik verilerinin toplanması ve analiz edilmesi. Araştırma süresince etkililik verileri OSB tanımlı bireylere yabancı kişilerden korunma becerisinin öğretiminde uzaktan eğitim yoluyla video model uygulanmasının etkililiğini belirleyebilmek amacıyla başlama düzeyi, öğretim, izleme ve genelleme evrelerinde elde edilen veriler ışığında veri kayıt formları kullanılarak toplanmıştır. Öğrencinin doğru tepkileri veri kayıt formuna (+), yanlış tepkileri ve tepkisiz kalma durumları ise (-) olarak yazılmıştır. Katılımcıların yabancı kişilerden gelen teklif ve tehditlere ilişkin tepkileri zoom programı üzerinden, video kamera kullanılarak kayıt altına alınmıştır. Araştırma sonunda elde edilen veriler, grafiksel analiz yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma bulgularının yer aldığı grafikte yatay eksen oturum sayısını, dikey eksen ise doğru tepki yüzdesini, bir başka ifadeyle bağımlı değişkene ait nicel değerleri ifade etmektedir. Doğru tepki yüzdesi, “doğru tepki sayısı / toplam tepki sayısı x 100” formülü kullanılarak hesaplanmıştır. Elde edilen veriler uygulama verisi olarak grafiğe işlenmiştir. Bulgular bölümünde sonuçlar, grafikler ile verilmektedir.

3.9.2 Güvenirlik verilerinin toplanması ve analiz edilmesi. Araştırmada, gözlemciler arası güvenirlik ve uygulama güvenirliği olmak üzere iki tür güvenirlik verisi toplanarak analizi yapılmıştır. Araştırmanın başlama düzeyi, öğretim, izleme ve genelleme evreleri arasından

yansız atama yoluyla belirlenen oturumların video kayıtları, belirlenen gözlemciler tarafından izlenerek güvenirlik verileri toplanmıştır. Başlama düzeyi, öğretim, izleme ve genelleme evresinde yer alan oturumların %30'u gözlemciler tarafından izlenerek veri toplama formlarına işaretlenmiştir. Gözlemcilerden toplanan verilerle uygulama güvenirliği ve gözlemciler arası güvenirlik verileri elde edilmiştir.

3.9.2.1 Uygulama güvenirliği verileri ve analiz edilmesi. Uygulama güvenirliği, bağımsız değişkene yönelik güvenirlik verilerinin analiz edildiği bir güvenirlik türüdür. Uygulama güvenirliğinde, uygulama öncesinde belirlenen tüm değişkenlerin, planlandığı gibi uygulanıp uygulanmadığı değerlendirilmektedir. (Erbaş, 2018). Uygulama güvenirliği “Gözlenen uygulamacı davranışı/Planlanan uygulamacı davranışı x 100” formülü kullanılarak analiz edilmektedir (Gast & Ledford, 2014).

Bu araştırmada uygulama güvenirliğine ait veriler başlama düzeyi, öğretim, izleme ve genelleme oturumlarından yansız atama yoluyla seçilen %30 oturumda Video Modelle Güvenlik Becerilerinin Öğretimi Uygulama Güvenirliği Veri Toplama Formu (EK-4-5) kullanılarak toplanmıştır. Yoklama oturumlarında uygulama güvenirliği toplanırken; (1) planlanan oturuma yönelik araç gereci ve ortamı düzenleme, (2) katılımcının dikkatini eğitime çekmek amacıyla dikkat sağlayıcı ipucunu sunma, (3) katılımcı hazır olduğunu jest-mimik veya sözel olarak ifade ettiğinde çalışmayı başlatma, (4) katılımcının hedef davranışı sergileyebilmesi için fırsatlar oluşturma, (5) katılımcının tepkilerini, çalışma sonrasında kaydı izleyerek veri toplama formuna kaydetme basamaklarına dikkat edilmiştir. Öğretim oturumlarında ise bu basamaklara; (1) katılımcının videoyu izlemesi için yönerge sunma, (2) videoyu başlatma ve katılımcının videoyu başından sonuna kadar izlemesini sağlama, (3) videoyu sonrasında soru aşamasına geçişte dikkat sağlayıcı ipucunu sunma, (4) katılımcının doğru tepkilerini pekiştirme, (5) katılımcının yanlış tepkileri için hata düzeltmesi yapma basamakları da eklenmiştir.

3.9.2.2 Gözlemciler arası güvenilirlik verileri ve analiz edilmesi. İki veya daha fazla gözlemcinin bir performansı değerlendirirken aralarında bulunan anlaşmanın derecesi gözlemciler arası güvenilirlik olarak adlandırılmaktadır (Orhan, 2014). Gözlemciler arası güvenilirlik katsayısı “Görüş birliği/ Görüş birliği + görüş ayrılığı x 100” formülü kullanılarak hesaplanmıştır (Erbaş, 2018). Gözlemciler birbirinden bağımsız olarak başlama düzeyi, öğretim, izleme ve genelleme evresi video kayıtlarını izlemişler ve Video Modelle Güvenlik Becerilerinin Öğretimi Veri Toplama Formuna (EK-3) kayıtlardan elde ettikleri verileri kaydetmişlerdir.

3.9.3 Sosyal geçerlik verilerinin toplanması ve analiz edilmesi. Sosyal geçerlik, bir araştırmanın veya uygulamanın ne düzeyde etkili ve uygun olduğunun belirlenmesine yönelik gerçekleştirilen değerlendirmedir (Atbaşı & Karasu, 2018). Araştırmaların başarı ölçütlerinden bir tanesi de sosyal geçerlilik verilerinin toplanıp analiz edilmesidir (Sönmez, 2012). Araştırmanın etkililiği, çalışılan becerinin önemi, katılımcının çalışılan beceriyi günlük hayatta kullanma durumu ve çalışma ile ilgili düşüncelerin değerlendirilebilmesi amacıyla araştırmanın bitiminden sonra, altı açık uçlu sorudan oluşan öğretmen sosyal geçerlik formu kullanılarak veriler toplanmıştır. Sosyal geçerlilik formu öğretmenlere dağıtılmıştır. Katılımcıların devam ettiği okulun öğretmenler odasına, öğretmenlerin sosyal geçerlilik formlarını bırakabilecekleri bir dosya konulmuştur. Yansız değerlendirme yapılabilmesi amacıyla öğretmenler, formu bilgisayar ile doldurmuş ve formda isimlerine yer vermemiştir. Araştırmanın sosyal geçerlilik verileri gönüllülük esasına göre toplanmıştır. Elde edilen veriler öznel değerlendirme yöntemleri kullanılarak analiz edilmiştir. İlgili “Öğretmen Sosyal Geçerlilik Formu” Ek-6’da yer almaktadır.

4. Bölüm Bulgular

Bu araştırmanın amacı, OSB tanıli bireylere uzaktan eğitim yoluyla video model uygulamaları kullanılarak, yabancı kişilerden korunma becerisinin öğretiminin etkililiğini ortaya koymaktır. Bu bölümde katılımcıların yabancı kişilerden korunma becerisini edinmeleri için gerçekleştirilen öğretim oturumlarında elde edilen bulgulara, öğrendikleri becerileri günlük hayatta yabancı kişilerden korunma becerisine yönelik bulgulara ve öğrendikleri becerilerin kalıcılıklarını sürdürmelerine yönelik bulgulara yer verilmektedir. Ayrıca bu bölümde katılımcıların öğretmenlerinden yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla elde edilen sosyal geçerlilik bulguları da yer almaktadır.

4.1 Araştırmanın Etkililik Bulguları

Video model uygulamaları kullanılarak gerçekleştirilen yabancı kişilerden korunma becerisinin öğretimine ait veriler, tüm katılımcılar için Şekil 2’de ifade edilmiştir. Araştırmanın etkililik bulguları başlama düzeyi evresi, uygulama ve izleme evresi olarak her katılımcı için ayrı ayrı incelenmiştir. Şekil 2’de yer alan çizgi grafiğinin dikey eksen, katılımcıların belirtilen oturumlarda göstermiş olduğu doğru tepki yüzdesini, yatay eksen ise oturum sayısını ifade etmektedir. Elde edilen veriler; yoklama evresi, uygulama evresi, izleme evresi ve genelleme evresi olmak üzere dört aşamada analiz edilmiştir.

Araştırmaya ait yoklama verileri, katılımcıların başlama düzeyinde gösterdikleri tepkilerden, uygulama verileri günlük yoklama oturumlarında alınan tepkilerden, genelleme verileri yarı yapılandırılmış ortamda farklı kişilerin varlığında yöneltile sorular karşısında katılımcıdan alınan tepkilerden, kalıcılık verileri ise izleme oturumlarında katılımcılar tarafından gösterilen tepkilerden oluşmaktadır.

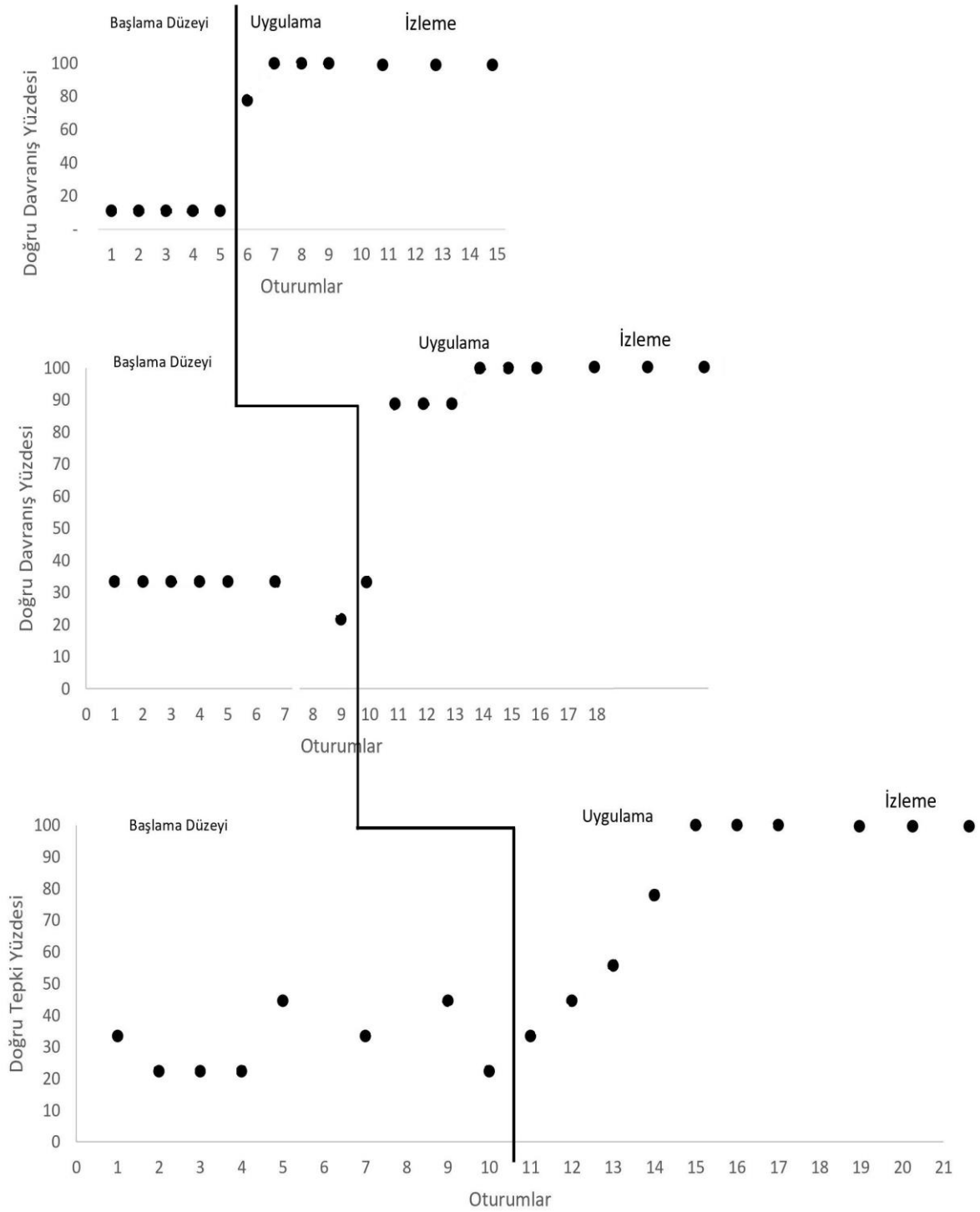
Araştırmanın yoklama evresinde tüm katılımcılarla eş zamanlı olarak beş oturum başlama düzeyi verisi toplanmıştır. Emir, birinci yoklama evresinde yer alan beş oturumda da kendisine yöneltile dokuz sorudan birine doğru yanıt vererek %11,1 oranında doğru tepki

vermiştir. Gerçekleştirilen oturumlarda tutarlı yanıt verdiği için uygulama oturumuna geçilmiştir. Emir, uygulama evresindeki birinci uygulama oturumunda %77,7, ikinci, üçüncü ve dördüncü uygulama oturumunda %100 oranında doğru tepki göstermiştir.

Emir ile uygulama oturumları düzenlenirken Berk ile aralıklı yoklama oturumları planlanmaya devam edilmiştir. Berk düzenlenen ilk altı yoklama oturumunda dokuz sorudan üç tanesine doğru yanıt vererek %33,3 oranında doğru tepki göstermiştir. Son yoklama oturumunda ise %22,2 oranında doğru tepki göstermiştir. Gerçekleştirilen son üç oturumda tutarlı şekilde performans sergilendiğinden, Berk ile yapılan yoklama oturumlarına son verilerek uygulama oturumlarına geçilmiştir. Uygulama evresinde ilk oturumda başlama düzeyi evresi ile bir fark görülmemiştir. İkinci, üçüncü ve dördüncü oturumlarda katılımcı sorulan dokuz sorudan sekizine doğru yanıt vererek %88,89 oranında doğru tepki göstermiştir. Beşinci, altıncı ve yedinci uygulama oturumlarında tüm sorulara doğru yanıt vererek %100 ölçütüne ulaşmıştır.

Emir ve Berk ile uygulamaya devam edilirken Ali ile aralıklı olarak başlama düzeyi oturumları gerçekleştirilmiştir. Ali başlama düzeyi evresi ilk oturumda %33,3, ikinci, üçüncü ve dördüncü oturumlarda %22,2, beşinci oturumda %44,4, altıncı oturumda %33,3, yedinci oturumda %44,4 ve sekizinci oturumda %22,2 düzeyinde doğru tepki göstermiştir. Katılımcının başlama düzeyi evresindeki doğru tepki oranları, ölçütü karşılamadığı ve tutarlı olduğu için uygulama evresine geçilmiştir. Uygulama evresi ilk iki oturumda katılımcı başlama düzeyi evresinde sergilediğine benzer tepki sergilemiştir. Katılımcı ilk oturumda %33,3, ikinci oturumda %44,4 oranında doğru tepki göstermiştir. Üçüncü oturumda dokuz sorudan beş tanesine doğru yanıt vererek %55,56, dördüncü oturumda dokuz sorudan yedi tanesine doğru yanıt vererek %77,78, beşinci, altıncı ve yedinci oturumda dokuz sorunun tümüne doğru yanıt vererek %100 ölçütüne ulaşmıştır.

Aşağıdaki grafikte katılımcıların yabancı kişilerden korunma becerisine yönelik doğru tepki yüzdeleri yer almaktadır.

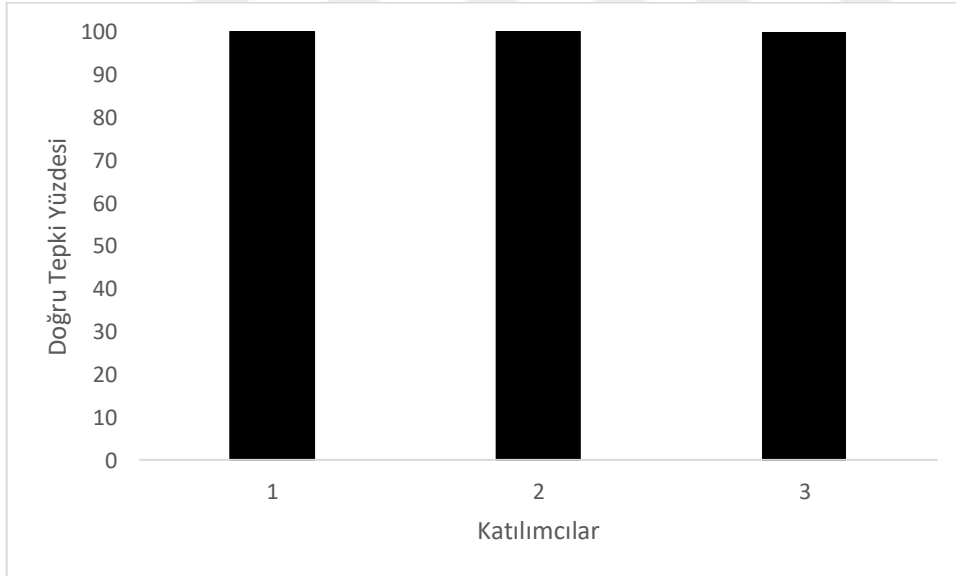
Şekil 2: Ali, Berk ve Emir'in Yabancı Kişilerden Korunma Becerisine Yönelik Doğru Tepki Yüzdeleri

4.2 Araştırmanın Genelleme Oturumlarında Elde Edilen Bulgular

Genelleme oturumları katılımcının edindiği yabancılardan gelen teklif ve tehditlerle baş etme becerisini, bağımsız olarak gerçek ortama genelleyip genellemediğini belirleyebilmek amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Genelleme oturumları katılımcıların okullarının içinde ve okul bahçesinde gerçekleştirilmiştir. Genelleme oturumlarında; katılımcıların tanımadığı bir kişinin kendisini arabaya bindirmek istemesi, tanımadığı kişinin kendisini bir yere götürmek istemesi ve tanımadığı kişinin kendisine yiyecek teklif etmesi durumunda ne yapması gerektiğine yönelik uygun davranış gösterme durumu gözlenmiştir. Bu durumlarda okulun bahçesi ve okul girişi kullanılmıştır.

Genelleme oturumlarında Emir, Berk ve Ali; farklı kişiler tarafından kendisine yapılan üç farklı teklif karşısında %100 doğru tepki göstermiştir.

Şekil 3: Ali, Berk ve Emir'in Yabancı Kişilerden Korunma Becerisine Yönelik

Genelleme Oturumlarına İlişkin Doğru Tepki Yüzdeleri

4.3 Araştırmanın İzleme Oturumlarında Elde Edilen Bulgular

İzleme evresi, katılımcılar ile çalışma sona erdikten 2, 4 ve 6 hafta sonra gerçekleştirilmiştir. İzleme oturumlarında, başlama düzeyi evresinde olduğu gibi ayırt edici

uyaran sunulmuş ve hiçbir şekilde katılımcının sorulara yönelik verdiği tepkiler pekiştirilmemiştir. Çalışmanın sonunda katılımcının, çalışma davranışları pekiştirilmiştir.

İzleme oturumlarında Emir, Berk ve Ali her üç oturumda da %100 doğru tepki göstermiştir.

4.4 Araştırmanın Sosyal Geçerlik Bulguları

Çalışmanın sonunda katılımcıların öğretmenleri tarafından, altı adet açık uçlu sorunun yer aldığı “Öğretmen Sosyal Geçerlilik Veri Toplama Formu” doldurularak, sosyal geçerlilik bulguları toplanmıştır. Sosyal geçerlilik formu öğretmenlere dağıtılmıştır. Katılımcıların devam ettiği okulun öğretmenler odasına, öğretmenlerin sosyal geçerlilik formlarını bırakabilecekleri bir dosya konulmuştur. Yansız değerlendirme yapılabilmesi amacıyla öğretmenler, formu bilgisayar ile doldurmuş ve formda isimlerine yer vermemiştir. İlgili sosyal geçerlilik formu (EK-6)’da yer almaktadır. Öznel değerlendirme yöntemleri kullanılarak toplanan veriler analiz edilmiştir. Formda elde edilen bulgulara aşağıda yer verilmiştir.

İlk soruda öğretmenlere “Öğrencinize yabancı kişilerden korunma becerisinin öğretilmesi konusunda ne düşünüyorsunuz?” sorusu yöneltmiştir. Tüm öğretmenler, öğrencilerinin çalışmaya katılmaları konusunda memnun olduklarını iletmişlerdir. Emir’in öğretmeni özel eğitime gereksinimi olan çocukların yabancı kişiler tarafından kaçırılma olasılıklarının daha çok olduğunu ve güvenlik becerilerinin öğrencilere sistematik olarak öğretilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ali ve Berk’in öğretmeni de öğrencilerine bu davranışın kazandırılmasının onları günlük hayatta karşılaşılabileceği birçok tehlikeden koruyabileceğini ifade etmiştir. İkinci olarak “Bu becerinin öğrenciniz için işlevsel nitelikte olup olmaması hakkında neler düşünüyorsunuz?” sorusu sorulmuştur. Öğretmenler bu soruya genel olarak becerinin öğretiminin öğrenciler için işlevsel nitelikte olduğu şeklinde yanıt vermişlerdir. Ali ve Berk’in öğretmeni “Günlük hayatta karşılaşılan bazı sorunların maalesef ki telafisi olmuyor.

Günümüzde tipik gelişim gösteren çocuklar arasında bile kaçırılma vakaları çok fazla. Bizim öğrencilerimizin ne kadar büyük tehlike altında olduklarını söylememe gerek bile yok. Akademik becerilerden önce, öğrencilere kendilerini koruma becerilerinin öğretilmesi gerektiğini düşünüyorum.” demiştir. Üçüncü olarak “Öğrencinize bu beceri yerine başka hangi becerinin öğretilmesini isterdiniz? Neden?” sorusu yöneltilmiştir. Emir’in öğretmeni güvenlik becerilerini öğrencisi için en önemli alan olarak gördüğünü, bu beceri öğretilmeseydi kendisini koruma, tehlikeleri fark etme gibi becerin öğretiminin gerçekleştirilmesinin onun için işlevsel olacağını belirtmiştir. Ali ve Berk’in öğretmeni ise bu soruya; “Öğretilen beceri öğrencilerimiz için fazlasıyla işlevsel. Günlük hayatta uygulayabileceği ve onu tehlikelerden koruyabilecek tüm becerilerin öğrencilerimize öğretilmesinde fayda var.” şeklinde ifade etmiştir. Öğretmenlere dördüncü olarak “Becerinin öğretimi sırasında uygulanan video model uygulamaları hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Öğretmenlerin video model uygulamalarına yönelik düşünceleri olumludur. Emir’in öğretmeni “Video model uygulamaları özellikle otizmlili çocuklarda kanıtlanmış bir yöntem. Ben de çoğu becerinin öğretiminde bu yöntemi kullanıyorum.” şeklinde yanıt vermiştir. Ali ve Berk’in öğretmeni “Video model yöntemi çocukların ilgileri olan teknolojiyi temel alarak dikkat sürelerinin uzamasını sağlıyor. Bu durumda becerilerin öğretilmesini kolaylaştırıyor. Ben de sıklıkla bu yöntemi kullanıyorum” şeklinde yanıtlamışlardır. Beşinci olarak, “Araştırma süreci boyunca kullanılan uzaktan eğitim uygulamaları ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya Ali ve Berk’in öğretmeni “Uzaktan eğitim sürecinde öğrenciler evde olduklarından ve ailelerine her istediklerini yaptırmaya çalıştıklarından dolayı pek verim alamamıştık. Ama zamanla öğrencilerimiz bu sürece de alıştı. Sistemli çalışıldığında uzaktan eğitim uygulamalarının özel eğitime gereksinimi olan çocuklar için de faydası olduğunu düşünüyorum.” şeklinde ifade etmiştir. Emir’in öğretmeni ise “Uzaktan eğitim tipik gelişim gösteren çocuklar için bile zor

olabilecek bir süreç. Fakat tüm öğrenciler için sistemli bir şekilde planlandığında kesinlikle faydası olabilecek bir yöntem. İçinde bulunduğumuz dönem bizi uzaktan eğitim sürecine sürükledi, verimsiz olduğunu düşünerek hiçbir şey başaramayız. Başarı elde etmek istiyorsak güzel planlamalar yapmalıyız.” diyerek soruyu yanıtlamıştır. Son olarak “Bu çalışma ile birlikte elde edilen sonuçlar hakkında neler düşünüyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Emir’in öğretmeni bu çalışma ile öğrencisinin kaçma-kaçırılma tehlikesinin daha da azaldığını, bu durumun katılımcının ailesini de çok mutlu ettiğini belirtmiştir. Ali ve Berk’in öğretmeni, “Öğrencilerim daha önce yabancı kişilere nasıl davranması gerektiğini bilmiyordu, onlardan gelen teklifleri kabul ediyordu ve bu durumun onlar için tehlike oluştuyordu, fakat bu çalışma ile öğrencilerimde yabancı kişilere karşı nasıl davranması gerektiği bilincini oluştu.” şeklinde ifade etmiştir.

4.5 Araştırmanın Güvenirlik Bulguları

4.5.1 Uygulama güvenirliği bulguları. Araştırmanın uygulama güvenirliğine ait veriler başlama düzeyi, öğretim, izleme ve genelleme oturumlarından yansız atama yoluyla seçilen %30 oturumda Video Modelle Güvenlik Becerilerinin Öğretimi Uygulama Güvenirliği Veri Toplama Formu (EK-4-5) kullanılarak toplanmıştır. Yoklama oturumlarında uygulama güvenirliği toplanırken; (1) planlanan oturuma yönelik araç gereci ve ortamı düzenleme, (2) katılımcının dikkatini eğitime çekmek amacıyla dikkat sağlayıcı ipucunu sunma, (3) katılımcı hazır olduğunu jest-mimik veya sözel olarak ifade ettiğinde çalışmayı başlatma, (4) katılımcının hedef davranışı sergileyebilmesi için fırsatlar oluşturma, (5) katılımcının tepkilerini, çalışma sonrasında kaydı izleyerek veri toplama formuna kaydetme basamaklarına dikkat edilmiştir. Öğretim oturumlarında ise bu basamaklara; (1) katılımcının videoyu izlemesi için yönerge sunma, (2) videoyu başlatma ve katılımcının videoyu başından sonuna kadar izlemesini sağlama, (3) videoyu sonrasında soru aşamasına geçişte dikkat sağlayıcı ipucunu sunma, (4) katılımcının doğru tepkilerini pekiştirme, (5) katılımcının yanlış tepkileri

için hata düzeltmesi yapma basamakları da eklenmiştir. Aşağıda Tablo 7’de yabancı kişilerden korunma becerisine ilişkin uygulama güvenirliği verilerine yer verilmektedir.

Tablo 7.

Yabancı Kişilerden Korunma Becerisine İlişkin Başlama Düzeyi, Uygulama, İzleme ve Genelleme Oturumları Uygulama Güvenirliği Bulguları

Katılımcı	B. Düzeyi	Uygulama	İzleme	Genelleme
Ali	%100	%100	%100	%100
Berk	%100	%100	%100	%100
Emir	%100	%100	%100	%100

4.5.2 Gözlemciler arası güvenirlik bulguları. İki veya daha fazla gözlemcinin bir performansı değerlendirirken aralarında bulunan anlaşmanın derecesi gözlemciler arası güvenirlik olarak adlandırılmaktadır (Orhan, 2014). Gözlemciler arası güvenirlik katsayısı “Görüş birliği/ Görüş birliği + görüş ayrılığı x 100” formülü kullanılarak hesaplanmıştır (Erbaş, 2018). Gözlemciler birbirinden bağımsız olarak başlama düzeyi, öğretim, izleme ve genelleme evresi video kayıtlarını izlemişler ve Video Modelle Güvenlik Becerilerinin Öğretimi Veri Toplama Formuna (EK-3) kayıtlardan elde ettikleri verileri kaydetmişlerdir. Aşağıda Tablo 8’de yabancı kişilerden korunma becerisine ilişkin gözlemciler arası güvenirlik bulgularına ait veriler yer almaktadır.

Tablo 8.

Yabancı Kişilerden Korunma Becerisine İlişkin Başlama Düzeyi, Uygulama, İzleme ve Genelleme Oturumları Gözlemciler Arası Güvenirlik Bulguları

Katılımcı	B. Düzeyi	Uygulama	İzleme	Genelleme
Ali	% 100	% 100	% 100	% 100
Berk	% 100	% 100	% 100	% 100
Emir	% 100	% 100	% 100	% 100

5. Bölüm Tartışma

Bu araştırmada OSB tanılı bireylere video model uygulamaları kullanılarak, uzaktan eğitim yoluyla yabancı kişilerden korunma becerisinin öğretimi amaçlanmıştır. Ayrıca araştırmaya katılım sağlayan çocukların öğretmenlerinin araştırmada öğretimi yapılan beceri, araştırma süreci, araştırma sonuçları ve becerinin günlük hayatta kullanılması durumuyla ilgili görüşleri alınarak, araştırmanın sosyal geçerliliği belirlenmiştir. Araştırma ile elde edilen bulgulara göre araştırmanın tüm katılımcıları yabancı kişilerden korunma becerisini edinmiş, edindiği bu beceriyi uygulama evresi bittikten iki, dört ve altı hafta sonrasında da sürdürmüş ve beceriyi günlük hayatta tanımadığı farklı kişilerden gelen tekliflere genellemiştir. Araştırmanın sosyal geçerlilik bulgularına göre katılımcıların öğretmenlerinin araştırmaya yönelik bakış açılarının olumlu olduğu ifade edilebilir.

1. Özel gereksinimli öğrencilerle gerçekleştirilen uzaktan eğitim uygulamaları incelendiğinde, şimdiye kadar gerçekleştirilen araştırmalarda oturumların araştırmacı tarafından yönetildiği, uygulamanın ise araştırmacı danışmanlığında, ebeveyn tarafından gerçekleştirildiği araştırmalara yer verilmiştir. (Yücel, 2006; Kizir, 2021). Bu araştırma ile uzaktan eğitim programı yoluyla özel gereksinimli öğrencilere doğrudan araştırmacı tarafından hedeflenen değişkenler uygulanmış ve alınan tepkiler katılımcının, araştırmacıya doğrudan verdiği tepkiler olmuştur. Alanyazın incelendiğinde, bu araştırmanın uzaktan eğitim sürecinde planlanan oturumlara, OSB tanılı öğrencinin doğrudan (ebeveyn vb. başka kişinin varlığına ihtiyaç duymadan) katılım sağladığı ilk araştırma olması, araştırmanın en güçlü yanıdır.

2. Güvenlik becerilerinin günlük hayatta gerçek ortam ve kişilerle bağımsız olarak sergilenmesi, araştırmanın güçlü yanlarından bir diğeridir. Uzaktan eğitim yoluyla edinimi ve kalıcılığı sağlanan hedef davranışı, katılımcılar gerçek ortamlarda da sergileyerek günlük hayatlarında kullanmaya başlamış, yabancı kişilerden korunma becerisi sadece edinim ile

sınırlı kalmamıştır. Güvenlik becerilerinin öğretildiği katılımcılar, günlük hayatlarında yabancı kişiler tarafından kendilerine yönelik gerçekleştirilen tuzaklardan korunmayı öğrenmiş ve hayati risk oluşturan kaçma-kaçırılma durumlarına ilişkin araştırma sayesinde büyük ölçüde önlem alınmıştır.

3. Ayrıca araştırmanın bulguları son yıllarda gündemde olan uzaktan eğitim uygulamalarının, yabancı kişilerden korunma becerisinin öğretiminde etkili olduğu kanıtlanmış video model uygulamaları ile birlikte kullanılması nedeniyle alan yazında bir ilk oluşturmıştır. Şimdiye kadar gerçekleştirilen video model uygulamaları yüzyüze eğitim oturumları ile gerçekleştirilmiştir (Akmanoğlu & Tekin-İftar, 2011; Godish ve diğerleri, 2017; Kutlu, 2016). Fakat bu araştırma video model uygulamalarının, özel gereksinimli bireylere uzaktan eğitim yöntemleriyle uygulandığında da etkili olduğunu gösteren ilk araştırmadır.

4. Alan yazındaki yabancı kişilerden korunma becerileri üzerine yapılan diğer araştırmalarla karşılaştırıldığında bu araştırma, diğer araştırmalardan elde edilen bulgularla tutarlılık göstermektedir (Akmanoğlu & Tekin-İftar, 2011; Bergstrom ve diğerleri, 2014; Fisher ve diğerleri, 2013; Gunby ve diğerleri, 2010; Gunby & Rapp, 2014; Kutlu, 2016; Ledbetter-Cho ve diğerleri, 2016; N. E. Marchand-Martella ve diğerleri, 1996; Sanchez & Miltenberger, 2015; Watson ve diğerleri, 1992).

5. Araştırmanın bağımsız değişkeni olan video model uygulamalarının yabancı kişilerden korunma becerisinin öğretiminde etkili bir yöntem olduğu görülmektedir. Alan yazında güvenlik becerilerinin öğretilmesinde video model uygulamalarının kullanıldığı diğer araştırmalar ile karşılaştırıldığında, diğer araştırmaların bulguları bu araştırma sonucunda elde edilen bulgularla tutarlılık göstermektedir (Akmanoğlu & Tekin-İftar, 2011; Godish ve diğerleri, 2017; Kutlu, 2016).

6. Alanyazında özel eğitim alanında uzaktan eğitim sürecine yönelik gerçekleştirilen görüş araştırmaları; özel gereksinimli öğrencilerin uzaktan eğitim uygulamalarının çok zor

olduğu ve yüz yüze eğitim sürecinde kazandıkları birçok beceriyi uzaktan eğitim sürecinde sürdüremedikleri (Mengi & Alpdoğan, 2020); ders yapmayı istememe ve rutinlerin değişmesi sorunları ile karşılaşıldığını (Çetin & Ercan, 2021) belirtmektedir. Uzaktan eğitim sürecinin olumlu yönleri olarak ise ebeveynler; günlük yaşam becerilerinin daha kolay uygulandığı ve çocukları ile daha nitelikli vakit geçirdiklerini ifade etmişlerdir (Çetin & Ercan, 2021). Bu araştırma bulgularına göre uzaktan eğitim yolu ile OSB tanılı bireylere güvenlik becerilerinin öğretimi gerçekleştirilmiş ve bulgulara göre uzaktan eğitim yönteminin güvenlik becerilerinin öğretiminde etkili olduğu belirlenmiştir. Bu durum öğretmen ve aileler açısından özel gereksinimli öğrencilere uzaktan eğitim yoluyla farklı becerilerin öğretimine yönelik olumlu tutum geliştirmelerini sağlayabilmesi açısından önemlidir. Diğer bir deyişle öğretmenler, sadece yüz yüze değil uzaktan eğitim yoluyla öğrencileri için işlevsel olan becerileri öğretmeyi deneyebilirler.

Yukarıda belirtilen hususların yanı sıra araştırmaya katılan katılımcılar, ortam, araştırmanın bağımlı ve bağımsız değişkenine bağlı olarak bazı durumların tartışılması gerekmektedir. Tartışılması gereken ilk konu; OSB tanılı katılımcılara uygulanmasına rağmen düzenlenen eğitim videolarına, yazıların yer aldığı ipucu ekranlarının eklenmesidir. Bu durumun nedeni; katılımcılardan birinin okuma yazma becerisine sahip olmasıdır. Diğer katılımcılar için de yukarıda belirtilen ekranlar uygulamacı tarafından seslendirilmiştir.

İkinci konu; uzaktan eğitim uygulamalarının, öğrencinin öğretmeni ile uygulanmasıdır. Alanyazında özel gereksinimli öğrencilere yönelik uzaktan eğitim yoluyla kavram ve beceri öğretimlerinin ele alındığı görüş araştırmalarında genellikle olumsuz görüş hâkimdir (Çetin & Ercan, 2021; Mengi & Alpdoğan, 2020). Bu nedenle sistematikliğin daha kolay sağlanabilmesi ve sürecin daha kolay yönetilebilmesi amacıyla video model uygulamaları hakkında bilgi ve deneyim sahibi olan öğretmenlerin sürece katılmasına karar verilmiştir. Çalışma ile birlikte sistematik öğretim gerçekleştirildiğinde uzaktan eğitim uygulamalarının

OSB tanılı bireylerde de etkili olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırmanın katılımcıların öğretmenleri ile işbirliği içinde gerçekleştirilmesi nedeniyle katılımcıların okula devam ettiği saatler sürecinde araştırma gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle araştırmanın bazı oturumlarında ortamda bazen dış seslerin olması gibi olumsuz etkenlerle karşılaşmıştır.

Küresel salgın sürecinde olduğundan dolayı yüzyüze eğitimin sınırlı olarak gerçekleştirilmesi nedeniyle ve katılımcılara çok fazla olumsuz yaşantı sunmamak adına genelleme evresinde yabancılardan korunma davranışına yönelik ön-test oturumlarına yer verilememiştir. Fakat gerçekleştirilen diğer genelleme oturumlarında katılımcıların edindikleri beceriyi genelleyebildikleri gözlenmiştir.

Araştırmada OSB tanılı bireylere günlük hayatlarında karşılaşabilecekleri, tehlike barındıran birçok durumla baş etme becerisi öğretildiğinden dolayı kişilerin bağımsızlık kazanmaları sağlanabilecektir. Araştırmanın etkililik, kalıcılık ve genelleme verileri incelendiğinde bireylerin bağımsızlıklarını sağlamanın ve toplumsal yaşamda bir yer edinmelerinin ön koşulu niteliğinde olan güvenlik becerileri kapsamında, yabancı kişilerden korunma becerisini öğrendikleri ve genelleyebildikleri görülmektedir.

Bu verilerin yanı sıra, katılımcıların öğretmenleri ile gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen sonuçlara göre; katılımcılar için işlevsel bir becerinin öğretimi gerçekleştirilerek olumlu görüşler alınmıştır.

5.1 Öneriler

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen uygulamaya ve ileriye dönük gerçekleştirilecek olan araştırmalara yönelik bazı önerilerde bulunulabilir.

5.1.1 Uygulamaya yönelik öneriler.

1. Araştırmada OSB tanılı bireylere yabancı kişilerden korunma becerisi öğretilmiştir. Araştırma bulguları ele alındığında özel gereksinimli olan tüm öğrencilere bu becerinin kazandırılması için benzer süreç izlenebilir.

2. Araştırma sürecinde yer alan video model için çekilen video kayıtları bilgisayar üzerinden “Plotagon” uygulaması kullanılarak kolaylıkla oluşturulmuştur. Araştırmacıya ait öznel görüşten hareketle öğretmenlerin uzaktan eğitim ve yüzyüze eğitim uygulamaları sırasında ya da ileriye dönük gerçekleştirilecek olan araştırmalarda, video hazırlamada kolaylıkla kullanabilecekleri bir program olduğu belirtilebilir.

5.1.2 İleri araştırmalara yönelik öneriler.

1. Araştırmada; OSB tanılı bireylere yabancı kişilerden korunma becerisinin öğretimi gerçekleştirilmiştir. İleride yapılacak araştırmalarda diğer güvenlik becerileri olan; yangın güvenliği, yaya/yaya güvenliği, ev kazalarının önlenmesine yönelik güvenlik becerileri, ilk yardım uygulamaları, acil durumları telefon ile bildirmeye yönelik becerilerin öğretimi aynı bağımsız değişkenler kullanılarak planlanabilir.
2. Alan yazın incelendiğinde özel gereksinimli bireylere yabancı kişilerden korunma becerilerinin öğretiminde sabit bekleme süreli öğretim, aşamalı yardımla öğretim, sosyal öyküler, davranışsal beceri öğretimi gibi etkililiği kanıtlanmış yöntemler kullanılmıştır. İleriye dönük araştırmalarda etkililiği kanıtlanan bu uygulamaların uzaktan eğitim uygulamalarıyla kullanımı planlanabilir.
3. Alan yazında özel gereksinimli bireylere güvenlik becerilerinin öğretiminde video model uygulamalarının etkililiğine ilişkin araştırmalar yer almaktadır. Yapılacak araştırmalarda özel gereksinimli bireylere güvenlik becerilerinin öğretiminde video modelin yüz yüze ve uzaktan eğitim uygulamalarıyla kullanılmasının etkililik ve verimliliklerinin karşılaştırılması önerilebilir.

4. Araştırma sürecinde yer alan tüm evreler okul ortamında gerçekleştirilmiştir. Yabancı kişilerden korunma becerisinin öğretime uzaktan eğitim uygulamalarıyla katılımcı ev ortamından da katılım sağlayabilir.
5. Katılımcıların yeterlilikleri doğrultusunda araştırma sürecinde yer alan tüm evrelerde katılımcılar kendisine yöneltilen sorularda iki seçenek arasından yanıt vermişlerdir. Aynı bağımlı değişkenin kullanılacağı araştırmalara ilişkin olarak seçenek sayısı arttırılarak planlamalar gerçekleştirilebilir.
6. Yabancı kişilerden korunma becerisinin uzaktan eğitim yoluyla öğretimi sürecinde yer alan video model uygulamaları, bireye araştırmacı tarafından sunulmuştur. Video model uygulamalarının, OSB tanımlı bireyin anne babası veya akranları tarafından sunulduğu uygulamalara yer verilebilir.

Kaynakça

- Acar, Ç. (2015). *Otizimli çocuklara sosyal becerilerin öğretiminde anneler tarafından hazırlanarak sunulan sosyal öykü ve video modelle öğretim uygulamalarının karşılaştırılması* (Doktora tezi). <https://www.int-jecse.net/data-cms/articles/20200531105800pm7206.pdf> adresinden erişildi.
- Agran, M. & Krupp, M. (2010). A preliminary investigation of parents' opinions about safety skills instruction: An apparent discrepancy between importance and expectation. *Education and Training in Autism and Developmental Disabilities*, 45(2), 303–311.
- Agran, M., Krupp, M., Spooner, F. & Zakas, T.-L. (2012). Asking students about the importance of safety skills instruction: A preliminary analysis of what they think is important. *Research & Practice for Persons with Severe Disabilities*, 37(1), 45–52. doi:10.2511/027494812800903265
- Ağrı, K. (2017). *Zihin yetersizliği olan bireylere yaya becerisinin öğretiminde artan bekleme süreli öğretimin etkililiği* (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=ht9fpoh0M-KB7oX4iW4vTA&no=PmqLhsrXDnSsoT1lxhII2Q> adresinden erişildi.
- Akmanoğlu, N. & Tekin-Iftar, E. (2011). Teaching children with autism how to respond to the lures of strangers. *Autism*, 15(2), 205–222. doi:10.1177/1362361309352180
- Amerikan Psikiyatri Birliği. (2013) *Ruhsal bozuklukların tanısı ve sayımsal elkitabı* (DSM-5) (5. Baskı). (Çev: E. Köroğlu) Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Atbaşı, Z. & Karasu, N. (2019). Uygulama örneği üzerinden sosyal geçerlik kavramının anlamı ve değerlendirilmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34(1), 283–303. doi:10.16986/HUJE.2018037421
- Attwood, T. (2000). Strategies for improving the social integration of children with asperger syndrome. *Autism*, 4(1), 85–100. doi:10.1177/1362361300004001006

- Bannerman, D. J., Sheldon, J. B. & Sherman, J. A. (1991). Teaching adults with severe and profound retardation to exit their homes upon hearing the fire alarm. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 24(Fall), 571–577. doi:10.1901 / jaba.1991.24-571
- Bassette, L. A., Taber-Doughty, T., Gama, R. I., Alberto, P., Yakubova, G. & Cihak, D. (2016). The use of cell phones to address safety skills for students with a moderate ID in community-based settings. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities*, 33(2), 1–11. doi:10.1177/1088357616667590
- Batu, S., Ergenekon, Y., Erbaş, D. & Akmanoğlu, N. (2004). Teaching pedestrian skills to individuals with developmental disabilities. *Journal of Behavioral Education*, 13(3), 147–164. doi:10.1023/B:JOBE.0000037626.13530.96
- Bergstrom, R., Najdowski, A. C. & Tarbox, J. (2012). Teaching children with autism to seek help when lost in public. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 45(1), 191–195. doi:10.1901/jaba.2012.45-191
- Bergstrom, R., Najdowski, A. C. & Tarbox, J. (2014). A systematic replication of teaching children with autism to respond appropriately to lures from strangers. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 47(4), 861–865. doi:10.1002/jaba.175
- Bigelow, K. M., Huynen, K. B. & Lutzker, J. R. (1993). Using a changing criterion design to teach fire escape to a child with developmental disabilities. *Journal of Developmental and Physical Disabilities*, 5(2), 121–128. doi:10.1007/BF01045971
- Boyd, B. A. & Shaw, E. (2010). Autism in the classroom: A group of students changing in population and presentation. *Preventing School Failure: Alternative Education for Children and Youth*, 54(4), 211–219. doi:10.1080/10459881003744552
- Buggey, T. (1995). An examination of the effectiveness of videotaped self-modeling in teaching specific linguistic structures to preschoolers. *Topics in Early Childhood Special Education*, 15, 434–458.

- Carroll-Rowan, L. A. & Miltenberger, R. G. (1994). A comparison of procedures for teaching abduction prevention to preschoolers. *Education and Treatment of Children*, 17(2), 113–128.
- Coles, C. D., Strickland, D. C., Padgett, L. & Bellmoff, L. (2007). Games that “work”: Using computer games to teach alcohol-affected children about fire and street safety. *Research in Developmental Disabilities*, 28, 518–530. doi:10.1016/j.ridd.2006.07.001
- Collins, B. C., Stinson, D. M. & Land, L.-A. (1993). A comparison of in vivo and simulation prior to in vivo instruction in teaching generalized safety skills. *Education and Training in Mental Retardation*, 28(2), 128–142.
- Crumrine, D. (2003). *Teaching safety skills to children with autism spectrum disorders: A comparison of strategies* (Master thesis). ProQuest Dissertations and Theses. <https://soar.wichita.edu/bitstream/handle/10057/555/t06089.pdf?sequence=3&isAllowed=y> adresinden erişildi.
- Çetin, Ş. & Ercan, T. (2021). Otizme sahip ergen öğrencilerin uzaktan eğitim deneyimlerinin ebeveyn aracılığı ile incelenmesi. *Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 105–121.
- Dalley, M. (2004). *National missing children services 2004 reference report*. Canada.
- Deniz, S. (2019). *Zihinsel yetersizliğe sahip bireylere yiyecek hazırlama ve servis yapma becerilerinin öğretiminde eşzamanlı ipucu ve video modelle öğretim yöntemlerinin etkililiğinin ve verimliliğinin karşılaştırılması* (Yüksek lisans tezi). <https://hdl.handle.net/20.500.12452/6856> adresinden erişildi.
- Dixon, D. R., Bergstrom, R., Smith, M. N. & Tarbox, J. (2010). A review of research on procedures for teaching safety skills to persons with developmental disabilities. *Research in Developmental Disabilities*, 31, 985–994. doi:10.1016/j.ridd.2010.03.007
- Dixon, D. R., Miyake, C. J., Nohelty, K., Novack, M. N. & Granpeesheh, D. (2020).

- Evaluation of an immersive virtual reality safety training used to teach pedestrian skills to children with autism spectrum disorder. *Behavior Analysis in Practice*, 13, 631–640. doi:10.1007/s40617-019-00401-1
- Erbaş, D. (2018). Güvenirlik. E. Tekin-İftar (Ed.), *Eğitim ve davranış bilimlerinde tek-denekli araştırmalar içinde* (2. bs., ss. 109–128). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ergenekon, Y. (2012). Teaching basic first-aid skills against home accidents to children with autism through video modeling. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 12(4), 2759–2766. <https://www.questia.com/library/journal/1P3-2837402421/teaching-basic-first-aid-skills-against-home-accidents> adresinden erişildi.
- Eriş, E. İ. (2021). *OSB tanısı almış çocuklarda oyun oynama becerisinin kazandırılmasında video modelle öğretimin etkililiği* (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=wf-FPgY-5qjHEzEoOgvMs4ObzcFVpuW-l7tyCWapgZrUUH8lqgKy3N2eR5VuPeH0> adresinden erişildi.
- Fecteau, S., Mottron, L., Berthiaume, C. & Burack, J. A. (2003). Developmental changes of autistic symptoms. *SAGE Publications and The National Autistic Society*, 7(3), 255–268. doi:10.1177/1362361303007003003
- Fisher, M. H., Burke, M. M. & Griffin, M. M. (2013). Teaching young adults with disabilities to respond appropriately to lures from strangers. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 46(2), 528–533. doi:10.1002/jaba.32
- Fombonne, E. (2003). Epidemiological surveys of autism and other pervasive developmental disorders: An update. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 33(4), 365–382. doi:10.1023/030800-0365/0
- Forde, A. L., Zeman, E. A. & Clarke, L. (2020). Effectiveness of an intensive drowning prevention program and skills retention by children with and without disabilities.

International Journal of Aquatic Research and Education, 12(2), 1–18.

doi:10.25035/ijare.12.02.05

Garcia, D., Dukes, C., Brady, M. P., Scott, J. & Wilson, C. L. (2016). Using modeling and rehearsal to teach fire safety to children with autism. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 49(3). doi:10.1002/jaba.331

Genç-Tosun, D. & Kurt, O. (2014). Otizm spektrum bozukluğu ve video modelle öğretim. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 15(3), 37–49. doi:10.1501/Ozlegt_00000000213

Genç Tosun, D. (2016). *Otizimli bireylere çok basamaklı talep etme becerisinin öğretiminde dokunmatik ekranlı konuşma üreten cihaz kullanımının etkililiği* (Doktora tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=cbOXH84ZayrLjc0tI-QXKoBuOC-SZ2o9AVpLXN1tC5jZfs9Fd3ybLb77RR9iubka> adresinden erişildi.

Godish, D., Miltenberger, R. & Sanchez, S. (2017). Evaluation of video modeling for teaching abduction prevention skills to children with autism spectrum disorder. *Advances in Neurodevelopmental Disorders*, 1, 168–175. doi:10.1007/s41252-017-0026-4

Goldsmith, T. R. (2008). *Using virtual reality enhanced behavioral skills training to teach street-crossing skills to children and adolescents with autism spectrum disorders* (Doctoral Dissertation).

https://www.researchgate.net/publication/268142002_Using_Virtual_Reality_Enhanced_Behavioral_Skills_Training_to_Teach_Street_Crossing_Skills_to_Children_and_Adolescents_with_Autism_Spectrum_Disorders adresinden erişildi.

Gunby, K. V., Carr, J. E. & Leblanc, L. A. (2010). Teaching abduction-prevention skills to children with autism. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 43, 107–112. doi:10.1901/jaba.2010.43-107

Gunby, K. V. & Rapp, J. T. (2014). The use of behavioral skills training and in situ feedback

- to protect children with autism from abduction lures. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 47(4), 856–860. doi:10.1002/jaba.173
- Halisküçük, E. S. (2007). *Zihinsel yetersizliği olan öğrencilere makarna pişirme becerisinin öğretiminde video modelinin etkililiği* (Yüksek lisans tezi).
https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=wBmNpkQC9Nhi90NLW7E7-TQdLkkWLoDvkFmeBHsjOge0gzNq7TRXdnOD-2aCfm_n adresinden erişildi.
- Harriage, B., Blair, K.-S. C. & Miltenberger, R. (2016). An evaluation of a parent implemented in situ pedestrian safety skills intervention for individuals with autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 46, 2017–2027. doi:10.1007/s10803-016-2730-8
- Hoch, H., Taylor, B. A. & Coello, A. R. (2009). Teaching teenagers with autism to answer cell phones and seek assistance when lost. *Behavior Analysis in Practice*, 2(1), 14–20. doi:10.1007/BF03391733
- Holcombe, A., Wolery, M. & Katzenmeyer, J. (1995). Teaching preschoolers to avoid abduction by strangers: Evaluation of maintenance strategies. *Journal of Child and Family Studies*, 4(2), 177–191. doi:10.1007/BF02234094
- Honsberger, T. (2015). *Teaching individuals with autism spectrum disorder safe pedestrian skills using video modeling with in situ video prompting* (Doctoral Dissertation).
https://fau.digital.flvc.org/islandora/object/fau%3A31297/datastream/OBJ/view/Teaching_individuals_with_autism_spectrum_disorder_safe_pedestrian_skills_using_video_modeling_with_in_situ_video_prompting_.pdf adresinden erişildi.
- Ivey, J. K. (2004). What do parents expect? A study of likelihood and importance issues for children with autism spectrum disorders. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities*, 19(1), 27–33. doi:10.1177/10883576040190010401
- İşman, A. (2011). *Uzaktan eğitim*. Geliştirilmiş 4. Baskı. Ankara. Pegem Akademi Yayınları.

- Johnson, B. M., Miltenberger, R. G., Egemo-Helm, K., Jostad, C. M., Flessner, C. & Gatheridge, B. (2005). Evaluation of behavioral skills training for teaching abduction-prevention skills to young children. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 38(1), 67–78. doi:10.1901/jaba.2005.26-04
- Karasu, N. (2011). Otizmlı bireylerin eğitiminde video ile model olma uygulamalarının değerlendirilmesi: bir alanyazın derlemesi ve meta-analiz örneği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 12(2), 1–12. doi:10.1501/ozlegt_00000000158
- Kearney, K. B., Brady, M. P., Hall, K. & Honsberger, T. (2017). Using peer-mediated literacy-based behavioral interventions to increase first aid safety skills in students with developmental disabilities. *Behavior Modification*, 1–22. doi:10.1177/0145445517725866
- Kenny, M. C., Bennett, K. D., Dougery, J. & Steele, F. (2013). Teaching general safety and body safety training skills to a latino preschool male with autism. *Journal of Child and Family Studies*, 22, 1092–1102. doi:10.1007/s10826-012-9671-4
- Kırcaali-İftar, G. (2012). Otizm Spektrum Bozukluğuna Genel Bakış. E. Tekin-İftar (Ed.), *Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklar ve Eğitimleri içinde* (1. bs., ss. 17–44). Ankara: Vize Basın Yayın.
- Knudson, P. J., Miltenberger, R. G., Bosch, A., Gross, A., Brower-Breitwieser, C. & Tarasenko, M. (2009). Fire safety skills training for individuals with severe and profound mental retardation. *Journal of Developmental and Physical Disabilities*, 21, 523–535. doi:10.1007/s10882-009-9161-9
- Kutlu, M. (2016). *Otizmlı bireylere yabancı kişilerden korunma becerilerinin öğretiminde sosyal öykülerin yalnız sunumuyla video modelle birlikte sunulmasının karşılaştırılması* (Doktora Tezi).

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=cbOXH84ZayrLjc0tI-QXKjklZSSfWusQoWJgtzKhBwHwJYE-1tMTNFkGcdt2mQRk> adresinden erişildi.

- Kutlu, M., Kurt, O (2017). Gelişimsel Yetersizliği Olan Bireylere Yabancı Kişilerden Korunma Becerilerinin Öğretimine İlişkin Araştırmaların İncelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17 (3), 1350-1368.
- Laarhoven, T. Van, Bonneau, W., Hunt, D., Burgin, X., Blood, E. & Johnson, J. W. (2015). Effectiveness of using video modeling booster sessions to maintain vocational skills. *Research to Practice*, 2, 89–106.
- Ledbetter-Cho, K., Lang, R., Davenport, K., Moore, M., Lee, A., O'Reilly, M., ... Falcomata, T. (2016). Behavioral skills training to improve the abduction-prevention skills of children with autism. *Behavior Analysis in Practice*, 9, 266–270. doi:10.1007/s40617-016-0128-x
- Ledbetter-Cho, K., Lang, R., Lee, A., Murphy, C., Davenport, K., Kirkpatrick, M., ... O'Reilly, M. (2019). Teaching children with autism abduction-prevention skills may result in overgeneralization of the target response. *Behavior Modification*, 1–24. doi:10.1177/0145445519865165
- Lee, L.-C., Harrington, R. A., Chang, J. J. & Connors, S. L. (2008). Increased risk of injury in children with developmental disabilities. *Research in Developmental Disabilities*, 29, 247–255. doi:10.1016/j.ridd.2007.05.002
- Le Grice, B., ve Blampied, N. M. (1994). Training pupils with intellectual disability to operate educational technology using video prompting. *Education and Training in Mental Retardation and Developmental Disabilities*, 321-330
- Levy, K. M., Ainsleigh, S. A. & Hunsinger-Harris, M. L. (2017). Let's go under! Teaching water safety skills using a behavioral treatment package. *Education and Training in Autism and Developmental Disabilities*, 52(2), 186–193.

- Llewellyn, G., McConnell, D., Honey, A., Mayes, R. & Russo, D. (2003). Promoting health and home safety for children of parents with intellectual disability: a randomized controlled trial. *Research in Developmental Disabilities*, 24, 405–431.
doi:10.1016/j.ridd.2003.06.001
- Lord, C., Risi, S., Lambrecht, L., Cook, E. H., Leventhal, B. L., DiLavore, P. C., ... Rutter, M. (2000). The autism diagnostic observation schedule-generic: A standard measure of social and communication deficits associated with the spectrum of autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 30(3), 205–223. doi:10.1023/A:1005592401947
- Lumley, V. A., Miltenberger, R. G., Long, E. S., Rapp, J. T. & Roberts, J. A. (1998). Evaluation of a sexual abuse prevention program for adults with mental retardation. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 31(1), 91–101. doi:10.1901 / jaba.1998.31-91
- Marchand-Martella, N., Huber, G., Martella, R. C. & Wood, W. S. (1996). Assessing the long-term maintenance of abduction prevention skills by disadvantaged preschoolers. *Education and Treatment of Children*, 19(1), 55–68.
<http://www.jstor.org/stable/42899441> adresinden erişildi.
- Maione, L., ve Mirenda, P. (2006). Effects of video modeling and video feedback on peer-directed social language skills of a child with autism. *Journal of Positive Behavior Interventions*, 8(2), 106-118.
- McCleery, J. P., Zitter, A., Solórzano, R., Turnacioglu, S., Miller, J. S., Ravindran, V. & Parish-Morris, J. (2020). *Safety and feasibility of an immersive virtual reality intervention program for teaching police interaction skills to adolescents and adults with autism*. *International Society for Autism Research*. doi:10.1002/aur.2352
- McCoy, K. ve Hermansen, E. (2007). Video modeling for individuals with autism: A review of models types and effects. *Education and Treatment of Children*, 30(4), 183-213.
- McDowell, C., Hardy, N. & Smyth, S. (2017). Teaching children with autism to use cell

- phones to seek assistance when lost. *Psychology & Psychological Research International Journal*, 2(5), 1–4. doi:10.23880/pprij-16000137
- MEB. (2013). Özel Eğitim Uygulama Merkezi (Okulu) I. ve II. Kademe Eğitim Programı (Otistik Çocuklar İçin), 1–366.
- Mechling, L. C., Gast, D. L. & Gustafson, M. R. (2009). Use of video modeling to teach extinguishing of cooking related fires to individuals with moderate intellectual disabilities. *Education and Training in Developmental Disabilities*, 44(1), 67–79. <https://www.jstor.org/stable/24233464%0A> adresinden erişildi.
- Mechling, L. C. & Seid, N. H. (2011). Use of a hand-held personal digital assistant (PDA) to self-prompt pedestrian travel by young adults with moderate intellectual disabilities. *Education and Training in Autism and Developmental Disabilities*, 46(2), 220–237. <https://www.jstor.org/stable/23879693> adresinden erişildi.
- Mengi, A. & Alpdoğan, Y. (2020). COVID-19 salgını sürecinde özel eğitim öğrencilerinin uzaktan eğitim süreçlerine ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1), 413–437. doi:10.37669/milliegitim.776226
- Miller, H. L., Pavlik, K. M., Kim, M. A. & Rogers, K. C. (2016). An exploratory study of the knowledge of personal safety skills among children with developmental disabilities and their parents. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 1–11. doi:10.1111/jar.12239
- Miltenberger, R. G. & Olsen, L. A. (1996). Abduction prevention training: A review of findings and issues for future research. *Education and Treatment of Children*, 19(1), 69–82. <https://www.jstor.org/stable/42899442> adresinden erişildi.
- Morgan, A. L. (2017). *Fire safety training using video modeling in young children with autism spectrum disorder* (Master Thesis). <https://rdw.rowan.edu/etd/2424> adresinden erişildi.

- Morgan, K. & Miltenberger, R. G. (2017). Evaluation of video modeling and in situ training to teach firearm avoidance skills to individuals with autism spectrum disorder. *Advances in Neurodevelopmental Disorders*, 1(3), 122–128. doi:10.1007/s41252-017-0024-6
- Muzdalifah, R. & Handayani, M. M. (2018). Sexual harassment prevention training on personal safety skills of special needs students. *International Conference of Mental Health, Neuroscience and Cyberpsychology*, 110–113. doi:10.32698/25266
- National Autism Center (2015). Findings and conclusions: National standards project, phase 2. Randolph, MA: Author.
- O'Malley, P., Lewis, M. E. B. & Donehower, C. (2013). Using tablet computers as instructional tools to increase task completion by students with autism. *American Educational Research Association Annual Meeting*, 1–27.
- Olcaý Güll, S. & Vuran, S. (2010). Sosyal becerilerin öğretiminde video model yöntemiyle yürütölen arařtırmaların analizi. *Kuram ve Uygulamada Eğitimi Bilimleri*, 10(1), 217–274.
- Orhan, A. T. (2014). Standardize Edilmiş Ölçme ve Değerlendirme. S. B. Demir (Ed.), *Eğitim Araştırmaları Nicel, Nitel ve Karma Yaklaşımlar içinde* (4. bs., ss. 129–281). Ankara: Eğiten Kitap Yayıncılık.
- Öncöl, N. (2015). *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara sembolik oyunların küçük grupla öğretiminde canlı modelle ve video modelle öğretimin karşılaştırılması* (Doktora tezi). https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=sY7m19PfcL6F1NUw-cr80Eo_2hmzi5oemIIoZF4fT1L2F1w4WIm3gT4iEux-lrR4 adresinden erişildi.
- Özen, A. (2008). Teaching emergency phone numbers to youth with developmental disabilities. *International Journal of Special Education*, 23(2), 85–95.
- Padgett, L. S., Strickland, D. & Coles, C. D. Case study: Using a virtual reality computer game to teach fire safety skills to children diagnosed with fetal alcohol syndrome. 31

- Journal of Pediatric Psychology 65–70 (2006). doi:10.1093/jpepsy/jsj030
- Penn, H. E. (2006). Neurobiological correlates of autism: A review of recent research. *Child Neuropsychology: A Journal on Normal and Abnormal Development in Childhood and Adolescence*, 12(1), 57–79. doi:10.1080/09297040500253546
- Poche, C., Brouwer, R. & Swearingen, M. (1981). Teaching self-protection to young children. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 14(2), 169–176. doi:10.1901/jaba.1981.14-169
- Poche, C., Yoder, P. & Miltenberger, R. (1988). Teaching self-protection to children using television techniques. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 21(3), 253–261. doi:10.1901/jaba.1988.21-253
- Purrazzella, K. & Mechling, L. C. (2013). Use of an iPhone 4 with video features to assist location of students with moderate intellectual disability when lost in community settings. *Education and Training in Autism and Developmental Disabilities*, 48(2), 179–189. <http://www.jstor.org/stable/23880638> adresinden erişildi.
- Sanchez, S. & Miltenberger, R. G. (2015). Evaluating the effectiveness of an abduction prevention program for young adults with intellectual disabilities. *Child and Family Behavior Therapy*, 37(3), 197–207. doi:10.1080/07317107.2015.1071178
- Sani Bozkurt, S. (2016). *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara sosyal beceri öğretiminde teknoloji destekli etkileşimli ortam tasarımı ve etkililiği* (Doktora tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=cbOXH84ZayrLjc0tI-QXKkZDtjrKoMv2yZ5tcDeVxpmdMjhsmgPLjgIzK9RIx-Sk> adresinden erişildi.
- Satır, G. (2018). *Zihinsel engelli çocuğa sahip ebeveynlere ev kazalarını önleme konusunda verilen eğitimin değerlendirilmesi*. (Yüksek lisans tezi). https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=as2oTjW5jfr9IKSvmCdJYr67ON0XWbzAkwiz-QxOiPMq1CbyhkG_pU1rwCDKuzBl adresinden erişildi.
- Sazak, E. & Terzioğlu, I. (2018). Özel Gereksinimli Bireylerde Sosyal Becerilerin Öğretimi.

- E. Sazak (Ed.), *Özel Eğitimde Sosyal Uyum Becerilerinin Öğretimi* içinde (1. bs.). Ankara: Pegem Akademi.
- Self, T., Scudder, R. R., Weheba, G. & Crumrine, D. (2007). A virtual approach to teaching safety skills to children with autism spectrum disorder. *Topics in Language Disorders*, 27(3), 242–253. doi:10.1097/01.TLD.0000285358.33545.79
- Sokolosky, S. A. (2011). *Effectiveness of using video modeling for teaching safety skills for children with autism and other developmental disabilities* (Doctoral dissertation). Texas Tech University.
- Sönmez, M. (2012). Sosyal yeterliklerinin geliştirilmesi ve sosyal beceri öğretimi için hazırlanan programların sosyal geçerliğinin sorgulanması. S. Vuran (Ed.), *Sosyal Yeterliklerin Geliştirilmesi: Sosyal Beceri Yetersizliği Gösteren Çocuklar İçin (Öğretmen Adayları ve Öğretmenler İçin)* içinde (1. bs., ss. 247–257). Ankara: Vize Basın Yayın.
- Spivey, C. E. & Mechling, L. C. (2016). Video modeling to teach social safety skills to young adults with intellectual disability. *Division on Autism and Developmental Disabilities*, 51(1), 79–92. <https://www.jstor.org/stable/10.2307/26420366> adresinden erişildi.
- Strickland, D. C., McAllister, D., Coles, C. D. & Osborne, S. (2007). An evolution of virtual reality training designs for children with autism and fetal alcohol spectrum disorders. *Topics in Language Disorders*, 27(3), 226–241. doi:10.1097/01.TLD.0000285357.95426.72
- Summers, J., Tarbox, J., Findel-Pyles, R. S., Wilke, A. E., Bergstrom, R. & Williams, W. L. (2011). Teaching two household safety skills to children with autism. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 5(1), 629–632. doi:10.1016/j.rasd.2010.07.008
- Süzer, T. (2015). *Otizm spektrum bozukluğu olan bireylere cinsel istismardan korunma becerilerinin öğretiminde sosyal öykü yönteminin etkililiği* (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=sY7m19PfcL6F1NUw->

cr80Bz1IL7sI4oEaJy0PkJ_yt5UAbqC_Z9QZBdzm5DLWFkS adresinden erişildi.

Şahin, C. H. (2019). *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuğa sahip anne-babalara ev içi güvenlik becerilerinin öğretimi: Karma araştırma* (Doktora tezi).

https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=jNRDC1RLfVd4_T7x7ZXmmR0UUYMr_AnY9kMFmEHfftKM6esMhzQyVPw86zB-gjuj adresinden erişildi.

Şirin, N. (2015). *Otizm spektrum bozukluğu olan bireylere güvenlik becerilerinin öğretimine ilişkin anne-babaların, öğretmenlerin ve öğretim üyelerinin görüş ve önerileri* (Yüksek lisans tezi).

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=WBc656i315e2eV6-EZV1op9sn9hvb2RrW0KZy5yzKgbDCakX8puYk0k6rbA2s96> adresinden erişildi.

Şirin, N. & Tekin-İftar, E. (2016). Opinions of Turkish parents and teachers about safety skills instruction to children with autism spectrum disorders: A preliminary investigation. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 46, 2653–2665. doi:10.1007/s10803-016-2809-2

Taber, T. A., Alberto, P. A., Hughes, M. & Seltzer, A. (2002). A strategy for students with moderate disabilities when lost in the community. *Research and Practice for Persons with Severe Disabilities*, 27(2), 141–152. doi:10.2511/rpsd.27.2.141

Taber, T. A., Alberto, P. A., Seltzer, A. & Hughes, M. (2003). Obtaining assistance when lost in the community using cell phones. *Research and Practice for Persons with Severe Disabilities*, 28(3), 105–116. doi:10.2511/rpsd.28.3.105

Taylor, B. A., Hughes, C. E., Richard, E., Hoch, H. & Coello, A. R. (2004). Teaching teenagers with autism to seek assistance when lost. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 37(1), 79–82. doi:10.1901/jaba.2004.37-79

Tekin-İftar, E. (2018). Çoklu Yoklama Modelleri. E. Tekin-İftar (Ed.), *Eğitim ve Davranış Bilimlerinde Tek-Denekli Araştırmalar* içinde (2. bs., ss. 217–244). Ankara: Anı

Yayıncılık.

Tekin İftar, E. (2018). Özel eğitimde bilimsel-dayanaklı uygulamalar: Tanım, tarihçe ve öneriler, (December).

Turhan, C. & Vuran, S. (2015). Otizm spektrum bozukluğu gösteren çocuklara sosyal beceri öğretiminde sosyal öykü ve video model uygulamalarının etkililik ve verimlilikleri.

International Journal of Early Childhood Special Education, 7(2), 294–315.

doi:10.20489/intjecse.31495

TÜİK. (2016). *Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuklar*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.

Tymchuk, A. J., Andron, L. & Hagelstein, M. (1992). Training mothers with mental retardation to discuss home safety and emergencies with their children. *Journal of Developmental and Physical Disabilities*, 4(2), 151–165. doi:10.1007/BF01046397

Tymchuk, A. J., Hamada, D., Andron, L. & Anderson, S. (1990). Home safety training with mothers who are mentally retarded. *Division on Autism and Developmental Disabilities*, 25(2), 142–149. <https://www.jstor.org/stable/23878552> adresinden erişildi.

UNESCO, (2020). COVID-19 education response.

<https://en.unesco.org/covid19/educationresponse/globalcoalition> adresinden erişildi.

UNICEF, (2020). UNICEF and Microsoft launch global learning platform to help address COVID-19 education crisis. <https://www.unicef.org/press-releases/unicef-and-microsoft-launch-global-learning-platform-help-address-covid-19-education> adresinden erişildi.

Watson, M., Bain, A. & Houghton, S. (1992). A preliminary study in teaching self-protective skills to children with moderate and severe mental retardation. *The Journal of Special Education*, 26(2), 181–194. doi:10.1177/002246699202600204

Wilson, C. & Brewer, N. (1992). The incidence of criminal victimisation of individuals with an intellectual disability. *Australian Psychologist*, 27(2), 114–117.

doi:10.1080/00050069208257591

Winterling, V., Gast, D. L., Wolery, M. & Farmer, J. A. (1992). Teaching safety skills to high school students with moderate disabilities. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 25(1), 217–227. doi:10.1901 / jaba.1992.25-217

Wiseman, K. V., McArdell, L. E., Bottini, S. B. & Gillis, J. M. (2016). A meta-analysis of safety skill interventions for children, adolescents, and young adults with autism spectrum disorder. *Review Journal of Autism and Developmental Disorders*. doi:10.1007/s40489-016-0096-7

www.icmec.org (Erişim Tarihi: 24.02.2021).

Yavuz, A. A. (2017). *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara üst geit kullanarak karşıdan karşıya geme becerisinin öğretiminde videoyla model olmanın etkililiği* (Yüksek lisans tezi). https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=RrI-Krk3A-RkF4YfHofuk-cSOxHaBel_oneVgoavu-U9hXT0nyzPIRfGz_v-Q38U adresinden erişildi.

Yıldırım Sarı, H., Girli, A., Öztürk Özgönel, S. & Rowley, H. (2015). Determination of injury risks and safety measures taken by mothers of children with an intellectual disability and autism spectrum disorder. *International Journal of Nursing Knowledge*, 27(2), 95–103. doi:10.1111/2047-3095.12079

Yıldız, M. (2019). Zihin yetersizliği olan bireylere güvenlik becerilerinin öğretilimi. D. Güven (Ed.), *Zihin yetersizliği olan bireylere yönelik kapsamlı cinsellik eğitimi* içinde (ss. 191–216). Ankara: Eğiten Kitap Yayıncılık.

Yu-Ri, K. (2016). Evaluation of a sexual abuse prevention program for children with intellectual disabilities. *Behavioral Interventions*, 31(December 2015), 195–209. doi:10.1002/bin.1439

Yücesoy Özkan, ř. (2013). Comparison of peer and self-video modeling in teaching first aid

skills to children with intellectual disability. *Education and Training in Autism and Developmental Disabilities*, 48(1), 88–102. <https://www.jstor.org/stable/23879889> adresinden erişildi.

Yücesoy Özkan, Ş. & Bozkuş Genç, G. (2018). Video Modelle Öğretim. İ. Çifci Tekinarslan ve N. Öncül (Ed.), *Özel Eğitimde Sosyal Uyum Becerilerinin Öğretimi* içinde (1. bs., ss. 265–327). Ankara: Vize Akademik.

Yücesoy Özkan, Ş., Öncül, N. & Kaya, Ö. (2013). Effects of computer-based instruction on teaching emergency telephone numbers to students with intellectual disability. *Education and Training in Autism and Developmental Disabilities*, 48(2), 200–217. <https://www.jstor.org/stable/23880640> adresinden erişildi.

Zager, D. & Shamow, N. (2005). Teaching students with autism spectrum disorders. D. Zager (Ed.), *Autism spectrum disorders identification, education, and treatment* içinde (3. bs., s. 589). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

EKLER

Ek 1. Aile İzin Formu

Ek 2. Video Kayıtlarına Dair Görsel Örnekleri

Ek 3. Video Model Uygulamasında Yoklama, Uygulama, İzleme Ve Genelleme Oturumları
Veri Kayıt Formu

Ek 4. Video Modelle Güvenlik Becerilerinin Öğretimi Uygulama Güvenirliği Veri Toplama
Formu (Yoklama Ve İzleme Oturumları)

Ek 5. Video Modelle Güvenlik Becerilerinin Öğretimi Uygulama Güvenirliği Veri Toplama
Formu (Öğretim Oturumları)

Ek 6. Sosyal Geçerlik Formu

Ek 7. Araştırmanın Gerçekleştiği Ortama Dair Görsel Örnekleri

Ek 8. Okul İzin Belgesi

Ek 9. Etik Kurul Kararı

Ek-1**Aile İzin Formu**

Bu araştırmanın amacı, OSB'ye sahip bireylere video model uygulamaları kullanılarak, uzaktan eğitim yoluyla yabancılardan korunma becerisinin öğretiminin etkililiğini ortaya koymaktır.

Gülcan Kaya'nın video model uygulamalarını kullanarak uzaktan eğitim yoluyla sunacağı öğretim uygulamalarını çocuğuma yabancı kişilerden korunma becerisini öğretmek amacıyla kullanmasına izin veriyorum.

Bu araştırmanın Gülcan Kaya'nın yüksek lisans çalışması olacağını ve araştırma sürecinde kendisine, araştırmaya yönelik olarak soracağım tüm sorulara yanıt vereceğini biliyorum.

Araştırma süresince verilerin toplanması ve analizinde kullanılmak üzere çocuğumun video görüntülerinin alınacağını, araştırma boyunca çocuğumun adının gizli tutularak çeşitli bilimsel etkinliklerde görüntülerinin sunulabileceğini biliyorum.

Bu araştırmanın çocuğumun üzerinde fiziksel veya psikolojik olarak herhangi bir risk taşımadığını, risk taşıdığını düşündüğüm anda katılımını durdurabileceğimi biliyorum.

Bu araştırmanın hafta içi her gün ve düzenli olarak yürütüleceğini ve çalışma boyunca çocuğuma bu beceriyi öğretmemem gerektiğini biliyorum.

Bu araştırma Dr. Öğr. Üyesi Ceyda Turhan'ın danışmanlığında yürütülecektir.

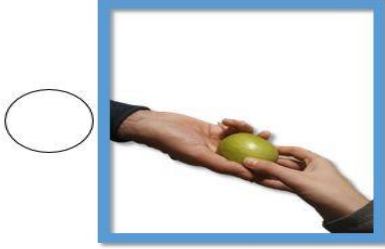
Araştırmacı: Gülcan Kaya

Yukarıda bilgileri bulunan araştırmaya çocuğumun katılmasını kabul ediyorum.

..... / / 2020

Ek-2

Video Kayıtlarına Dair Görsel Örnekleri

Elmayı alırım.

Hayır diyerek oradan uzaklaşıyorum ve aileme anlatıyorum.

Onunla giderim.

Hayır diyerek oradan uzaklaşırım ve aileme anlatırım

Ek-3

Video Model Uygulamasında Yoklama, Uygulama, İzleme Ve Genelleme Oturumları

Veri Kayıt Formu

Araştırmacı: Gülcan KAYA

Hedef Davranış: Yabancı Kişilerden Korunma Becerisi

Yönerge: Doğru tepki (+), yanlış tepki (-), Tepkide Bulunmama (/) olarak işaretlenmelidir.

Başlama ve Bitiş Tarihi:

Hedef Uyaran	Oturumlar				
Yabancı Kişilerden Korunma Becerisi	1 Tarih:	2 Tarih:	3 Tarih:	4 Tarih:	5 Tarih:
1. Soru					
2. Soru					
3. Soru					
4. Soru					
5. Soru					
6. Soru					
7. Soru					
8. Soru					
9. Soru					
Doğru Tepki Sayısı/ Yüzdesi					
Yanlış Tepki Sayısı/ Yüzdesi					
Tepkide Bulunmama/ Yüzdesi					
Toplam Tepki Sayısı/ Yüzdesi					

Ek-4

Video Modelle Güvenlik Becerilerinin Öğretimi Uygulama Güvenirliği

Veri Toplama Formu

(Yoklama Ve İzleme Oturumları)

K1 / K2 / K3 (Uygulama yapılan katılımcı kodu işaretlenecektir.)

Gözlemci:

Başlama ve Bitiş Tarihi:

Toplam Süre:

Yönerge: Araştırmacı uygulama sürecinde belirtilen basamağı gerçekleştirdiyse “+”, gerçekleştirmediyse “-” şeklinde işaretleme yapınız.

Beklenen Uygulamacı Davranışları	Yoklama Oturumu 1	Yoklama Oturumu 2	İzleme Oturumu
1. Katılımcının dikkatini eğitime çekmek amacıyla dikkat sağlayıcı ipucunu sunma.			
2. Katılımcı hazır olduğunu jest-mimik veya sözel olarak ifade ettiğinde çalışmayı başlatma.			
3. Katılımcının hedef davranışı sergileyebilmesi için fırsatlar oluşturma.			
4. Katılımcının tepkilerini, çalışma sonrasında kaydı izleyerek veri toplama formuna kaydetme. (Öğrencilerin çalışma sırasında dikkat süresinin kısıtlı olması nedeniyle bu aşama çalışma sonrası kayıtlar incelenerek yapılacaktır)			
Gerçekleşen Uygulamacı Davranışı Sayısı			
Gerçekleşen Uygulamacı Davranışı Yüzdesi			

Ek-5

Video Modelle Güvenlik Becerilerinin Öğretimi Uygulama Güvenirliği

Veri Toplama Formu (Öğretim Oturumları)

K1 / K2 / K3 (Uygulama yapılan katılımcı kodu işaretlenecektir.)

Gözlemci:

Başlama ve Bitiş Tarihi:

Toplam Süre:

Yönerge: Araştırmacı uygulama sürecinde belirtilen basamağı gerçekleştirdiyse “+”, gerçekleştirmediyse “-“ şeklinde işaretleme yapınız.

Beklenen Uygulamacı Davranışları	Öğretim Oturumu	Öğretim Oturumu	Öğretim Oturumu
1. Katılımcının dikkatini eğitime çekmek amacıyla dikkat sağlayıcı ipucunu sunma.			
2. Katılımcı hazır olduğunu jest-mimik veya sözel olarak ifade ettiğinde çalışmayı başlatma.			
3. Katılımcının videoyu izlemesi için yönerge sunma.			
4. Videoyu başlatma ve katılımcının videoyu başından sonuna kadar izlemesini sağlama.			
5. Videoyu sonrasında soru aşamasına geçişte dikkat sağlayıcı ipucunu sunma			
6. Katılımcının hedef davranışı sergileyebilmesi için fırsatlar oluşturma.			
7. Katılımcının doğru tepkilerini pekiştirme.			
8. Katılımcının yanlış tepkileri için hata düzeltmesi yapma.			

9. Katılımcının tepkilerini, çalışma sonrasında kaydı izleyerek veri toplama formuna kaydetme. (Öğrencilerin çalışma sırasında dikkat süresinin kısıtlı olması nedeniyle bu aşama çalışma sonrası kayıtlar incelenerek yapılacaktır)			
Gerçekleşen Uygulamacı Davranışı Sayısı			
Gerçekleşen Uygulamacı Davranışı Yüzdesi			

Ek – 6

Sosyal Geçerlik Formu

Sayın öğretmenim;

Yürüttüğümüz bu araştırma kapsamında OSB tanılı bireylere uzaktan eğitim yoluyla yabancı kişilerden korunma becerisinin video model uygulamalarıyla öğretiminin verimliliğini değerlendirdik. Öğrenciniz ile gerçekleştirdiğimiz bu araştırmanın öğrencileriniz ve sizler için etkililiğini belirlemek amacıyla görüşlerinize ihtiyaç duymaktayız. Bu nedenle toplam 6 açık uçlu sorudan oluşan sosyal geçerlilik formu hazırladık. Tüm görüşlerinizi içtenlik ve doğrulukla paylaşmanız bizim açımızdan çok önem taşımaktadır. Görüşleriniz ve katkılarınız için çok teşekkür ederim. Gülcan Kaya

1. Öğrencilerinize yabancı kişilerden korunma becerisinin öğretilmesi konusunda ne düşünüyorsunuz?
2. Bu becerinin öğrenciniz için işlevsel nitelikte olup olmaması hakkında neler düşünüyorsunuz?
3. Öğrencinize bu beceri yerine başka hangi becerilerin öğretilmesini isterdiniz? Neden?
4. Becerinin öğretimi sırasında uygulanan video model uygulamaları hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
5. Araştırma süreci boyunca kullanılan uzaktan eğitim uygulamaları ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?
6. Bu çalışma ile birlikte elde edilen sonuçlar hakkında neler düşünüyorsunuz?

Ek – 7

Araştırmanın Gerçekleştiği Ortama Dair Görsel Örnekleri

Ek – 8

Okul İzin Belgesi

T.C.
OSMANGAZİ KAYMAKAMLIĞI
İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü
Btso Baha Cemal Zağra Özel Eğitim Uygulama Okulu İri.
Kademe

Sayı : E-12579263-101.99-22638955
Konu : Gülcan Kaya
Araştırma İzni

18.03.2021

Sayın ; Gülcan KAYA
Özel Eğitim Öğretmeni

17/03/2021 tarihinde Okulumuza vermiş olduğunuz ve 101.99/22514281 kayıt numaralı dilekçeniz incelenmiş olup, yüksek lisans programınız kapsamında " Orta - ağır otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara uzaktan eğitim aracılığıyla video model yöntemi kullanarak yabancılardan gelen teklif ve tehditlere baş etme becerisinin öğretmeninin etkililiği" konulu tezinizi Okulumuz öğrencilerine **veli izni ve gönüllük esasını** dikkate alarak uygulamanızı gerçekleştirmeniz Müdürlüğümüz tarafından uygun görülmüştür.

Bilgilerinize rica ederim.

İlyas BUBUŞ
Okul Müdürü

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres : Veyisel Karani Mahallesi Sevgi Caddesi 4/10 BTSO Eğitim ve
Kampüsü
Telefon No : 0 (224) 216 05 44
E-Posta: 747469@meh.k12.tr
Kep Adresi: meb@hs01.kep.tr

Belge Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>

Bilgi için:
Unvan : Müdür Yardımcısı
İnternet Adresi: <http://bezoegitimmerkezi.meb.k12.tr> Faks: 2242160545

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 60d8-7682-3dbc-ab14-5d11 kodu ile teyit edilebilir.

Ek - 9

Etik Kurul Kararı

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİK KURULLARI
(Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulu)
TOPLANTI KARARI

OTURUM TARİHİ
28 Mayıs 2021

OTURUM SAYISI
2021-05

KARAR NO 14: Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'nden alınan Özel Eğitim Anabilim Dalı Zihin Engelliler Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans programı öğrencisi Gülcan KAYA'nın "Otizm Spektrum Bozukluğuna Sahip Bireylere Yabancılardan Gelen Tekliflerle Baş Etme Becerisinin Öğretiminde Uzaktan Eğitim Yoluyla Sunulan Video Modelle Öğretim Yönteminin Etkililiği" konulu tez çalışması kapsamında uygulanacak görsellerin değerlendirilmesine geçildi.

Yapılan görüşmeler sonunda; Eğitim Bilimleri Enstitüsü Özel Eğitim Anabilim Dalı Zihin Engelliler Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans programı öğrencisi Gülcan KAYA'nın "Otizm Spektrum Bozukluğuna Sahip Bireylere Yabancılardan Gelen Tekliflerle Baş Etme Becerisinin Öğretiminde Uzaktan Eğitim Yoluyla Sunulan Video Modelle Öğretim Yönteminin Etkililiği" konulu tez çalışması kapsamında uygulanacak görsellerin, telif hakları bakımından metot ve ölçeğine ilişkin sorumluluğu başvurucuya ait olmak üzere uygun olduğuna oybirliği ile karar verildi.

Prof. Dr. Ferudun YILMAZ

Kurul Başkanı

Prof. Dr. Abamüslim AKDEMİR

Üye

Prof. Dr. Doğan ŞENYÜZ

Üye

Prof. Dr. Ayşe OĞUZLAR

Üye

Prof. Dr. Vejdi BİLGİN

Üye

Prof. Gülay GÖĞÜŞ

Üye

Prof. Dr. Alev SINAR UĞURLU

Üye

Özgeçmiş

Öğrenim Gördüğü Kurumlar:

	Başlama Yılı	Bitirme Yılı	Kurum Adı
Lise	2007	2010	Bursa Zübeyde Hanım Anadolu Kız Meslek Lisesi
Lisans	2011	2015	Bursa Uludağ Üniversitesi
Yüksek Lisans	2018	2021	Bursa Uludağ Üniversitesi

Yabancı Dil: İngilizce

Çalıştığı Kurumlar:

	Başlama Yılı	Ayrılma Yılı	Kurum Adı
1.	2015	2019	Bursa BTSO Baha Cemal Zağra Özel Eğitim Uygulama Okulu (I. Kademe)
2.	2019	Halen devam etmektedir.	Bursa BTSO Baha Cemal Zağra Özel Eğitim Uygulama Okulu (II. Kademe)

Ulusal Bilimsel Toplantılarda Sunulan Yayımlanmamış Bildiriler

Kaya, G., Turhan, C. (2020). Kaynaştırma ortamındaki destek eğitim odası uygulamalarının değerlendirilmesi. 30. Ulusal Özel Eğitim Kongresi'nde sunulan sözlü bildiri, Bursa.

Makaleler

Toper, Ö , Kaya, G , Genel, M , Yıldız Akdemir, M . (2021). Özel Eğitim Öğretmenlerine Piramit Modeli Aracılığıyla Sunulan Davranışsal Beceri Öğretiminin Pekiştirici

Değerlendirme Öğretimi Üzerindeki Etkililiği. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi , 0 (52) , 179-205 . DOI: 10.9779/pauefd.742142

Kurslar ve Eğitimler

Öğrenen Lider Öğretmen Seminer Belgesi (2016).

Özel Eğitim Hizmetleri Seminer Belgesi (2016).

Tohum Otizm Vakfı - Otizmlı Çocuklara Yeni Beceri ve Davranış Kazandırma, Problem Davranışlar ve Başa Çıkma Stratejileri, Öz Bakım Becerilerinin Öğretimi ve Otizmlı Çocuklarda Davranışlara Şekil Verme Atölye Çalışması Katılım Belgesi (2016).

Öğretmenlik Uygulaması Danışmanlığı Eğitimi Kurs Belgesi (2018).

Dil ve Konuşma Güçlüğü Kurs Belgesi (2019).

Sağır Kültürü ve İşaret Dili ile Eğitim Çalıştayı Katılım Belgesi (2019).

Özel Çocukların Cinsellik-Mahremiyet Eğitimleri ve Tacizden Korunmanın Öğretimi Seminer Belgesi (2019).

Nokta Belirleme Tekniğiyle (Touch Math) Dört İşlem Becerilerinin Öğretimi Katılım Belgesi (2020).

Projeler

Özel Eğitim Projesi Katılım Belgesi (2016).

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

TEZ ÇOĞALTMA VE ELEKTRONİK YAYIMLAMA İZİN FORMU

Yazar Adı Soyadı	Gülcan KAYA
Tez Adı	Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylere Yabancı Kişilerden Korunma Becerisinin Kazandırılmasında Uzaktan Eğitim Yoluyla Sunulan Video Modelle Öğretimin Etkililiği
Enstitü	Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Anabilim Dalı	Özel Eğitim Anabilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans Tezi
Tez Danışman(lar)ı	Dr. Öğr. Üyesi Ceyda TURHAN
Çoğaltma (Fotokopi Çekim) izni	☐ Tezimden fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☒ Tezimin sadece içindekiler, özet, kaynakça ve içeriğinin % 10 bölümünün fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☐ Tezimden fotokopi çekilmesine izin vermiyorum
Yayımlama izni	☒ Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasına izin Veriyorum

Hazırlamış olduğum tezimin belirttiğim hususlar dikkate alınarak, fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere Uludağ Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından hizmete sunulmasına izin verdiğimi beyan ederim.

Tarih : 03.08.2021